NICOLAE N. PANCU

Hipnotizatorul

NUVELE ȘI SCHIȚE

TIPOGRAFIA MODERNA — CALEA VICTORIEI 31
București — 1935

Nicolae N. Pancu

Domniei-Sale
Domnului Profesor N. Iorga
Respectuos omagiu de admirațiune.
N. Pancu.
— 11 Nov - 1935 —

Hipnotizatorul

Nuvele și Schițe

Tipografia Modernă - Calea Victoriei, 31

PREFAȚA

Aceste schițe și amintiri izvorăsc dintr'un sentiment de pioasă amintire despre oameni cu care a trăit, în vremuri, materialicește, ori numai sufletește, autorul. Cele șeapte dintăi pot fi considerate și ca o romanțare a persoanelor și întâmplărilor. Următoarele sunt aproape un istoric al sufletescului gimnaziului bucureștean Cantemir-Vodă, în anii 1892—1895.

Aspectele sub care se prezintă profesorii nu sunt simple impresii ci icoane credincioase, fotografii de demult a căror privire răscolește în cetitor amintiri și sentimente duioase pentru apostolii școalei. Apostolii aceștia, pe catedră, nu-și studiau gesturile, nici muzicalitatea graiului, și nici nu alegeau din dicționar cuvinte și expresiuni intenționat întrebuințate. Nu. Ei se prezintau așa cum le era naturalul în mișcări, în vorbe, în fapte. Dar cât de crude ori neestetice ar fi fost la unii unele din acestea, ele manifestau o căldură sufletească pe care numai mai târziu au putut-o înțelege școlarii. Aveau motivarea în iubirea profesorului pentru sănătatea minții

şi sufletul şcolarului. Acest interes şi această căldură, rees din belşug, din scrierile d-lui Pancu!

Toţi profesorii de atunci ai Cantemirului, s'au aşezat de mult în genuchi în faţa judecătorului suprem. De mult şi-or fi dat seama de greşeli fireşti practicei de profesor: insuficienţe în specialitate, lipsă de metodă pedagogică, severitate în pedepse, lâncezire în disciplina clasei, şi altele; de mult or fi şi fost dojeniţi părinteşte de bunul Creator care a însemnat pe răbojul fiecăruia şi meritele; fiindcă «nu e om care să nu greşească» scrie la moliftevnic; şi fiindcă nu le-a fost dat să vadă cum şcolarii lor s'au pătruns de bunul lecţiunilor lor şi au ajuns cetăţeni folositori Patriei, în diferitele direcţiuni ale vieţii publice. Unul dintre aceştia este autorul acestei lucrări.

Readucerea printr'o operă literară a acelor figuri, în faţa unui public din vremurile noastre, cu respectul şi simpatia necesară, izvorăşte nu numai dintr'o înaltă conştiinţă morală dar, şi dintr'o adâncă iubire de oameni, de oameni cari au activat cinstit la promovarea sufletescului unor generaţiuni de tineri, destinaţi şi ei ca mai târziu să muncească şi să se sacrifice pentru binele şi propăşirea omenirii româneşti.

17 Aprilie 1935.

A. Lupu-Antonescu

Hipnotizatorul

Era Şef de gară pe o linie secundară ce trecea prin capitala unui frumos judeţ plin de dealuri şi de munţi. Primea trei trenuri de persoane ce mergeau înspre capitala judeţului — şi trei dinspre capitală în vale, şi, câteva de marfă; aşa că-i rămânea destul timp să vadă de tot ce-i compunea îndeletnicirea vieţei lui aproape automată — ca a ori şi cărui Şef de gară.

Să vadă de soţie, care nu-i făcuse nici un moştenitor, de curtea lui cu păsări, de de coteţele de porci; să primească aproape zilnic vizita unei cete de intelectuali ai localităţii compusă din: doi Magistraţi, un Doctor, un Avocat, un Şef de Ocol Silvic şi Profesorii Şcoalei de Agricultură din spatele gării, cari îi umpleau toată odăiţa lui ce-i servea şi de birou, şi, de unde prin ferăstruica ghişeului, perfora biletele de tren.

Il chema Gheorghe Sorescu. Soţia îi zicea Goguliţe. Prietenii: Şefule. Subalternii: Dom-

nule Şef. Oamenii de afaceri: Coane Sorescule! iar cei mai intraţi în daraveri de mişcări ale vagoanelor cu cereale: Coane Gogule.!

De statură mijlocie, foarte slab, uscat de slab, cu un cap mare, cu o frunte largă şi bombată, subt care îi străluceau doi ochi albaştri mari, vioi, cu părul blond încărunţit şi cu obrajii slabi şi supţi, cu nas mare, mai mult pleoştit pe două mustăţi blonde cărunţite, cu figura încadrată de o barbă lungă, aproape albită în colţuri, ale cărei fire se terminau cu regularitatea unui perfect dreptunghiu, peste care stătea o şapcă roşie.

Era tipul omului prin excelenţă nervos, mişcări vii, gesturi largi, vorbea graseind, şi de multe ori avea mişcări şi gesturi actoriceşti.

Era simpatic — extrem de comunicativ — şi uneori interesant, mai ales, când deschidea discuţiunea în jurul hipnotismului. De altfel — materia discuţiunilor lui — nu era materia tuturor şefilor de gară: Vezi că a întârziat 127 pentru că are cruce cu 125; şi n'a trecut încă 467 de marfă... Sau: Ehei! Neiculiţă! pe vremea când era director Miclescu... etc. şi aşa mai departe.

In unele nopţi, instala în curtea din spatele gării o lunetă mare; şi se apleca omul în vestonul lui la două rânduri de nasturi şi cu şapca dată pe ceafă, de sute de ori, uitân-

du-se pe cer. Scria şi calcula mereu, studiile lui astronomice.

Ce vedea el pe cer, şi ce tot scria? Numai el ştia.!

Oamenii din sat, tot trecând seara pe lângă gară, pe lângă căruţele lor, între un hăis şi un cea, îi mai treceau şi câte o glumă, ca să o audă şi Domnul Şef. Ăsta şef, măi Vasile! Se uită mereu pe cer, ca să vadă dacă se face grâul nostru. Şeful îi auzea şi îşi vedea de treabă.

Dar nu era numai aceasta singura-i pasiune. Se ocupa serios de ştiinţele oculte. Citea cărţi ce tratau despre spiritism, şi practica hipnotismul; dar despre toate acestea, nu vorbea decât cu noi intelectualii.

Il provocam la discuţii, cam cu o jumătate oră mai înainte de sosirea trenului. El se aprindea, şi de cele mai multe ori zgomotul locomotivei, care făcea să sguduie geamurile staţiei, deabea îl trezea, eşind de multe ori cu capul gol pe peron, şi după el câte un prieten, dând fuga cu şapca ca să i-o pue pe cap.

De multe ori ne spunea nişte prăpăstii, de nu mai găseam pereţi pe care să ne uităm, ca să nu ne întâlnim privirile unii cu alţii, şi să bufnim de râs.

Ne spunea despre conferinţa lui dela Paris, pe care a ţinut'o la Sorbona, şi unde a fost felicitat de Poincaré, reproducându-ne în limba franceză, pe care o rupea binişor, cuvintele maestrului. Iar zilnic ne vorbea

despre *„puterea de creare“*. Ei bine d-nii mei, pentru asta trebue mediu — linişte. Nu condici şi formulare de transport de vagoane — O quel horreur! — Ei bine. Nu poţi să creiezi — am atâtea proecte! Dar n'am timp! N'am linişte, dragii mei. Ne spunea el graseind — cu gesturi largi, şi toate învăluite într'o atmosferă de adâncă preocupare şi seriozitate — şi de tot atât amar regret.

Şi-apoi ne adăuga: Iată acum — mă ocup serios de hipnotism... Hipnotismul experimental. Da, experimental domnii mei!

La acul de intrare al gării, era un canton şi soţia cantonierului — o tuberculoasă — era bolnavă şi de nervi; şi o luase drept mediu pentru experienţe. Noi — şi în special Doctorul Spitalului — ştiam despre acest mediu; dar nu voiam ca Şeful se ştie şi el descoperirea noastră.

Intr'o zi, Doctorul examinează la dispensarul lui pe Maria cantonăreasa, îi constată boala organică, şi o întreabă: Şi ce faci la Domnul Şef în fiecare zi după masă? Păi Domnule Doftor! mai întâi d-l Şef mă aşează pe scaun; mă pune să închid ochii şi îmi zice: Dormi Mario! dormi adânc. Eu închid ochii — că de! e d-l Şef.... Şi dânsul stă în faţa mea în picioare — apoi se depărtează un pas de mine, ridică amândouă mâinile, strânge pumnii, şi pe urmă le dă drumul în vânt de parcă mi-ar da cu praf în ochi. Şi dă mereu cu gura: Dormi, dormi, aşa, dormi mereu, dormi adânc. Şi tu ce faci? Eu ţin ochii

închişi şi din când în când mai clipesc, ca omul. Cum să dorm d-le Doftor spune şi d-ta în puterea zilei, aşa de poruncеală?

Uneori se apropie de mine, şi-mi face rotogoale cu mâinile pe lângă ochi, — pe frunte — parcă m'ar descânta. — Şi pe urmă? o întreabă Doctorul. Pe urmă, zice să mă scol. Eu îi zic sărut mâna şi D-lui îmi spune: Merge bine Mario! merge bine. Să vii mâine tot la ora asta.

Timpul se mai împrimăvărase — experienţele începute înainte de Crăciun — se urmau zilnic.

In fiecare seară după plecarea trenului — câte unul din grupul intelectualilor — îşi îndeplinea rolul.

Apropo, Şefule! Cum merg experienţele? Pe când marele succes? Când ne faci experienţa promisă?.. — O dragii mei! Merge admirabil — admirabil de tot! Maria sărmana, spunea el graseind, e un mediu admirabil.

In curând veţi avea marea surpriză.

Să fim altruişti d-lor! Să alinăm durerile semenilor noştri!... Nu-i aşa Doctore? strângându-ne mâna pe rând la fiecare în pragul uşei, când noi eşeam pe peron.

Svonul viitoarei experienţe a Şefului, pătrunsese şi în capitala judeţului. Dacă te prindea vreunul în tren mergând spre Bucureşti — când ajungea trenul în gara Şefului Sorescu — întotdeauna nu scăpa ocazia să vorbească despre viitoarea experienţă a hipnotizatorului.

Iar dacă scoteai capul pe fereastră — şi dădeai tocmai de el, — atunci radios în fuga trenului ce îşi zorea mersul — plecând din staţie — îţi răspundea la întrebare... Admirabil, admirabil. Şi în curând, la revedere! — făcându-ţi uneori şi câte o dulce bezea.

In sfârşit, ziua experienţei sosi. Nu lipsirăm nici unul. Celălalt acar aduse toate scaunele staţiei. Bărbatul mediului, care nu a vrut niciodată să ia parte la şedinţă, şi care când fixa seara luneta pe trepied se închina, uitându-se în toate părţile pe la toate ferestrele, ca să nu îl vadă Şeful, lipsi şi în seara experienţei.

Şeful, emoţionat, grav, preocupat de experienţă, era plin de nerăbdare. Cu un gest teatral, o aşeză pe Maria pe scaun. Maria cum se văzu pe scaun închise ochii. Şeful zâmbind binevoitor, şi cu voce blândă, mângâindu-i părul: O nu! O nu! Mario, nu am început.

D-lor, amicul nostru Doctorul, să ne facă onoarea a lua parte activă la experienţă. Să stea în picioare.

Doctorul care de vreo două zile îşi tot exersase voinţa ca să nu pufnească de râs, se aşeză încruntat în picioare în faţa Mariei.

Experienţa începu. Dormi Mario! Dormi adânc!

Maria strângea ochii din ce în ce mai tare, parcă vrea să-i spargă.

Vei dormi Mario! Vei dormi! zise Şeful din ce în ce mai cavernos. Vei dormi adânc!

pronunţând aceste cuvinte cu o greutate ca de plumb şi rămânând cu privirea foarte atentă numai la ea.

Faţa Mariei se liniştise de tot. Cam ce aspect aveau feţele auditorilor?

Mi-era frică să le privesc.

După un minut hipnotizatorul satisfăcut: Vedeţi cum doarme?.. Ei bine! Ascultă Mario: d-l din faţa ta — e bărbatul tău — e Ion acarul — e soţul tău. Nu e aşa Mario?.. Maria strângând şi mai tare din ochi — şi cu un ton cam de indignare: Nu Domnule! E Domnul Doftor!!! vai de păcatele mele!. Păi nu-l cunosc eu!?....

Spre norocul Şefului — un ţăran la ghişeu tocmai în momentul acela bătu în geam şi ceru două bilete, clasa treia, pentru Ghergani.

Când perforatorul făcea zang-zang în mâna nervoasă a Şefului, noi eşeam unul câte unul, în vârful picioarelor pe uşe şi cu degetul arătător pe buze — lăsând ultimului sarcina să zică bună seara, pentru toţi.

Coincidenţă

In liceu, printre alţi colegi mai în vârstă decât cea obicinuită a clasei, am făcut cunoştinţă şi cu un coleg, cu vreo cinci ani mai mare ca mine.

L'am găsit acolo cu situaţia oficială de repetent.

Pe vremea aceea, a fi fost repetent, nu era ceva neobişnuit. Se rămânea şi un an, şi doi şi trei, într'o clasă. Parcă dobândeau gradaţii ca şi profesorii..

Intr'o zi, la „Matei Basarab"„ profesorul de limba română Creţu, desperat de lenea unui elev care avea doar o gradaţie de repetent, l'a admonestat cu cuvintele: „Leneşule, o să ajungi ca nenorocitul de frate-tău, şapte ani în clasa doua"! — pronunţând aceste cuvinte scandând, caşicum ar fi scandat un vers din Horaţiu, că parcă de desperare îi venea să se ia de păr şi să plângă el de grozăvia anilor de repetenţie. Cât stătuse în clasa doua, alţii terminase tot liceul.

Aşa că repetenţia viitorului meu prieten, trecea aproape neobservată.

Il ştiam cu toţii sărac, sărac lipit pământului, şi neavând pe lume decât pe mamă-sa. Unii spuneau că, şi aceea era mama lui adoptivă, c'ar fi fost găsit pe prispa unei biserici. Care era adevărul, n'am căutat să-l descopăr niciodată.

Era înalt, slab, oacheş, cu ochii negri, vioi, cu gesturi simpatice, exuberant de vorbăreţ şi înclinat de a gusta din toate frumuseţile limbilor ce se predau în şcoală. Avea un dar de a reţine pasagiile frumoase din orice limbă, pe cari apoi câteva zile ni le repeta mereu.

Intr'o zi, rămâne entuziasmat de un pasaj din „dialogul morţilor", în care nu ştiu care personaj întreba în greceşte, pe un altul, anume Kalidimede, de ce a murit? Traducerea după el, urma aşa: „Ei bine, Kalidimede, dar de ce ai murit?". Şi rămăsese mirat de lipsa de politeţe a acestui Kalidimede, care nu vrea să spună deloc de ce a murit.

In curând mă împrietenii cu colegul meu. Şi începurăm să preparăm câteodată lecţiile împreună. Nu ştiu dacă odată, sau de două ori mi--a zis pe nume. Pentru că în două-trei zile, m'am pomenit că în loc să mă strige pe numele meu, îmi zicea Kalidimede. Ce legătură făcuse el între mine, — tânăr şi viu — şi între Kalidimede, — mort, — n'am putut să aflu toată viaţa.

Ascultă Kalidimede, viu la tine Duminică, să învăţăm la chimie.

Kalidimede, să-mi dai caetul tău de geometrie.

Aproape să-mi uit şi eu numele, pentru că toată viaţa lui, din Kalidimede nu m'a scos.

In sfârşit, terminarăm liceul, am făcut universitatea, şi într'o bună zi, la o mare răscruce de străzi, aud un Kalidimede strigat cu disperare.

Amicul meu gesticula din mâini şi se apropia foarte vesel de mine.

Intrăm într'o cofetărie şi îmi scoate un decret. Il numise un ministru ajutor de judecător la ţară, îmi explică omul minunea.

Fără nici o protecţie, neavând nimic de pierdut, a dat buzna într'o zi în cabinetul bătrânului ministru. I-a vorbit convingător, cald, aşa încât ministrul a rămas entuziasmat, l'a mişcat. Timp de vacanţă, ministrul l-a numit. De altfel, iluzii prea mari despre această numire nu-şi făcea nici el singur. Ştia că acest post va fi o amăgire, dar voia să vadă şi el cât de plăcut este să poţi funcţiona şi tu printre boeri.

Peste câteva luni, noul ministru l-a dat afară. Decepţia i-a venit prea repede, şi cum poate din naştere moştenise viciul beţiei, până să se apuce serios de avocatură, s'a apucat omul să bea.

Intr'o zi de vară, pe înserat, deschid poarta sărăcăcioasei lui locuinţe: o casă pe brânci, veche, cu pământ pe jos, — deşi nu era depărtată de centru, — cu o curte lungă, despărţită prin uluci de a vecinului, cu nişte scânduri

vechi, putregăite şi căzute, de se vedea unul pe altul, parc'ar fi stat cu toţii într'o singură curte.

Mamă-sa, care nu semăna deloc cu el, bucurându-se că mi-am adus aminte de el tocmai acum când „Conservatorii“ l-au dat afară, îmi spune că Ionică nu e acasă, şi că pe seară are să vină. De! Ce să facă maică, — îmi spunea bătrână, — umblă şi el după clienţi.

O consolai eu, spunându-i să aibă răbdare, pentru că are să vină timpul ca şi clienţii să umble după el. Bătrâna se bucură.

— Să te audă Dumnezeu măicuţă, că, după cum ştii şi vezi şi d-ta, noi suntem oameni foarte săraci.

Imi dădu din casă un scaun sărăcăcios de bucătărie, ca să stau în curte. Şi cum timpul trecea, îşi aduse aminte că ar putea să-mi arate ceva, ca să-mi mai treacă de plictiseală.

— Maică, nu ştiu, poate vei fi auzit d-ta de Rujescu.

— Rujescu! — mă mir eu.

— De frate! Rujescu ăla, care când fu comisar, se îmbătă şi se sui călare pe bivoliţă şi se plimbă prin Câmpul Teilor, de îl dădură afară, şi a fost scris şi la jurnal?! Ştii că el e om cu carte! Acum iar face pe avocatul!

— Ei şi ce e cu el?

— Vino măiculiţă să-l vezi. E vecinul nostru. De două zile şi de două nopţi zace beat-mort în casă. Şi uite măiculiţă de azi dimineaţă l-a scos nevastă-sa pe rogojină în curte. Şi s'a strâns muştele pe el, ca pe butoiul de must.

Ridic capul puţin peste uluci şi văzui că bătrâna avea dreptate.

— Ce zici maică? — mă întrebă ea compătimitor, muşcându-şi buzele. Apoi, plecând amândoi de lângă uluci, spre mijlocul curţii, începu să se închine bătrâna cu ochii spre cer: Doamne! Doamne! Dumnezeule! Bea, e adevărat şi Ionică, ştii şi d-ta, dar să-î văd să ajungă ca ăsta — zise bătrâna punând mâna pe piept, — mai bine să mor şi eu şi el!

Când ne aruncarăm ochii pe stradă, pe Ionică îl bătea vântul, când în dreapta, când în stânga, bâjbâind când pe la poarta mare, când pe la cea mică, şi neputând să nimerească pe nici una.

Văzând că se rezema de cea mare, eu o desdeschisei pe cea mică.

Şi noroc că popicul era dat la o parte.

Când vrusei să ies în stradă, Rudeanu cu vocea stinsă şi cu amândouă mâinile ridicate spre mine, ca şi cum ar fi vrut să mă sărute, — doar Kalidi... a putut să-mi mai spună, şi porţile desfăcându-se, se prăbuşi pe pământ, între porţi.

Când m'am uitat îndărăt, biata bătrână îl târa de umeri ca să-l bage în casă.

Nu voia sărmana să rămână de ruşine ca Rujescu, de pe rogojina din curte!...

Moaşa Sultana

Moaşa Sultana, nu era o moaşe ca toate moaşele pe care le ştim. Dacă ai fi pus'o să se dea pe ghiaţă, cu siguranţă că ar fi crăpat subt ea şi ghiaţa bobotezei sub 25°.

Inaltă, deabea putea să încapă pe uşe, grasă, şi grea, de pela 150 kg. în sus, cu cap mare, cu ochi mari holbaţi, cu un nas aproape ca o pătlăgică, cu buze groase şi cu o gură mare de intra copiii sub pat de frică, când o apuca căscatul, cu un pântece enorm şi balonat de ţi se părea când se aşeza pe scaun, că a luat o putină în braţe, cu nişte braţe groase ca şuncile, şi cu picioare ce semăna cu două cimpoae, iar labele picioarelor lungi şi groase aşa că atunci când iarna servitoarele îi scoteau şoşonii trăgând de ei şi căzând deaberbeleaca pe scânduri îţi părea că sunt doi şoşoni luaţi, nu din magazin, ci din reclama de şoşoni spânzuraţi afară în faţa unui magazin din strada Carol, iar când îşi punea mâinile pe pânticile e-

norm — credeai că a aşezat două caracatițe mici una peste alta.

Proprietăreasă cu casa lângă uşa bisericii. Am apucat'o bătrână. Femee cu experiență şi cu mult noroc.... Unde punea mâna, punea şi Dumnezeu mila!

Dacă pruncul era mort, numai atunci zicea că n'a avut noroc.

„De măiculiță! Aşa a fost să fie. Puteam să-l înviez eu maică"? Incolo, nu s'a pomenit să-i moară vreunul.

Dece a rămas până la moarte Domnişoară, n'am îndrăznit nici odată să întreb pe cineva. Şi apoi prea băgase groaza în noi, ca să ne mai gândim şi la ea.

A apucat timpuri bune. Aproape tot venitul moşitului îi venea dela două, trei străzi.

Fetele, adică cucoanele, cum le zicea ea pe vremea aceea, îşi aducea des aminte de ce le citise popa la cununie: „Creşteți şi vă înmulțiți".

Deabia o scotea la moliftă pe una, şi hait! alta venea la rând pentru moşit.

Se umplea suburbia de copii.

Intr'o lună de Martie, numai de pe o stradă moşii trei băeți născuți la rând, zi, după zi, „Noaptea, şi băiatul".

Dece se năşteau noaptea? „Dumnezeu mai ştie". Poate că le era şi lor ruşine că se năşteau aşa de mulți.

Mâinile coanei moaşe îi erau necontenit ocupate.

Rar mai avea şi ea timp să-şi mai ude ghi-

vecile cu mușcate, cu zambile, cu petunii, cu fel de fel de flori cu cari erau garnisite cele trei ferestre a le căsuței ei din Calea Moșilor.

Să-și curețe trandafirii, îmbrăcată în capot de-i acoperea câte doi odată, și să mai facă la două trei luni odată, câte o vizită ca să-și mai vadă fetele și atunci când nu mai putea fi vorba de nevoile moșitului.

Suburbia coanei moașe devenise o adevărată stație de puericultură. Statul să o fi pus directoare, la sfârșit de an, nu putea să dea o recoltă mai bună.

Dar nu era numai moșitul singura ei îndeletnicire.

Coana moașa era și „Doctoroaia“ suburbiei.

Numai după ce-și termina toate meșteșugurile ei în a le vindecărilor, începând cu sfânta și nelipsita ricină, cu ceaiurile de mușețel, cu masajele, cărora le zicea *„Trăsături în lege“* pomenind aproape zilnic minunățiile Doctorului Drasch, și numai după ce vedea că n'a putut să dea pe copil în bine, numai atunci o auzeai:

„Măiculiță, ce să zic.... Să nu fie vre o boală d'aia de microbi, ce s'a inventat acum“.

Ei, la asta nu mă bag. Asta-i treabă de doctor și pace, făcând un gest rezolut cu mâna în sus oprită în vânt.

Dar, s'o fi văzut oficiind „ darea unui unt de ricină“. N'o mai uita bietul copil până la moarte.

Se așeza gâfâind pe cel mai solid scaun

din odaie, cu caracatițele ei de mâini puse una peste altă pe pântece, se uita cu ochii ei holbați și inexpresivi, cum servitoarele alergau prin colțurile odăii pe mica victimă, care, nemai având nici o scăpare, după câteva clipe de alergătură cădea în brațele unei servitoare svârlind disperată din picioare.

Predat în mâinile coanei moașe, cădea în poala ei ca și cum ar fi alunecat pe o pernă. Coana moașa încrucișa groasele ei picioare, oprindu-l ca să mai poată scăpa.

Intr'o secundă capul micuț îi stătea în palmă, parcă ar fi ținut o portocală. Cu vârful degetelor îi apăsa ambii obraji ca să deschidă copilul gura și cu cealaltă mână lua lingura plină de unt de ricină. Și îi turna fără milă pe gât, atât cât credea ea, chiar dacă s'ar fi înecat... Apoi își bea cafeaua liniștită. O servitoare îi ținea paltonul, mare cât o plapumă, iar alta, îi dădea geanta cât un ghiozdan; cei din casă, treceau pe rând la sărutatul mânei și coana moașe gâfâind, scobora scările, dusă până la poartă sprijinită de braț.

Cât a trăit, n'a auzit-o nimeni să spună că a moșit pe madam cutare. „Când a născut Lina... sau... după ce a născut Amalia... Toate erau fetele ei".

Când intra în casă, după ce toate servitoarele pe rând și servitorii veneau ca să îi sărute mâna ca la un Episcop, apoi gazda „Cucoana cu pricina" îi săruta și ea mâna.

Deși domnișoară, parcă era bunica tuturor cucoanelor. Dulcețurile cele mai bune erau

pentru coana moaşa. Când se făcea — ca pe vremuri câte o sarailie în tăvi cât roata carului — întâi se trimitea coanei moaşe, şi, apoi se înfruptau şi cei din casă.

Nu s'a pomenit nuntă, ca să nu fie coana moaşa pusă la locul de onoare.

Venea, deabia mai răsuflând, în rochia de mătase liliachie închisă. Se aşeza pe cel mai mare fotel sau pe cea mai mare canapea, cu cercei de aur în urechi... de acei împletiţi cu albastru. Când te uitai la ea, părea că doi ciorchini de aur, îi stau atârnaţi de urechi.

In mâini avea nişte brăţări groase, model vechi, ca de pe timpul lui Pasvanti, mari cât gura ibricului de făcut cafea; şi la gât, o broşe cât paftaua de cingătoare a lui Matei Basarab.

Şi apoi treceau trataţiile rând pe rând, întâi pe la coana moaşa..... Şi dăi mestecătură, parcă era o moară de măcinat.

Era prietenă cu Popii.

Din Quadrilul vieţei era perechea cea mai simpatică: Moaşa cu Popa (=) Naşterea cu Botezul. De partea cealaltă două figuri aproape sinistre „Doctorul cu Dricarul".

Avea în casă atârnate pe un covor mare de maşină în care era brodat un leu, mare, salbe întregi de mărturii. *„Trofeele vieţei ei"*, cu care două pisici dolofane, aşezate mai tot timpul pe canapeaua de sub covorul din perete, se jucau cu ele, lovind, pe cele cu panglici mai mari cu labele şi făcându-le să se

clatine ca pendulele unor mici ceasornice albe şi aurii.

Să te fi ferit Dumnezeu să întrebi de vreuna a cui a fost, că începea să ţi le înşire pe toate de te băga în năbădăi, de nu ştiai cum să nimereşti uşa ca să fugi.

Când intra Duminica în sfânta biserică, se făcea loc că putea să intre două rânduri de nunţi.

Paracliserul lăsa baltă toate şi aducea două scaune pe care le lipea unul de altul ca să poată să audă în linişte coana moaşa slujba bisericii.

Apoi, Dumnezeule, ce de crucioaie.. De parcă le începea din tavanul bisericii şi le termina şi le trântea pe piatra pardoselii.

Când făcea crucea dela stânga la dreapta, apoi să te fi ferit să fii aproape de ea că te dădea încolo cu mâinile.

Eram încă mic, când a murit.

In ziua când o îngropa, urma să plec la moşie cu unchiul mamei şi cu tata. Mama m'a trimis cu un buchet de flori să-l pun pe catafalc.

In coasta bisericii aştepta o trăsură de Hereasca, s'o ducă la mânăstire.

In curte, rezemat de zidul casei am dat de un capac de coşciug enorm.

Când am intrat în salon, am văzut o movilă îmbrăcată în rochia liliachie pe care o purta la nunţi şi care acum, îi îmbrăca corpul aşezat într'un sicriu cât o ladă mare de lemn.

Movila mai avea un lat de palmă și lovea tavanul scund al salonului.

Am depus repede buchețelul lângă piciorul unui sfejnic de alamă, uitându-mă mai mult spre ușe, și am fugit speriat spre stradă.

Când fugeam prin curtea bisericii mi se părea că se luase coana moașa după mine, și că vroia să-mi dea și mie o porție strajnică de unt de ricină.

Seara, după ce toată ziua vrăjit de frumusețile drumului străbătut cu trăsura cu șease cai superbi înaintași, mânați de surugiul voinic, plin de panglicuțe tricolore ce sburau și fâlfâiau în bătaia vântului, uitasem de tot pe sărmana coana moașe, plimbându-mă în amurgit printre lanurile întinse de grâu, în caretă cu unchiul mamei, n'am făcut nici o greșeală la poezii, când fu însă la socoteli, în care străunchiul meu Nae Amira era foarte tare o încurcai de tot! Pentrucă tocmai atunci din stogurile de grâu, înălțându-se în fața mea de copil, imagina coanei moașe, îmi adusei aminte că prin moarte, ea nu va mai fi de aci înainte de cât o închipuire, pe care anii vieței mele a palidat-o până la uitare; pentru a-mi reveni mai puternică acum, îmbrăcată într'o caldă și pioasă recunoștință!

Ganovici

In cursul superior al unui liceu din capitală, era şi un elev, pe care-l cunoşteam de mult. Stătea cu locuinţa pe o stradă în apropiere de casa noastră părintească, şi îi ştiam familia — era cu mult mai mare decât mine — aşa că nu i-am putut cunoaşte copilăria. Când ne-am întâlnit, era elev în cursul superior. Tatăl său fusese inginer de seamă şi profesor la şcoala Politechnică, iar mama sa era germană. Se zicea că şi tatăl său fusese strein. Dupe nume părea a fi fost sârb. Il chema Ganovici. Tatăl său murise de mult, lăsându-l pe el şi o soră şi... două căsuţe. Cei ce l-au cunoscut pe inginer, spuneau că s'ar fi prăpădit de tânăr din cauza alcoolismului.

Prietenul meu era un original, înalt, foarte slab, cu faţa prelungă, cu un nas ascuţit, cu ochii foarte mici albaştrii, ras, cu părul vecinic nepieptănat, cu o bărbie ascuţită, cu buze subţiri, şi nu ştiu cum dispuse că atunci când vorbea, buza de sus se întindea pe dinţi de vorbea tot în colţul gurei.

Avea ceva greoi în a se exprima şi a aduna cuvintele; dar era de o inteligenţă sclipitoare.

Neglijent, neras cu săptămânile şi netuns cu lunile, părul i se făcea de multe ori chică pe ceafă şi îi cădea pe guler. Purta haine întotdeauna mai largi decât îi trebuiau, deşi erau hainele lui. Pălăria întotdeauna trântită la întâmplare pe cap, veşnic soioasă şi prăfuită; şi cu ţigara strânsă în colţul gurii, de-ţi părea că în orice moment o scapă; cu ghete cu nasturi cum se purtau pe atunci, dar desfasonate şi cu tocurile scâlciate şi în totdeauna cu câţi-va nasturi lipsă.

In viaţa lui n'a cumpărat o carte nouă dela librărie.

Când trecea clasa, în Septembrie cumpăra cu douăzeci sau treizeci de bani câte o carte dela cel din clasa dinaintea lui; dacă nu avea noroc să găsească pe vreunul care să i le vândă, cu ghiotora, cu 2—3 lei, toate.

Cât a făcut liceul, veşnic umbla cu o carte învechită făcută sul, pe care o purta de obicei în buzunarul pantalonilor; când cartea era mai mare ca buzunarul, căpătâiul ieşea din buzunar şi îi ridica o parte a pulpanei hainei în sus.

In buzunarele hainei avea câteva foi mototolite, din alte cărţi, după calcule şi împrejurări.

După ce vre-o câteva zile, se ducea la începutul anului regulat la liceu în recunoaştere ca să vadă cu ce fel de profesori va avea de

a face, începea tragerile la fit. In materia aceasta era un geniu.

In fiecare zi din cinci ore el trăgea la fit cel puţin trei sau patru, pentru ca în alte zile să le tragă pe toate.

Umbla toată ziua ca un câine mare slab şi hoinar prin grădinile publice.

Şi pe unde nu îl găseai?.... Pela şosea, prin Cişmigiu, prin grădina Icoanei, alteori prin grădiniţa din jurul statuei lui Pache şi foarte adese ori aveai ocazia să-l vezi aşezat, stând într'o rână pe o bancă din grădina bisericii Sf. Gheorghe, picior peste picior, cu mâinile prinse de subţioarele veştei, cu pălăria strâmbă pe cap, cu ţigara în colţul gurei, ascultând ciripitul vrăbiilor sau discutând domol cu ori cine îi eşise în cale.

Toate aceste plimbări le făcea, în ziua când nu era ocupat cu partidele, de biliard prin cafenelele din jurul liceului.

Avea o copie de pe catalogul clasei, pe care îl purta întotdeauna la el.

Işi dădea întâlnire zilnic cu colegii lui în oraş şi notà pe cei ascultaţi, pontând probabilitatea când are să-i vină rândul ca să apară în faţa profesorului, cu o strategie de putea să-l bată şi pe Napoleon.

Invăţa două trei lecţii şi ca un copoi mirosea ziua examinărei.

Inteligent, obţinea un 8 sau 9 şi iar începea tragerile la fit.

Toţi colegii frecventau două sute până la

trei sute zile pe an şcoala, numai el stătea maximum 50—60 zile pe an în clasă.

Cum îşi motiva pe urmă absenţele, a rămas mister şi astăzi.

Nu numai că n'a rămas corijent niciodată, dar la sfârşitul anului eşea al 7-lea sau al 8-lea clasificat.

Bacalaureatul l-a luat dela prima dată.

Iar examenele de drept le pregătea cu două săptămâni mai înainte la berăria Căpitanul, cu ţigara în colţul gurei, cu halba cu bere dinainte şi cu pălăria moale de pâslă făcută fleaşcă pe cap.

Cât a fost student a avut o slujbă de copist. Când l'a numit însă controlor la finanţe, în provincie, la foarte multe bodegi din Bucureşti a lăsat suvenir câte o listă măricică de datorii pe aperitive şi pe mese.

Bea de stingea!

In curând a părăsit slujba şi s'a apucat de avocatură. S'a distins imediat, în special la juraţi. O minte scăpărătoare mai ales dacă pleda puţin afumat. S'a înscris într'un partid politic şi şeful capitalei admirându-i talentul a vrut să-l facă şef de culoare, dar dragostea pentru băutură l'a împiedicat ca să-şi îndeplinească îndatoririle. In curând şeful i-a retras încrederea.

Ce punct comun i-a strâns la un loc pe Ganovici cu Rudeanu, un alt coleg de avocatură la care descoperise acelaş dar al oratoriei şi al băuturii, nu pot şti.

Poate că acelaş talent al cuvântărei. Poate

aceiaş comună adoraţie pentru Bachus; sau mai sigur, amândouă la un loc. Ceeace ştiu este că mulţi ani au fost prieteni nedespărţiţi.

Dacă la uşa bodegii găseai pe unul, pe celălalt, la sigur îl găseai în bodegă.

Intr'o zi întâlnesc pe Rudeanu. Din vorbă în vorbă îl întreb ce mai face Ganovici?

„Bun băiat!.. — excelent! — mare talent, răspunde Rudeanu.

Păcat de el că e beţiv, — beau şi eu mă..! dar beau cu demnitate.

Nu mă înjosesc — nu beau ca el prin taverne şi prin cârciumi.

Peste o săptămână îl întâlnesc pe Ganovici. Din vorbă în vorbă îl întreb de Rudeanu prietenul lui.

Mare orator mă! talent mare — să prezintă bine, mai ales la bară.

Păcat de el că e *beţiv de pasiune*. Beau şi eu mă, dar beau cu demnitate. Nu m'a văzut nimeni beat pe stradă — ăsta a ajuns de bea prin taverne şi prin cârciumi!

Sărmanul Rudeanu, a murit de mult — adoraţia pentru Bachus — îl tuberculizase.

Instanţa unde ajunsese cel mai bun avocat al ei, l'a ingropat cu talerul.

Ganovici trăeşte într'un colţ depărtat de ţară; am auzit că e cel mai tare avocat în procesele penale. Dacă mai pledează tot afumat, sau nu.... e prea departe ca să mai ştiu!

Plopul

Eram copil, de câţi ani nu ştiu. Ceeace îmi aduc bine aminte, este că eram aşa de mic, că n'aveam voe să ies singur pe stradă.

Prin gratiile porţei grădinei noastre, îmi plimbam ochii mereu sucind capul când într'o parte, când în alta, ca şi o pasăre pe lângă zăbrelele coliviei.

Ceeace mă învăţase mama era că, nişte copii ca mine, nu pot să iasă pe stradă decât luaţi de mână.

Când isprăveam jocul prin grădină, mai vream să văd şi altceva nou decât jucăriile mele.

Våram atunci capul printre stâlpii groşi ai ulucilor, dar, nici nasul meu mic de copil nu puteam să'l scot afară în stradă; aşa erau de groase grinzile ulucilor. Necăjit, mă retrăgeam un pas şi vedeam curtea mare şi adâncă plină de caişi a preotului Filip.

Caişi aveam şi noi, şi încă de cei de rasă, dar erau numai trei pe lângă poartă.

Caişii preotului Filip erau mărunţi, bătrâni,

dar mulţi, şi mulţi încât mi se păreau o pădure de arbori încărcaţi cu sute de globuleţe de aur, ce ieşeau printre frunze şi străluceau în soare, iar casa albă din fundul curţii cu ceardac lung, şi învelită cu olane, ca o casă mică ca de păpuşi.

Nae al popii, un băiat ca de vreo 16 ani, mai toată ziua şi-o petrecea subt umbra caişilor.

Câte odată, după ce îmi făcea semne ca să viu la el, trecea, păşind încet drumul în pantofi de casă, fără guler la gât, sau cu gulerul hainei ridicat, trăgea zăvorul porţei, şi după ce mă libera, îmi umplea amândouă mâinile cu caise.

Eu, mulţumit, treceam drumul, îmi puneam pe trotuar caisele dintr'o mână, deschideam poarta, le aşezam după stâlpul porţei şi pe urmă le căram şi pe celelalte.

Dece îmi plăcea mai mult caisele lui Nae? Nu ştiu. Poate pentru că îmi dădea prilejul să trec şi eu drumul; poate pentru că bietul Nae, care n'a mai trăit decât câteva primăveri, cu sufletul lui bun, mă mângâia totdeauna la plecare!

Intr'o zi scap din curte şi văd un pom frumos, înalt, drept, tânăr, la câţiva paşi de casă. Bătea un vânt uşor; pe crăcile lui înalte şi apropiate de trupul lui tânăr, se clătinau frunzuliţe îndoite ca nişte cutioare; crăcile erau încă verzi, trupul potrivit de gros încât dupe 2 ani, îl puteam cuprinde şi eu cu braţele.

Nu ştiu dece, dar de mic îmi plăcea tot ce era înalt: oameni, case, arbori. Nu puteam să sufăr reptilele, oamenii mici, cocoşaţii, şi dintre păsări, îmi plăceau, ulii şi toate păsările mari ce se înălţau sus, sus de tot, de parcă le înghiţeau cerul.

Poate pentrucă era înalt, mi-a fost aşa de drag, plopuşorul meu, de nu mă puteam sătura privindu-l.

Intr'o zi, scap din curte şi mă opresc în poartă; o mână m'apucă de braţ şi vrea să mă tragă în curte. Era mama.

„Nu merg. Nu vreau să merg până ce nu-mi vei spune cum se numeşte pomul acela înalt, arătându-l cu mâna mea mică“.—„Ia un plop... creşte, creşte, se face de 3 ori, mai înalt de cum este acum... Nu face roade... Nu face umbră... Un blestemat de D-zeu!” Ce milă mi-a fost atunci de el sărmanul, aşa frumos şi... blestemat... şi fără roade!

Intr'o zi se deslănţui o furtună ce scutura toţi pomii. Crăci de caişi rupte se rostogoleau luate de vânt, bucăţele de hârtii pluteau prin praful ridicat, crăculiţe cu frunze şi cu caise coapte, se tăvăleau pe pământul prăfuit al grădinei noastre.

Mă uitam la plopul meu drag şi îmi părea un voinic înalt, ce se luase la harţă cu furtuna.

Il răsucea furtuna; îi îndoia crăcile de i le apropia de mijloc; el se ridica falnic în sus, îşi refăcea podoaba lui frumoasă din creştet, în formă de buchet înalt în mijloc şi din ce în ce mai rotund pe margini, îi smul-

gea din frunzulițele lui proaspete, dar nu putea să-i frângă crăcile lui drepte.

Se liniștea furtuna; venea apoi ploaia repede, și cu ochii mereu în fereastră, vedeam cum crăculițele din caișii noștri, fugeau, plutind pe pârâiașele de apă, târând caisele aurii smângălite cu noroi.

Numai plopul sta falnic.

Ce-i păsa lui de o biată ploaie!

Și au trecut câți va ani, și plopul meu s'a înălțat.

Anii copilăriei au început.

„Și câte nu știi tu, de copilăria-mi dragă?

Tu, mi-ai simțit bucuria și frica cu cari am făcut primii pași în colind, când felinarele se stingeau spre ziuă.

Tu știi cu câtă teamă am făcut câțiva pași să trec doar drumul la părintele Cristache, uitându-mă mereu îndărăt la poarta noastră!

Mi se părea că făcusem o cale atât de lungă prin nămeții de zăpadă; cum în urmă am trecut pe lângă tine cu traista plină de colindeți, și cum pe ziua albă, deabia o mai puteam târa plină de dragostea rudelor noastre, și de ale vecinilor.

A doua zi seara, tu, ai văzut când vifornița răsucea luminile felinarelor, cum intra vicleemul mic cu păpuși în casă. Și, tu, ai simțit cum mi se frângea inima de tine când rămânea-i în viscol să lupți o noapte întreagă, să-ți aperi crengile tale goale.

Noi stăteam la căldură, sub plăpumile noastre moi și groase, din care doar scoteam na-

surile, iar dimineaţa prin ochiurile geamurilor înstelate de ger, pe tine te vedam îmbrăcat în ghiaţă; iar când soarele începea să strălucească, vântul iernei îţi mătura fulgii mici de zăpadă, pe cari viscolul nopţii îi aşternuse ca nişte bucăţele lungi de vată, ca să te mai încălzească.

Pe lângă tine sburdam cu sănioarele, şi cu patinele!

Sub miii tăi de ochi, făceam omul de zăpadă, frământând zăpada cu cismuliţele noastre. Tot tu simţeai cum în amurgit de iarnă, sunetul clarinetului „Tari-la-li", „Tari-la-li" auzit dinspre str. Popa Petre, ne dădea fiori de bucurie nespusă. Venea vicleemul cel mare. Ne luam în cârd după el. Vedeam cum păşea pe zăpadă, încet, încet, lumina roşie a căsuţei purtată pe mâini de oamenii lui Irod, ce părea cuprinsă de flăcări.

Şi ce rău ne părea la toţi, că strada noastră nu era mai lungă şi că după câteva minute, acest cortegiu de bucurie şi de lumină, cotea, şi dispărea spre Foişor.

Tu, vedeai din înălţimea ta, viaţa paşnică a Olarilor, în cari vecinii se iubeau şi se respectau ca fraţii!

Tu, vedeai prin lumina roşiatică a lămpilor cu gaz ce se prelungea pe zăpadă, prinse de belciugul din tavan, petrecerea, veselia, glumele, jocurile de cărţi.

Tu vedeai faţa veselă a mamei că, mi-am umplut puşculiţa cu băncuţe şi cu gologanii de aramă.

Şi tot tu mă vedeai a doua zi, aplecând puşculiţa pe cuţitul înfipt înăuntru.

Curgeau sărmanii bani, de ne umpleam buzunarele. Cum ne furam singuri! şi cum în urmă, ca nişte mici nababi, cu buzunarele doldora, alergam la Grecu, Moşu cu zaharicale.

Cum toată ziua ne lua Grecul pe genunchii lui acoperiţi cu şorţul de postav verde.

„Băeţii lui Tatiţu"...; până ce sfârşeam ultimul gologan.

Şi, cum a doua zi pe seară, Baba se ducea la farmacie cu reţete şi cu sticle.

Şi, în Martie se topea zăpada, şi începeau ţigăncile cu ghiocei.

Şi, mai târziu înfloreau caişii, şi, se înverzeau curţile şi maidanele.

Tu vedeai pe tata, când se întorcea dela munca lui grea, cum ne asvârlea portocale prin iarbă... Şi cum săruta mâna mamei, comoara fericirei lui.

Şi în câteva zile, cum începea, barul, ţurca, poarca, şotronul, pe pământul umed al Primăverei.

Şi venea timpul arşicelor. Ah, arşicele! Cu ce voluptate ne uitam la cotoarele pastramelor atârnate în pragul băcăniilor. D-zeule, ce soalbe ar mai eşi!

Tu, ne înţelegeai fiorul de nespusă plăcere, când în curtea bisericii loveam cu ichiu, de sărea banul pus pe arşice. Ce fericire! Ce frumos suna zurnaua!

Şi tot tu ne simţeai frica, când, pungaşii de

lângă Foişor, năvăleau ca Hunii peste noi, sărăcuţi băieţi din Olari, făcându-ne pui de-giol.

Ne ascundeam pe unde puteam şi, de câte ori, nu ne pitulam după tine care ne proteјai ca un frate.

Şi începeau vânturile, şi cu ochii cârpiţi de somn din paturile noastre calde, aşteptam doar o frunzuliţă să se mişte, ca să ieşim cu smeul în stradă.

Ieşeam, şi parcă dinadins o frunză numai voia să se clatine. Iar tu, te uitai blând la noi şi parcă ne spuneai: „Aide băiatule, luptă-te, căsneşte-te, ştergeţi năduşala. Sus, mai sus, înalţă-te până la mine".

Dar ce svâcnire divină, când smeul ridicat deasupra coamei tale, începea ca să se înalţe.

Cum şuera printre degete sfoara, parcă curgea un râs, şi cum juca tontoroiul la picioarele noastre păpuşoiul de sfoară, cerut de smeu.

Ca un Eol, zeul, chemai vânturile aplecând capul tău frumos plin de rămurele! Şi în câteva minute cerul Olarilor se împânzea de smee... pentru ca peste o oră încurcându-le să-ţi răsplătim bunătatea, lăsându-ţi printre crăci, resturi de speteze, cozi, sfori, după ce sfârtecasem pe crucea bisericii, vreo două mai mari ale căror schelete rămâneau îmbrăţişate ca pentru o rugăciune. Iar baba, la poartă, se tânguia toată, cu mâna peste gură.

„Uite coniţă, unde îmi puse Domnu Nicuţă bunătatea mea de şorţ!”

Sărman copil post-belic, lipsit de poezia copilăriei! Tu n'ai putut gusta din fericirea unei înălţări de smeu!

Ni se păreau că stăpânim lumea.

Noi eram atunci micii regi, în regatul copilăriei noastre, în care mândrul plop, era stindardul nostru protector.

In alte zile, în amurgit de seară, începeam să pregătim înălţarea smeului din 8 coale, albastru, vânăt cu rotogoale mari albe pela colţuri. Smeul lui Nae al Popii.

Nae îl scotea din pironul din pridvor, şi trecea cu grije cu el pe sub caişii înfloriţi, parcă ducea în spinare o uşe mare cu ochiuri de hârtie. Alţii îi despleteau coada, iar alţii deabea duceau în braţe păpuşoiul de sfoară groasă de câteva chilograme, umflat ca un cimpoi, prin care eşeau cârlige de lemn, de fier, cu resturi împletite de rămăşiţi de cozi, din luptele încurcărilor, când falnicul nostru smeu se luptase cu smeele mai mici care voiau să i se ducă la gură... ca să-l trântească la pământ.

Doi mai înălticuţi, îl ţineau, alţii mai mărunţi îi potriveau cozile împletite cu sfori subţiri. Şi apoi, „pas” să mai treacă vre-o trăsură pe stradă până ce smeul se înălţa.

Şi când smeul se legăna măreţ în văzduh, şi vâjâitoarea de ţiplă îşi începea cântecul ei, Nae trecea cu el ţinându-l cu putere de sfoară, şi, ridicând mâna în sus, îl trecea peste

poartă ca să-l lege de pom pe cârpe groase, lăsând în stradă, o ceată de babe, servitoare, cerşetori, copii desculţi şi uneori şi oameni în toată firea, care se uitau la isprava noastră, cum se uită oamenii la urs.

In liniştea nopţii, smeul nu se mai vedea... „Mugea duios ca o talangă" înfrăţit cu vânturile ce-l mângâiau.

La spatele lui, nouri negricioşi, nouri fumurii, nouri mai lăptoşi, treceau unul după altul, până ce razele blânde ale lunei îi lumina colţurile albe, ce păreau ciocuri de argint.

Şi smeul lui Nae, nu era o jucărie.

In câte nopţi, el n'a fost unica simfonie, auzită de departe de oamenii liniştiţi ai Olarilor.

Ce frumos a vâjiit astă noapte smeul lui Nae! Parcă îl aud şi acum din gura bătrânilor!

Şi anii au trecut, şi vremea ne-a pus într'o zi cartea în braţe.

Şi în curând am plecat cu toţii la drumul vieţei.

Şi pe tine plopule drag, mult timp nu te-am mai văzut.

Dar sortita vieţei, acum în toamna ei, m'a adus iar pe lângă tine.

Şi inima mi s'a frânt de durere când m'am apropiat.

Tu nu mai ai în juru-ţi, căsuţele albe şi vesele învelite cu olane, cu grădinile pline dé caişi înfloriţi, de trandafiri, bolţile de viţă.

Viaţa Olarilor de altă dată, a dispărut furată de vreme.

S'au dus părinţii!... S'au dus bătrânii!... S'au dus aproape toţi băeţii buni ai Olarilor...

Au murit în puterea vârstei... Miniştri, Profesori Universitari, Doctori, Ingineri, Colonei... copiii de altă dată, ce se jucau lângă tine.

Pe calea Moşilor, nu mai trec tramvaele cu cai, tramvaele cu imperială, trăsurile de „Herasca" ce duceau morţii la mânăstiri.

Numai trece alaiul strălucitor al Regelui spre Moşi, în Joia Moşilor. Şi nici ferestrele pline de capete ce-l aşteptau, nu mai sunt deschise.

In jurul tău s'a împânzit o altă viaţă.

S'au ridicat palate mari şi reci.

Şi n'a rămas decât casa părintească aşa cum o mărise tata, şi casa părintelui Cristache, aşa cum mi-a ştiut'o copilăria.

Ea stă tăcută ca o arhivă bătrână, plină de colbul amintirilor, şi mulţumită că zidurile ei sunt la rând cu vecinii, că îşi poate toarce somnul; şi că nu o supără nimeni.

Pe tine plopule drag te-am regăsit mare, înalt de 4 ori mai înalt, decât te-am lăsat, când am plecat copil de lângă tine.

Dar cât de mult vremea te-a schimbat!

Trunchiul tău a îmbătrânit, s'a îngroşat, de nu-l poate cuprinde omul.

Ai ulcere pe vinele tale noduroase.

Ţi s'au rărit crăcile, iar altele ţi s'au uscat pe trup.

Şi totuşi cât de frumoasă a rămas coama ta, cu mândria ei verticală.

In ea ai rămurele, cu frunzulițe ce freamătă în soare, ca niște fluturași captivi.

Și ce frumoasă e coama ta bogată, când vântul serii o apleacă, gonind snopul de tinere păsărele, cari iar se întorc la tine, ca la un găzduitor drag, când crăcile tale rămân iar liniștite.

Intr'un amurg de primăvară, am văzut cum un vânt ușor îndoia coama ta frumoasă. Și mi s'a părut că în fiecare frunză, ai cules sufletul îndurerat al celor plecați de altă dată.

Iar când în bătaia vântului de început de toamnă, am văzut cum îți aplecai coama spre altarul bisericei, ca și cum luai și tu parte la vecernie, mi s'a părut atunci că închinai, în semn de rugăciune, sufletele tuturor acelora, cari au murit din Olari.

Mi s'au umezit ochii, am plecat și te-am lăsat să-ți termini ruga.

Viața ta va fi lungă. Pe tine nu te așteaptă, nici securea nemiloasă și nici furtuna, care nu te va putea doborî.

Iți vei îndeplini soarta și chemarea. Te vor murdări iar ciorile. Te va auri soarele. Te va mângâia luna.

Pe trupul tău, vor sburda și cânta iar păsărelele în nimbul primăverei. Te vor răsuci furtunile și vânturile. Te va înțepa viscolul.

Și, știu eu! Poate în viitor te va iubi și un alt copil.

Dar, crede-mă, plopule drag, că nici unul nu te va îndrăgi și iubi, cum te-am iubit eu.

Și pentru că eu mai curând ca tine voi in-

tra în imperiul nefiinţei, pentru cât te-am iubit, pentru cât mi-ai fost de drag, pentru cât mi-ai alintat scumpa mea copilărie, să-mi asculţi ultima-mi rugăciune:

Poate pentru că ai fost bun, D-zeu a lăsat să-ţi rodească din rădăcina ta bătrână trei lăstari.

Alege plopule drag, pe cel mai voinic, pe cel mai fraged, pe cel mai milos.

Şi în nopţile cu lună, când frunzuliţele deabia mai framătă, povesteşte-i lui copilăria mea toată.

Eu ţie atât îţi cer!

Pentru ca atunci, când mă voi duce în lumea celor care nu se mai întorc, ştiu că o inimă milostivă va veni la tine, şi-ţi va spune ruga mea din urmă.

Tu vei lăsa ca lăstarul tău, să fie sădit la capul bolţei mele.

Şi să nu plângi că l'ai pierdut.

Pe el îl aşteaptă o soartă mai bună decât de a fi zdrobit cu viaţa lui netrăită, sub povara bătrâneţelor tale.

Tu n'ai putut să vezi, priveliştea amurgului lăsat în cimitire!

Tu n'ai putut să vezi înstelarea candelelor pe pământul umezit de seară!

Să auzi un şuerat de fabrică ce se topeşte în vale. Foşnetul prelung al şarpelui, ce se târeşte prin iarbă, un glas de greer ce se pierde în întuneric. Pasul rar al babei, aplecată în băţ întârziată lângă candeli.

Şi sborul obosit al unei păsărele, ce îşi alege o cracă.

Tu n'ai văzut când întunericul s'a lăsat adânc, cum apare imensul oraş al morţei din cimitirul Belu.

Tu n'ai cunoscut ce proporţii ia în sufletul omenesc, casele negre şi albe cari încep să se înalţe!

Tu n'ai văzut cum luceşte în razele blânde ale lunei, acoperişurile mausoleurilor de parcă plâng.

Şi când apoi, întunericul s'a lăsat ca o împânzire neagră, cum încep să pâlpăie, prin geamurile capelei, făcliile mortului abea adus, căruia, după ce mâinile i se va ridica osanale, va rămâne o amintire, sub movila de pământ proaspătă, acoperită cu flori.

Mii de fumuri subţiri răsar atunci printre morminte, se zbat, se împleticesc, voind să se ridice spre cer, să scape.

Sunt sumedenia de suflete, ale celor cari au murit de tineri, şi a atâtora altora cari au murit plângând, când viaţa le era încă dragă.

Apoi lanţurile grele, şi negre ale mormintelor cari se întind, se leagă, cercuind liniştea adâncă, liniştea nopţilor de totdeauna.

La capul boltei mele, plopuşorul tău, va creşte mare, alţi fraţi de ai lui îl vor apăra de vânturi, îşi va clătina frunzuliţele lui fragede în razele de soare.

Iar în noaptea adâncă, an de an, ne vom îndrăgi ca fraţii, povestindu-mi cu vraje copilăria mea toată, cea mai frumoasă şi mai dulce dintre copilării!

In ajun de examen...

Printre anii 1900—1902, catedra de Procedură Civilă a Facultății de Drept din București, era ilustrată de o mare personalitate. Strălucea pe ea ca un luceafăr de luminoasă știință, și eruditiune juridică neuitatul, cunoscut Profesor.... „Marele Procedurist", Doctor în Drept dela Paris și laureatul acestei facultăți a cărui teză: *„Étude sur l'emphytéose el l'embatique"*, făcuse atâta vâlvă în lumea juridică a timpului său. Legenda, spunea, că întrebat de M. S. Regele Carol I, în audienţa în care se prezentase, de ce nu tipărește și în limba română, o asemenea operă, ar fi răspuns cu multă convingere, că stadiul științelor juridice la noi în țară n'a ajuns, încă, la nivelul celei din Occident.

Erudiţiunea cu care își făcea cursul, autoritatea pe care i-o dădea cele trei volume pe cari le scrisese, ce cuprindeau studiul întreg al „Procedurei Civile" pe care-l preda la curs, făcu ca zeci de ani, noţiunea de „Procedură

Civilă", să se confunde cu însăşi persoana profesorului.

Toată viaţa, a oficiat în două temple distincte şi foarte opuse.

Oficia în templul culturei dela înălţimea Catedrei Universitare, neadmiţând nici o abatere, nici o scădere, nici un compromis, mărindu-şi an de an autoritatea.

Dar, mai oficia, ca un „preot convins" şi în templul lui Bachus, după un ritual creiat de el, şi practicat mai mult în casă, în ascuns, în tăcere, cu o voluptate distrugătoare, ca şi urmarea unui blestem!

Conştiient de patima lui, mândru de cultura şi de inteligenţa lui sclipitoare, a avut marele merit de a reuşi, să nu amestece, un singur minut, în lunga lui viaţă, ocupaţiunile catedrei, cu urmările ritualului de acasă.

Parcă îl văd, pe Moş Marin, intendentul facultăţei, în seara de April, cu corpul lui greoi, de abia dându-se jos din birja cu coşul ridicat, cu care plecase dela casa profesorului din strada Cătunului, mândru de mandatul pe care i-l dase studenţii: de a vedea dacă profesorul vine în ziua aceea la examen, ridicând capul lui mare, cu favoriţi, şi făcându-ne semnul pe care-l face omul, când n'a reuşit în misiunea pentru care se dusese, adăogându-ne, cu un gest de părere de rău, că e imposibil pentru azi...

Nu e încă gata!

Nici mort, profesorul n'ar fi plecat la Facultate, până ce nu simţea, că ritualul în care

se încurcase, nu s'a terminat complect, redându-i limpezimea necesară catedrei.

Era un original. Nu-şi întemeiase nici o familie, trăia izolat, în casa lui, îngrijit de o femeie de naţionalitate străină, ce-i menaja din obişnuinţă, toate capriciile şi exigenţele cultului său incurabil.

N'a fost nici odată văzut umblând cu un prieten alături. Umbla pe jos, cu paşi rari, în gherocul lui negru, cu pălăria de pâslă neagră, şi veşnic cu cravată neagră; umbla mai mult pe lângă ziduri cu umbrela în mână, sfios, timid, ferindu-se de lume, pe care voia parcă s'o ocolească, şi să-i spună: Lăsaţi-mă în pace! Nu vă cer nimic! Nu supăr pe nimeni! Eu mereu gândesc! Şi câte odată beau, asta-i viaţa mea!

Alteori, foarte rar, în seri întârziate, oficia, retras singur, şi tăcut, şi în unele bodegi, dar de preferinţă la „Kosman" pe bulevardul Academiei, localul altui ştiut mare preot al lui Bachus, distinsul intelectual, *de la Litere* omul cu faţa grasă, puhavă şi roşcată ce-i eşea din favoritele lui scurte, groase, zbârlite şi cenuşii, deasupra paharului de şampanie din care toată viaţa părea că sorbiea picături de grijanie.

Intr'o seară de Iunie, după ora 12, când „Marele Preot de la Litere lipsea dela masa lui obişnuită dela Kosman, un student, destul de bătrânior, foarte bine îmbrăcat, moşier cu stare, intră în local.

In fund, „Proceduristul", se servea singur,

turnându-şi vin în pahar. Studentul îl salută până la pământ, iar ochii vioi ai Profesorului îi reţine gestul. Se aşează la o masă mai depărtată, şi începu să bea...

Pe la ora 2 noaptea, rândurile consumatorilor deveniră foarte firave. Pe la 3, se pomeniră singuri.

Profesorul îl examina din când în când cu câte o uitătură furişe, ca să nu fie văzut de student. O pisică sglobie, sare peste o masă şi deşteaptă un chelner somnoros, ce picotea pe un scaun, cu capul pe masă; alţi chelneri cari încă mai rezistau oboselii, făcură mare haz.

Profesorul prefăcându-se că se fereşte şi el de pisică, se aşeză la o masă vecină cu a studentului.

In curând, intrară în vorbă, şi Profesorul mai comandă un rând, de bucuria cunoştinţei.

Pe la 4, studentul, potrivindu-şi ceasul lui scump de aur, după cel din perete, vru să se ridice.

Profesorul, mirat că vrea să plece aşa de vreme (era 4 dimineaţa) îl întrebă de ce voia să-l lase singur.

Studentul, puţin cam stânjenit, îi spuse:

— D-le Profesor, am mâine examen!

— Ce-are a face, îi răspunde Profesorul. Examenul e mâine. Ce-l dai acum? E bravos! Îmi plăcuşi!

Studentul cam încurcat:

— Păi să vedeţi, D-le Profesor, am un examen foarte greu!

— La cine dai D-le? zise Profesorul cu un ton de plictiseală.

Studentul şi mai încurcat, emoţionat, şi cu glasul scăzut:

— D-le Profesor, dau mâine, chiar la D-v..

— Păi! de ce nu spuseşi omule! Ei zău că-mi plăcuşi acum deabinelea! Picolo! spune-i chelnerului să ne mai dea o sticlă de aceia ru-ru-gii-nită! zise profesorul închizând pleoapele.

— Vai! D-le Profesor! mă simt aşa de onorat!...

— Lasă D-le! Nu dai examen cu mine?

— Da, cu D-v.

— Păi! nu sunt cu D-ta aici?! Ce mai vrei? Domnule?

La 5, studentul vru să plătească. Profesorul îl împiedecă cu autoritate, plăti toată consumaţia, şi dedu şi un bacşiş neobişnuit de mare chelnerului care îi servise.

Studentul plecă. Profesorul rămase.

Intunerecul se topea minut cu minut; lumina alburie începu să lumineze ferestrele localului. Din stradă pătrundea zgomotul hârâit al maşinei de măturat, ce curăţa bulevardul, cântau cocoşii, iar piramidele de scaune puse unele peste altele, se desfăceau în mâinile voinice ale servitorului, ce-şi lăsase măturoiul rezemat de perete.

Un aer proaspăt, răcoros, purifica mirosul acru de băuturi şi de tutun, în care Profesorul dormita, cu capul rezemat de spatele canapelei, suflând în aer, ca într'o foale!

Studentul, cu paşi grăbiţi, ducea în suflet printre rarii trecători ai dimineţei, o bucurie ce-i stăpânea întreaga-i fiinţă.

Nu ştia la care biserică mai apropiată să se închine, mulţumind lui Dumnezeu de norocul pe care i-l scosese în cale.

La 9 dimineaţa, studentul, radios, bine îmbrăcat ca în zile de mare sărbătoare, comunica unor colegi, „toată fericita întâmplare”.

Căzuse până acum de trei ori la examenul de anul al III-lea, acum dedea a patra oară, de două ori îl trântise Profesorul de Procedură; nota lui era aproape decisivă, căci legea i-o socotea dublă.

— Ce ziceţi, fraţilor? ăsta noroc nu glumă!

Prietenii colegi, îl aprobau cu ochii invidioşi.

— Doar să întind bine gâtul, ca să mă vadă. Şi bila albă e gata!

In sfârşit, cu un ton de uşurare:

— Ei! Am scăpat acum şi de al III-lea! La anul sunt licenţiat!

La ora 11 dimineaţa, studentul, ia loc în banca celor ce urmau să fie examinaţi.

Profesorul trece peste el, cu o privire serioasă, şi indiferentă, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima oară.

Ii pune o întrebare, nu tocmai din cele grele; răspunsul slab. A doua, şi mai uşoară; răspunsul şi mai slab. A treia mai grea, răspunsul foarte slab, mai mult monosilabic. A pa-

tra şi mai grea, răspunsul... tăcere de mormânt!

— D-le Profesor, vă rog să mă mai chestionaţi.

— Ce să te mai chestionez, D-le! zise Profesorul cu gestul lui caracteristic de „beţie trează”.

— *Păi! cum o să ştii D-le! când toată noaptea bei până la ziuă, prin bodegi şi prin cârciumi?!!*

Studentului i se păru, că banca s'a scufundat subt el, şi că cineva i-a turnat o găleată de apă după gât.

— Şi cred, că nu poţi să tăgădueşti, adăogă Profesorul cu un ton foarte serios, şi cu o privire hotărâtă.

— *Că doar cu mine ai băut!!!*, arătându-se cu degetul pe el singur, şi oarecum indignat.

— Da! vezi D-ta cum stă chestiunea: Eu beau, dar ştiu procedura civilă. D-ta bei şi nu ştii nimic!

— D-le Profesor! încercă studentul disperat să continue.

— Ce D-le Profesor!.. îngână „Marele Procedurist“. Uite! Să-ţi arăt că sunt gentil: Iţi dau o *„neagră respinsă“*, ca să nu te mai *osteneşti* să mai dai şi la ceilalţi profesori.

— Şi acum, să ne vedem cu bine la anul!!! făcând un gest caşicum studentul să-şi urcase în tren. Şi să nu uiţi, să mai dai şi pe la bodegă.... că, eu te aştept..., punctând aerul cu degetul, şi zâmbind satanic!

Comandorul

Pe vechiul bulevard al Constanţei, străjuit de Mare, îngust de tot pe vremea aceea, într'o frumoasă seară de vară, la mesele aşezate în faţa unei cofetării, unde se aduna lumea bună în societatea unchiului meu, Preşedintele Tribunalului local, înconjurat de câţiva Domni şi câteva Doamne, tinere, elegante, şi foarte frumoase, un bărbat de 40 de ani trecuţi, distra aproape întreaga societate cu glumele şi spiritul lui, vorbind din când în când foarte frumos şi corect în limba franceză.

Noaptea era liniştită. Stelele spuzeau cu licăririle lor de miliarde de candele mici cerul, iar la câţiva paşi de noi, singurul far de pe timpul acela, farul de lângă Hotelul Carol, lumina cu fâşii lungi de lumini albe gălbui, valurile mărei care se legănau uşor şi se loveau de ţărm.

In partea opusă dinspre port se auzea muzica militară cântând într'un modest chioşc de lemn a-le cărei note, unele erau furate de ta-

lazurile line ale valurilor ce se plimbau încet.

Bărbatul de 40 ani, era un om de statură potrivită, bine legat, cu nişte omoplaţi mari. Când mai târziu s'a ridicat dela masă, părea un corp pătrat, cu un umăr lăsat puţin în jos, care călca de îţi făcea impresia că voia cu fiecare pas să înfunde pământul.

Cu un cap mare, cu o faţă cu obrajii laţi, cu o frunte largă, cu un nas potrivit, mai mult pleoştit, cu nări mari — un nas ca de câine mox — cu maxilare mari, cu buze groase sub cari se desemna o bărbie eşită puţin cam ascuţită, care îi trecea de nivelul buzei de sus, dându-i un aspect de buldog de măcelărie. Cu toată faţa rasă şi cu un cioc mic de păr negru ascuţit ca vârful unui creion — un cioc ca de ţap, pe care îl răsucea foarte des între degetele lui scurte şi groase.

Cu ochii mari căprui, cu gene foarte lungi şi cu dinţi albi, laţi şi mari.

Un om urât, făcut parcă numai din împletitură de muşchi puternici, cu o privire aspră şi hotărîtă.

Un bărbat cu o înfăţişare exotică.

O figură ca de pescar din Normandia, pe care o întâlneşti în vre o revistă ilustrată a ţărilor nordice. Cu bereta pe cap, aşezată puţin într'o parte, cu pipa groasă în gură, cu toată faţa rasă, rezemat de stâlpul portului şi cu piciorul ridicat pe un colac de frânghie.

Un alt om asemănător cu el n'am cunoscut până acum în viaţă.

Când râdea, şi râdea des, râdea uneori cu

sughițuri; cu dinții lui lați și mari, cu gura-i mare și arcuită, cu glasul lui baritonal, părea că râsu-i era de Satană.

Era sclipitor de inteligent, foarte cult și mai presus de toate un admirabil causeur.

Când unchiul meu m'a prezentat, mi-a spus că D-sa, e d-l Comandor G.....

Imbrăcat în haine scumpe, bine croite, cu o pălărie mare de panama fină, cu capul plin de păr, dar tuns cu mașina.

După o oră a sărutat cu eleganță mâinile tinerelor și foarte frumoaselor Doamne, a strâns cu putere mâinile Domnilor, și pe a mea, lăsându-mi oarecare usturimi printre degete; și apoi s'a depărtat domol spre port.

La 11½ seara, marele nostru grup în care nu se spusese nici un cuvânt despre direcțiunea unde vom pleca, scobora cu pași încetiniți spre vechiul port.

Peste ½ oră vaporul „Principesa Maria" urma să părăsească Constanța cu destinația Constantinopole — cursa lui obicinuită.

O noapte liniștită și senină.

Luna eșită de câteva ore din apă, urca încetișor cu lumina ei argintie și blândă spre cer.

In port, o adiere rece ne mângâia plăcut obrajii, răspândind mirosul sărat adus de undele Mărei — excepțional de liniștite a le serei aceleia.

Peste albastrul întins al Mărei, mici păsări albe sburau, părând bucățele de hârtie luate de vânt.

Vaporul acostat cu pântecele lui aproape lipit de scândurile portului sclipea de lumină. Ochiuri rotunde, altele pătrate se uitau unele spre apă în partea opusă a vasului altele ne luminau fețele. In apropiere, fluierături de locomotive ce mişunau prin port, pătrundeau până la urechile noastre.

Coşul gros al vaporului scotea nori negri de fum învălmăşiți.

Oamenii mai bine îmbrăcați, călători, bărbați şi femei din țări străine şi din țară, păşiau încet şi serios pe punte, urcându-se în vapor.

Apoi sumedenie de turci cu turbane în cap, cu femei şi copii în şalvari, începu să populeze locul rezervat lor pe bordul vaporului.

Când puntea s'a mai eliberat de oameni, dela cabina de sus a postului de comandă, un om mic, spătos, îmbrăcat în alb, cu o şapcă albă cu panglică neagră şi cu o mare emblemă brodată în fire de aur deasupra cozorocului de piele neagră, scobora scara cu paşi apăsați.

Iți părea un bloc pătrat de piatră albă ce se lăsa încetişor pe bordul vasului.

Era Comandorul G..... pe care-l cunoscusem cu două ore mai înainte „Comandantul vasului" şi care văzându-ne, venea să-şi ia rămas bun dela societatea noastră.

Era tot bărbatul de adineori, îşi schimbase doar hainele.

Dar, acum mi s'a părut un alt om.

Un surâs nu i se mai desemna pe fața îngrijorată.

Aplecat cu coatele pe marginea bordului,

vorbea cu grupul nostru atent la răspunsurile ce trebuia să dea, dar din când în când cu capul ridicat parcă voia să examineze cerul, pe care-l privea cu o uitătură cruntă şi experimentată; iar nările lui mari şi dilatate şi le mişca mereu, ca şi cum cu nasul lui de buldog ar fi voit să miroasă văzduhul şi marea.

Iţi părea prin gesturile lui c'ar fi voit să-i întrebe cum le este dispoziţia în seara aceea şi să le dea un bună seara prietenilor şi duşmanilor călătoriilor lui în plină noapte, pe valurile mărei Negre până în Bosfor.

In câteva minute momentul plecării sosi. Un ţipăt de sirenă precedă mai mult un urlet şi muget al semnalului de plecare al vaporului.

Puntea fu ridicată, sgomotul maşinilor ne asurzea.

Vaporul începu să se îndepărteze încet, încet de scândurile portului, mergând câteva minute paralel cu locul unde fusese acostat, până îşi făcu loc de ieşi din port. Se întoarse cu faţa spre eşirea portului, lăsând elicea mare din pupa vasului să se învârtească repede, albind de spumă culoarea vânătă a apei, şi svârlind în urmă sute de peşti tăiaţi de loviturile elicei; lămpile mici aninate de catarguri străluceau ca nişte luceferi.

Ce solemnă mi s'a părut clipa, când Comandorul rămas singur pe bord luă o poziţiune militărească ducând mâna la şapcă şi rămânând mereu în această poziţie pentru a-şi saluta prietenii.

Până ce depărtarea făcându-l din ce în ce mai mic ni-l învălmăşi şi ni-l pierdu dintr'o dată printre alte umbre de oameni în lumina de leşie roşietică pierdută, în care vasul eşea din port spre largul mării.

După câteva minute, o casă lungă plutitoare cu ferestrele multe luminate, cu catarguri înnalte ce abia se mai desemnau în noapte, după ce trecu mai înainte încet, puţin paralel cu bulevardul, începu să se piardă minut cu minut, în întunericul care în curând îl înghiţi de tot.

* * *

Peste 15 ani, ajungând magistrat la Vălenii de Munte, plimbându-mă într'o zi spre gară şi trecând prin faţa halei de pe atunci, întreb pe bătrânul avocat netitrat din cei de la Târgovişte care mă însoţea. Cine stă în casa aceea mai măricică din coasta pieţei?

„la un căpitan pensionar dăia dă marină“!

Peste câteva zile ne întâlnim. Ii reamintesc de noaptea plecărei lui în cursă la Constantinopole.

M'a strâns la pieptul lui cu o îmbrăţişare suspinată.

Şi din acel moment, am rămas tot restul vieţei lui cei mai buni amici.

Văzuse lumina zilei în pitorescul oraşel Vălenii de Munte.

De mic copil, rămăsese fără părinţi. O rudă depărtată îl dete la şcoală, plecă mic de tot din Văleni, cu mintea şi cu sufletul lui singur, în necunoscutul nemărginirii.

Termină şcoala militară. Eşi ofiţer de marină. Îşi luă apoi diploma strălucită a Şcoalei de marină dela Brest şi, întorcându-se în ţară, fu unul din cei 14 ofiţeri cari compuneau toată marina românească a timpului aceluia.

Ion Brătianul bătrânul, îl trimise cu alţi colegi să facă înconjurul lumei, navigând cu pânze, timp de mai bine de 2 ani.

Spirit vioi, temerar, înzestrat cu o sănătate de granit, recalcitrant, cu idei progresiste, nemai putându-se împăca cu viaţa de marinar militar după luarea gradului de căpitan, demisionă, şi trecu în rezervă.

Excelent marinar, îşi continuă mai târziu anii de serviciu în serviciul de navigaţie al statului.

Recepţionă vasul „Principesa Maria" dela Livorno şi îl aduse în ţară, în calitate de „comandant al vasului" pe care în urmă îşi trăi cei mai interesanţi şi frumoşi ani ai vieţei lui.

Ani îndelungaţi cu vaporul lui drag, a făcut legătura cu orientul. Vapor de cursă regulată, a transportat o lume, în alte lumi depărtate!

A trăit intens, a luat dela viaţă tot ce inteligenţa lui ascuţită, tot ce psihologia lui adâncă, cunoaşterea oamenilor şi a lucrurilor, forţa lui fizică, cinismul lui, i-a putut să-i dea să cucerească, şi să se bucure.

Trăind mai mult de 25 ani numai de navigaţie efectivă, cu ochiul veşnic spre orizonturi noi şi largi, în lumea marilor posibilităţi ce-i stăteau înainte, a avut timp să facă şi imprudenţe şi greşeli.

In timp ce Nava lui a fost ocrotită de mâna lui dibace, de ochiul lui ager, ironist născut, încrezător în superioritatea lui, recalcitrant, a păcătuit tocmai cu ce i-ar fi fost mai uşor să nu păcătuiască.

A păcătuit prin cuvânt, şi cu scrisul!

Incă în pline puteri de a comanda orice vas ce ar fi navigat pe mări.

O nesocotinţă! Intr'un moment de revoltă nestăpânită a atras scoaterea sa la pensie.

Voia să-şi trăiască toată viaţa, la comanda vaporului adus de el în ţară.

Intr'o zi însă inima i s'a părut că a stat în loc strânsă de durere, ochii poate au plâns...

Un alt marinar i-a luat comanda.

Dornic de energie, de viaţă, de neastâmpăr, dar mai ales de neprevăzut, în amurgul vieţei a colindat ani întregi străinătatea şi apoi ţara.

Dar cum a colindat-o?....

A colindat-o ca să trăiască viaţa fiecărui oraş, stând câte 2—3 ani în fiecare oraş, aşezat cu temei, gospodăreşte.

Aşa a stat la: Galaţi, la Turnu Severin, la Iaşi, la Braşov, la Ploeşti, etc.....

A observat, a studiat fel de fel de tipuri. Şi a râs, a râs mult, ironic cu râsul lui de Satană!

Ajuns bătrân, venise în Vălenii de Munte pe care toată viaţa nu-i mai văzuse, pentru ca să închidă ochii în apropierea casei unde-i deschisese.

Venise învăluit în tot felul de legende, pe care timpul anilor de marinărie, i le legase de numele lui.

Dece venise?..... De unde venise?..

Nu ştia nimeni.

Iar despre anii lui îndepărtaţi, când fusese copil, nimeni nu-şi mai aducea aminte.

In urmă locuitorii orăşelului aflând dela mine cine a fost, au început să-i zică şi ei „Comandorul".

Il stimau. Il respectau chiar, dar nu cred că vreunul îl iubea.

Şi cum era să-l înţeleagă, pe omul care făcuse înconjurul lumei navigând, omul cult, omul superior, omul original, omul care cunoştea bine câteva limbi, care trăise şi văzuse atâtea evenimente, încât numai din expunerea lor, s'ar putea azi scrie câteva romane.

Pe omul care încontinu citea, se cultiva, şi care era la curent cu toate descoperirile, cu toate podoabele gândirei omeneşti. Pe omul care spre bătrâneţe învăţase să cânte din vioară.

Pe omul care cunoscuse oraşul cosmopolit al Constantinopolului cu toate adâncile lui mistere, cu toată viaţa lui intensă şi variată.

Pe omul temerar, care cu Nava lui iubită, a înfruntat sute de furtuni, zeci de mii de vânturi, milioane de valuri agitate.

Pe omul de granit care în decursul a patrusprezece ore, plecând înfăşurat în blăni, la postul lui de comandă, la sfârşitul cursei, trebuia de multe ori, după cum descria el, cu

sinceritate, fără nici o exagerare, că trebuea să debarce în Constantinopole, în haine de vară și cu pălăria de paie, în jocul razelor calde de soare.

Pe omul al cărui vas, cu parâmele înghețate sloi, rămânea în ceața groasă în vacarmul sirenelor atâtor vapoare, în intrarea în Bosfor, în voia „Celui de Sus“, puterile naturii devenind invincibile.

Pe omul care cu sângele lui rece, a păstrat intacte, sutimi de mii de vieți, averi incalculabile, și a transportat atâtea visuri, suspine și speranțe spre mai bine!

Pe omul înamorat de Nava lui, pe care încontinuu până la moarte se ducea în fiecare an ca s'o vadă.

Pe omul dintr'o altă lume, la care ei, modești cultivatori de pruni, nu s'ar fi putut înălța până la el.

Pe înamoratul orizonturilor nesfârșite, pe înamoratul Mărei care atât de mult se identificase cu ea, încât la numele lui de familie la care putea să-și adauge ca de obicei numele orășelului în care se născuse, toată viața și-a purtat în mod oficial numele de G..... Marină!

Și cu acest nume a murit!

Pe omul care din templul amintirilor lui, scoborînd rar în mijlocul lor, îi studia cu interes și cu pătrundere mereu pe fiecare.

Pe omul care ca și un fotograf rutinat, ce ia clișee din oraș, se retrage, în urmă tăcut, în casa lui, ca și într'un atelier fotografic, ca

să le developeze, ca pe urmă să-i înţepe cu ironia lui fină şi muşcătoare.

Pe omul cu râsul de Satană!...

Pe omul care trăind în larg, într'un confort desăvârşit, nu avea nevoie de nimeni, decât numai de acei ce-l stimau pentru viaţa lui marinărească.

Parcă-l văd în marele lui birou, cu pipa în gură, înfundat în fotoliu, sub care se întindeau bogate covoare de Smirna şi Bukara, iar în juru-i, meşcioarele mici pline de teancuri de reviste, de hârtii, de modele de vapoare şi de vaporaşe, de busole, de sextante şi de tot felul de aparate de înaltă precizie marinărească.

Un muzeu întreg de amintiri preţioase, cu pereţii plini de tablouri splendide. Cu sticla de vin de Tenedos sau de Kipru pe meşcioară, şi în juru-i cu 3 pahare de cristal pe o tavă scumpă, cu modele încrustate turceşti, dând drumul amintirilor, spuse cu sinceritate, fără morgă, fără nici un merit pentru dânsul, ci doar puse pe seama norocului şi al „Divinităţii“! Şi pe închinăciunile lui la icoana lui, din cabina depe vapor, adusă în Văleni ca un suvenir scump, în faţa căreia, îngenunchiat, bătrân, se ruga în fiecare dimineaţă şi seară!

Pe omul, al cărui suflet cald, entuziast, sentimental, şi altruist, nu i-l putea bănui nimeni

Eram prea tânăr, îl respectam, îl admiram şi nu-mi puteam să-mi permit cu el, mai mult decât vârsta mea de atunci îmi îngăduia; deşi eram „magistrat“.

Mă mulţumeam, cu cea ce voia el, să-mi spună.

Dar, cât îmi era de ajuns!

Acest urât bătrân, după ce în tinereţe fusese un mic şi urât, dar un interesant Cassanova — de ale cărui succese ecoul unora, nu s'a putut stinge decât odată cu viaţa lui — devenea de multe ori fermecător, şi te apropia de inima lui rămasă încă tânără.

Povestirile lui îţi furau, pe nesimţite timpul cu descrierile lui trăite, te transporta pe meleaguri îndepărtate, unde vedeai alţi oameni, alte obiceiuri, alte vederi, alte concepţii şi sentimente, alte peisagii făcea să ţi se perinde, minţii şi ochilor tăi fascinaţi.

Pentru fiecare eveniment de seamă, el găsea prilejul a-şi spune critica, şi părerea lui intimă — şi nu uita să le însoţească de spiritul şi de gluma lui originală — îmbrăcată în specificul său humor.

Cine nu-l cunoştea în intimitate, nu şi-l putea închipui decât: egoist, ironic, rece, nepăsător şi rău.

Şi cât de mult se înşelau.

Intr'o noapte, rămăsei târziu furat de povestirea lui, numai cu el, în biroul său, vorbind de disciplina severă ce trebue să existe pe un vapor. Imi scoate o carte poştală primită de curând.

Venise dedeparte! Dar venise depe iubita lui „Navă“.

Bătrânul italian, comandant de proră, pe care l'a avut dela recepţionarea vasului dela

Livorno, tot timpul neîntrerupt, până când a părăsit el comanda, îi scria cuvinte calde de dor, şi-l saluta cu cuvintele lui din toate scrisorile: Mio caro Comandante! Mio caro Comandante!

După ce mi-a cetit-o a rămas nemişcat, şi-a scos pipa, a aşezat'o pe colţul mesei, şi ştergându-şi cu batista o lacrimă, ruşinat parcă de această slăbiciune, a închis'o în sertar, şi umplând două pahare cu vinul de Tenedos mi-a spus: Bietul om! Decând l-am părăsit, îmi scrie regulat în fiecare lună — Mio caro Comandante! Mio caro Comandante! pronunţând aceste cuvinte ca un suspin, ce părea că ieşea şi venea din zbuciumul apelor depărtate.

Şi întinzându-mi paharul, îl ridică şi pe al lui..

In sănătatea lui amice!

Era ora 3 din noapte.....

Cine ştie, pe unde va fi mai navigând acum sărmanul!

Dumnezeu să-i ajute!

Şi ochii lui cu privirea hotărîtă şi-i îndreptă, şi rămaseră pironiţi pe icoana pe care o adusese, din cabina lui depe „Navă".

Am trăit lângă el, în acest pitoresc orăşel, un an întreg.

In acest timp am putut să-i cunosc adâncile lui cunoştinţe, cultura lui variată, o parte din viaţă, atât cât a voit el să-mi spună, dorul lui de a se cultiva mereu, sufletul lui cald, şi entuziast, specificul lui omenesc; dar mai ales

fina lui ironie pentru oameni şi lucruri, şi originalul lui humor.

O grădină de om! când puteai să-i dobândeşti prietenia.

Parcă-l văd aproape în fiecare săptămână, deschizând uşor uşa frumoasei săli de şedinţă, pe la 11 dim. cu mersul lui greoi, cu umărul lui lat, lăsat puţin în jos, strecurându-se sfios pe uşe şi păşind uşor în vârful degetelor ca şi cum n'ar fi vrut să strice liniştea şedinţei. Se aşeza în ultima bancă printre ţărani. Era numai ochi şi urechi, voia să nu scape nici un cuvânt pe care-l auzea — la terminare rămânea ultimul în sală.

Venea în Camera de Consiliu.

Se aşeza pe un fotoliu, şi răsucindu-şi micul lui cioc, cu vocea lui groasă baritonală îl auzeai:

Dragă P... Ce de patimi omeneşti se zbat şi înaintea voastră! Am multe să-ţi vorbesc... Vrei să ne întâlnim după amiazi? Au plaisir Mon-cher! şi-mi strângea mâna ca într'un cleşte.

Venise în acest orăşel cu un scop macabru, venise ca să moară!

Ce original incorigibil!

Şi nu glumea spunându-ne scopul.

Nici fizicul lui încă puternic, nici vârsta lui, care nu era vârsta unei adânci bătrâneţe, nici scânteirile lui de spirit şi de humor, nici buna dispoziţie ce-l caracteriza, nu-i dădea, dreptul să aspire la această fericire.

Totuşi, orice zi trăită, el o considera o zi

dăruită de „Cel de sus", căruia îi păstra o mare adorație.

Era profund religios, cu sufletul plin de creștinătate. In fiecare Duminică se închina regulat, în biserica copilăriei lui, și ieșea suspinând, cu multă liniște în suflet.

Intr'o splendidă zi de Aprilie, cu câteva zile înainte de Sfintele Paști, mă ia de braț și se îndreaptă cu mine pe o stradă liniștită a orășelului în apropierea apei Teleajenului, pe care din distanță în distanță erau înșiruite morile.

Un soare călduț de Aprilie, îmbobocise curțile pline de pruni, miliarde de floricele albe străluceau sub soare.

O atmosferă de liniște, un suflu cald de viață, de reînoire, ne înconjurau.

In stânga, se proiecta peisajul atât de pitoresc al Vălenilor, se zăreau turlele bisericilor, se zăreau casele gospodărești înalte și frumoase ale bogătașilor din acest orășel, livezile nesfârșite de pruni împădureau căsuțele mici albe cu olane, așezate pe străzile din deal.

Frunzele mari ale castanilor împleteau dantele de umbră, șuerau merle.

Florile de prin grădini îmbalsamau aerul cu parfumul lor. Se simțeau adierile de liliac întârziat.

Un aer proaspăt înbalsamat ca un vin vechi se prelingea din ramură în ramură, și se revărsa din urnele purtate de zefir.

Iarba era verde, tânără, proaspătă, parcă

atunci răsărise din pământ. Frunzele pomilor susurau, iar zgomotul pierdut al morilor se împerechia cu zgomotul Teleajenului ce curgea repede în vale, pe sub sălciile bătrâne, întretăiat din când în când de behăitul mieilor.

Un miros de Paşte se răspândea din toate colţurile.

Umblând strâns la braţul lui admira natura, şi o admira în cuvinte aşa de frumoase — aşa de potrivite, încât s'ar fi putut scrie, un adevărat poem de simţire şi de contemplare a măreţiei ei.

Dar ceace urmărea el mai mult, era dorinţa de a-mi împărtăşi marea lui bucurie că se apropia Paştele. Un copil de 10 ani nu s'ar fi putut bucura, cum se bucura el în ziua aceea; la un moment devenise chiar duios.

Bucuria că trăia, îl copleşise, şi nu ştia cum să-şi exprime mai bine recunoştinţa lui către Dumnezeu, că i-a dăruit această fericire în apusul vieţei lui.

Suntem, dragă amice, în voia „Celui de sus". Decând crezi că vreau să cumpăr un mic măgăruş, şi o saca mică, ca să trimit servitorul să-mi aducă apă dela izvor.

Dumnezeu m'a făcut să nu cunosc lipsa, dar crede-mă, m'am gândit că poate mâine mor!....

Şi adăugă el, închipuieşte-ţi Monşer. Nu l-am mai cumpărat.

Trăiam, dar, cu el, în acea clipă momente

de contemplare, de simţire; poate chiar şi de filozofare a vieţei.

Dar de odată, îl văd că se face că rămâne pe gânduri, ia o înfăţişare foarte gravă de preocupare, şi îmi începe o tiradă lungă de introducere......

Dragă P.... tu eşti cel mai bun prieten al meu; tu ştii că nu ţi-am cerut nici odată un serviciu. Ei! dar vin împrejurări în viaţă, când eşti forţat ca să te rogi de cineva, deşi şti că poate nu îi rămâi tocmai agreabil.

Il ascultam cu multtă atenţie, mă gândeam, vreun prieten poate îl va fi rugat să intervie pentru vre o judecată, vreun proces serios; sau poate chiar un proces al servitoarei....

Scumpul meu! Ştiu cât de prieten eşti cu primarul, ştiu că te apreciează. Nu te supăra dacă-ţi cer un serviciu. Poate n'ai să mă crezi, că n'am dormit toată noaptea, gândindu-mă dacă trebue să-ţi cer, sau nu, acest serviciu.

Rămăsei pe gânduri......

Te rog spune-mi. Numai să fie posibil, sunt la dispoziţia D-tale.

Uite ce e Monşer! Ai văzut vre o stradă în Văleni mai curată ca asta?..... Uităte bine!..... E nivelată ca în palmă, spunea el cu seriozitate; un gunoi n'are pe ea, şi nici un petec de hârtie, nici chiar pe marginea şanţurilor.

Mă uit, în adevăr, observaţiunea sa era foarte justă.

Dragă, te rog din suflet:

Dacă vezi astăzi pe primar, nu-i spune descoperirea noastră.

Apoi, strângându-mi braţul adăugă:

E în stare dobitocul, dacă o afla, să trimită 6 căruţe cu băligar şi cu gunoaie, să le risipească pe ea, până diseară.

Când râsul meu cu sughiţuri se potoli, numai atunci, râzând şi el satanic, în ciocul lui de ţap; o pornirăm înainte.

Intr'o splendidă seară de sfârşit de Mai, aşezaţi în jurul unei mese a chioşcului de lemn situat lângă podul de piatră de peste pârâul Văleanca, care trecea prin mijlocul orăşelului, patru, cinci prieteni, printre care era şi Comandorul, contemplam frumuseţea naturii.

Peste sursurul apei, străbătea cântecul privighetorilor, luna lumina toată panorama Vălenilor situat pe dealul din faţa noastră, luceau turlele bisericilor, orăşelul întreg dormea sub lună; părea o seară de poezie şi de vis.

Un vânt cu adieri uşoare, mişca frunzele copacilor de deasupra noastră, o răcoare plăcută venea depe Văleanca, mirosul dulce al florilor de salcâm, parcă ne înmuia sufletele, şi ne trecea în lumea amintirilor şi a dragostelor de Mai, când sufletele îndrăgostiţilor zac ca şi de boală: iar durerile iubirei ţi se pare că te eterifică.

Printre glume, povestiri, râsete, ne aduserăm aminte, că nu comandasem nimic.

Dar ce să luăm?....

Insfârşit bătrânul cofetar, născut în Văleni, veni şi ne spuse, că a făcut nevasta lui un şerbet de şocolată, să-ţi lingi degetele.

Auzi monşer ce noroc pe noi! zise comandorul învăluindu-ne pe toţi în râsul lui ironic, şi frecându-şi ciocul.

După ce cofetarul dădu nevestei comanda, intră în vorbă cu comandorul despre oamenii din trecut ai Vălenilor.

„Dumneata ai cunoscut pe cutare?.... Cum să nu!.... Dar pe cutare care a avut de bărbat pe..... şi aşa mereu..

Comandorul la fiecare nume răspundea. Cum să nu.... De sigur!...

Noi râdeam pe înghesuite de mimica actoricească a comandorului.

Când bătrânul cofetar se duse să aducă minunea de şerbet, comandorul continuă:

Auzi, Domnule, pretenţie la mangafaua asta zaharisită! Eu plec la vârsta de 7 ani de aici, şi ăsta vrea să-i cunosc bătrânii Vălenilor cum îşi cunoaşte el copii!

Peste câteva minute, 5 porţii de şerbet, cu aspect de noroi le resfiră pe masă.

Ia unul să guste — O grozăvie!... O mizerie!

In sfârşit, comandorul găseşte soluţia: „Ia omule o linguriţă, îi spune Primarului şi du-te aici alături la Văleanca, şi rade fiecare linguriţă şi dă-le drumul pe apă“.

După ce operaţia se termină — Comandorul îl cheamă:

Ia spune omule cum ai putut să faci un şerbet atât de delicios?!

Păi uite cum.... Şi cu ochii la farfurioarele goale, mulţumit că ne plăcuse aşa de mult şerbetul, începu să explice Comandorului preparaţia lungă şi migăloasă.

Acum, mimica şi aprobările Comandorului era în adevăr un deliciu.

Ascultă dragul meu! — N'ai putea să-mi faci şi mie câteva kgr.?....

Cofetarul încântat îl întreabă, Câte doriţi?... Păi ştiu eu, la mine vin musafiri mulţi (în casa lui intram doar eu, şi silvicultorul Pop, un transilvănean pe care el îl simpatiză, şi îi zicea „Pope" şi pe care îl studia cu interes, pentru originalitatea lui; iar acela nebăgând de seamă, credea că îl iubeşte cu adevărat).

Să-mi faci vreo 4 kg. — aşi! ce 4.... 6 Domnule! — şi să ştii că am să-ţi mai comand pe urmă şi altă serie.

Peste trei zile ne întâlnim cu Comandorul.

Monşer! nu ştiţi ce nenorcire mi s'a întâmplat. Prietenii îngrijoraţi: „Ce nenorocire comandorule?".

Hăpăucul ăla de bătrân mi-a trimis şase borcane de şerbet de şocolată. I le-am plătit dublu. Ce să fac?... Şi am făcut bine — e un om sărac vai de el.

Polina, soţia lui, întâi m'a certat, pe urmă a leşinat de râs, cât pe aci să chem doctorul. (Pe doctori în cari nu avea nici o încredere, îi consulta la berărie fără să aibă nimic; dar

nu din calicenie, ci ca să-i studieze pe toate fețele, după cum spunea el).

Dragă i le-am dat guvernantei, madam „Roza" — de trei zile nu mai pot să pun mâna pe clanțele ușilor, sau pe vr'un obiect; toate se lipesc; parcă sunt unse cu pap dela cizmărie.

* *

Când am trecut prin înaintare la Râmnicul Sărat, m-am despărțit de el, cum se desparte un părinte de copilul lui.

Ani buni dearândul, mi-a scris mereu. Comori de observație, de spirit, de glume, de dragoste adevărată, erau toate scrisorile lui.

In timpul din urmă se mutase la București. Intr'un an l'am găsit singur în restaurantul Gărei de Nord, pleca la Govora — a renunțat la trenul care urma să părăsească gara peste 40 minute; și a plecat cu cel de noapte, plimbându-ne toată ziua prin oraș.

In anul următor, l'am întâlnit în Piața Teatrului la „Cooperativă".

Mi-a spus că a fost greu bolnav. Nu se plângea atât pe el, care se socotea că a trăit destul, și că trebue să lase locul altuia. Se plângea de suferințele celor ce trebuesc să îngrijească de un bolnav.

Nu știam de ce, de trei ori, nu m'a lăsat să plec.

Un presentiment poate!....

Era ultima noastră întâlnire.

Peste două luni în August am plecat la Constanța.

Dar o coincidență haină mă îndureră.

In Duminica când la ora 2 îmi făceam geamantanul, trimit să-mi ia „Universul". Soţia lui, anunţa moartea comandorului G..... Marină, care urma să fie îngropat la ora trei în acea zi.

Ochii mi s'au umplut de lacrimi!

Afară o ploaie măruntă curgea asupra Constanţei. Din fereastra camerei mele dela etaj se zăreau catargurile vaporului drag „Principesa Maria" care urma în noapte să plece fără dânsul.

Să fi fost lăcrămile lui din urmă, gândindu-se în momentul suprem al despărţirii lui de viaţă, la vaporul lui drag?.....

Când după zece minute dela plecare, trenul gonind, intră între dealurile stâncoase ale Dobrogei, şi îmi fură catargurile vaporului, la care mă uitam mereu, am simţit că ceva mi s'a rupt din suflet pentru totdeauna.

Peste câteva zile când am intrat în casa de unde sufletul lui plecase, tovarăşa-i de viaţă, mi-a spus, că în fiecare zi mă aşteptase, să viu ca să-l mai văd.

Voia, chiar, să-mi scrie, dar nu ştia pe unde stăteam atunci.

Simţindu-şi sfârşitul i-a încredinţat cea mai bună fotografie a lui pentru ca să mi-o dea când voi veni.

E imposibil să descriu, prin cuvinte, emoţiunea ce am simţit privind'o, şi citind cuvintele pe care cu mâna lui tremurândă, în faţa morţei, le scrisese:

„Tânărului şi iubitului meu prieten, îi urez o viaţă lină....

Dumnezeu să-i ajute ca valurile vieţei să-l păstreze întreg, aşa cum valurile şi furtunile mărilor şi oceanelor nesfârşite m'au păstrat întreg pe mine“.

Omagiul adus divinităţii, recunoaşterea supremaţiei „Puterilor Naturii“... de cari de atâtea ori îmi vorbise, în momentul când s'a desprins de viaţă, mi-l încredinţase inimei mele suspinate!

Războiul nemilos, mi-a distrus şi această scumpă imagină depe biroul meu de lucru, încadrată în rama recunoştinţei mele.

Ştiu eu, poate pentru a-l putea păstra mai adânc în suflet şi a nu-l mai putea uita niciodată.

Mai târziu, plimbându-mă într'o zi prin marele cimitir am vrut să mă odihnesc o clipă, pe o bancă.

O figură depe un medalion de piatră, mi-a stârnit interes să o văd mai deaproape.

Era chipul Comandorului, care acum prin ochii lui de piatră, să uita la mine.

Acelaş chip al lui, dar care acum părea mai întunecat; parcă m'ar fi dojenit:

„De ce n'ai mai venit, înainte de a pleca în ultima-mi călătorie?.....

Pe valurile durerilor pământeşti, am navigat lung şi mult.

Acum am ajuns în port!

Priveşte-mă! — Eu sunt!... Bătrânul tău amic!......

Aci, mă vei găsi în totdeauna!

A murit cu câțiva ani înaintea războiului mondial".

Cu ce comoară de gânduri! Cu ce sbucium sufletesc, ar fi urmărit el, toate fazele acestei tragedii omenești!

Când mă duc prin cimitirul Belu, mânat de suspinele mele, pentru morții mei scumpi și dragi, trec și pe la el.... Și îi las și lui o floare.

Florile diferite ale anotimpurilor, flori în culori și cu nume variate.

Nu le cunosc pe toate, dar chiar dacă le-aşi cunoaşte, mi s'ar părea că tot floarea prieteniei calde şi sincere, şi a recunoştinţei — i-am lăsat.

A fost un om!

Şi de câte ori îmi aduc aminte de el, văd trecând pe dinaintea ochilor:

Un vapor ce pleacă în noapte, cu pătrate de lumini;

Un marinar spătos, tăiat ca dintr'o stâncă, salutând cu religiositate țărmul.

Un bătrân încă voinic, aşezat într'un fotoliu adânc şi bogat; depănându-şi amintirile.

Un râs ironic de Satană!

O ploaie măruntă ce cade asupra Constanței. Un mare catarg al vaporului lui drag înțepenit în port, ce va pleca în noapte, fără dânsul....

Şi o fotografie cu privirea cruntă, privind veşnic în orizontul larg al răsăritului, de unde se ridică în fiecare dimineață, soarele surâză-

tor, vesel, şi dătător de viaţă, al zilelor luminoase şi senine de totdeauna.

Iar în urechi, îmi sună cu duioşie, cuvintele spuse de el, a le bătrânului italian Comandant de proră.

Mio caro comandante! Mio carò comandante!

PARTEA II

Cantemirul de altădată

Inchin paginile ce urmează în memoria
Respectaţilor şi mult iubiţilor mei
Profesori ai
„CANTEMIRULUI INTREG“
dintre anii 1892—1895.

Iar vouă dragilor mei colegi — un cuvânt
de dor „de voi“

O simpatie caldă!

Cantemirul de altă dată

Printre anii 1892—1895 — Cantemirul era gimnaziu. Localul era în strada Primăverii; — este neschimbat şi astăzi.

Aceleaşi camere, aceeaşi poartă mare de fier, — nevopsită de câteva zeci de ani, — aceeaşi cişmea de unde beam noi elevii apă în cănuţe de tinichea legate cu un lănţişor subţire de fier de stâlpul cişmelei; doar zidurile cu vopseaua schimbată, şi poate tinicheaua cârpită pe ici pe colo, sau înoită.

In fund clădirea claselor: patru camere mari foarte luminoase de o parte şi de alta a sălii, la care ca să ajungi săream 4—5 trepte de piatră; mai ales dacă Niculae portarul un ardelean mic de vreun metru şi treizeci înălţime, — negricios la faţă, şi cu un nas mare ca de Vasilache, — un om foarte bun şi liniştit, îţi bălăngăia, — un clopot enorm ca al gunoierilor Primăriei, pe care deabià îl putea mişca cu amândouă mâinile lui mici, — ţinându-l rezemat la piept; şi tot ridicându-şi capul la fiecare sunet, ca şi cum fie-

care sunet ar fi fost un fum ce i se urca la nas, şi de care voia să se ferească, anunţându-ne sfârşitul recreaţiei.

La stradă, o casă cu vre-o patru ferestre, şi cu etaj, o casă ca toate casele, cu balcon de fier, sub un salcâm bătrân, a le cărui crăci primăvara ajungea de se rezema de casă.

Sus, locuinţa Directorului, bătrânul Profesor de naturale, Pană Constantinescu; după casă atenansele. Jos, o cancelarie întunecoasă, „Cancelaria Profesorilor“. Lângă ea o cameră mică a d-lui secretar şi lângă ea o cămăruţă plină cu blocuri de desemn, suluri de hârtii, praf de ani de zile, şi şoareci de toate vârstele.

La stradă, camera de jos, era „muzeul şcoalei“.

Dacă vreun elev l'a putut vedea, asta numai Dumnezeu ne-ar putea spune.

Despre muzeu, atât se ştia, cât se putea vedea prin geamurile prăfuite dela stradă, după ce bâjbâiai cu capul după gratii apropiindu-te de geam şi punându-ţi mâna streaşină, deasupra ochilor, ca să poţi vedea mai bine înăuntru.

Un pelican mâncat de molii; o maimuţă împăiată, având pe o parte a corpului pielea rămasă fără păr, pe o distanţă cam prea măricică decât obişnuieşte natura, şi câteva păsări din care vremea le suflase fulgii. Apoi un colţ de raft în laturea ferestrei unde se zăreau nişte pietre, peste care erau lipite hârtii mici albe, având pe ele scrise litere mici cu cerneală băgate în paranteze.

Din acest muzeu, ne aducea Directorul câte o prăpădită de pasăre, din care curgeau fulgii şi sburau moliile prin clasă.

Şi tot de acolo se ştia că aducea coşul cu pietre minerale. Un fel de coş rotund de nuiele ca şi coşurile de zarzavat — pe care bunul şi sărmanul Director l'a tot purtat pe scară, la etajul I, la lecţiile de Mineralogie din clasa III, până la moarte.

Pe uşa sălii de jos — dedeai în curtea de recreaţie. O curte nu tocmai mare ce răspundea în Piaţa Amzei (piaţa mică), cum i se zicea pe vremea aceea.

In curtea de recreaţie, acolo se încasau bătăile năprasnice, acolo se juca capra, leapşa şi alte *„recreaţii“*, că de multe ori te mirai că numai cinci până la şease au trecut cu batista plină de sânge la nas pe sală, ca să se spele la cişmeaua din curtea din faţă; ca pe urmă grăbiţi să întrebe pe vre-un coleg arătându-i faţa:

Se cunoaşte mă Ionescule! Spune drept! Mai curge sânge? M'a atins Alexandrescu“.

Las, că ţi-l tămâiez eu în ora 2-a, şi vâşti ca un copoi pe scările de piatră a le intrărei, pentru a-l găsi profesorul în clasă.

Doar nu de geaba ni se ziceau la toată şcoala: „Pungaşii Cantemirului“.

Dacă ar fi vroit cineva să alcătuiască cel mai ideal gimnaziu democratic, în care să nu lipsească progeniturile nici unei clase sociale din timpul acelaş, şi i-ar fi ales zi cu zi, cutreerând toate străzile Bucureştilor, n'ar fi

putut să alcătuiască un mozaic mai reuşit, ca elevii Cantemirului din anii aceia.

Băeţi de Miniştri, Profesori Universitari, Doctori, descendenţi din familii vechi boereşti cu blazon, Băeţi de Generali, Ingineri, cot la cot, în bănci cu băeţi de cismari, lumânărari, băieţi de acari, de ţigani cu praftoriţa, pavagii de stradă, vardişti, găinari şi chiar ciocli.

Iar printre ei, ca legătură, copii de clasă mai burgheză, fii de văduve, de funcţionari, de surori de caritate, şi de moaşe etc.

In curtea gimnaziului erau instalate paralelele, trapezele, şi inelele.

Iarna-Vara, acolo se ţinea ora de gimnastică; şi nu era o oră în care să se afle doar Profesorul în treabă, şi să-şi încaseze leafa.

Cantemirul cu pungaşii lui era pe vremea aceea fala tutulor şcoalelor la Gimnastică.

La examenele dela Tir „Medaliile de Aur, premiile în bani, în obiecte, a le Cantemirenilor erau".

Falnicul maestru Velescu, parcă nu-i pregătea să absolvească un gimnaziu, sau să-i facă buni profesori de gimnastică; parcă vroia să-i facă artişti acrobaţi de circuri. Ce recorduri de forţă, de eleganţă, de rezistenţă.

Omul sburător, de 100 ori flotarea, exerciţii de precizie la inele şi la trapez.

Mi-aduc aminte, că pe vremea aceea, erau 4, din diferite clase, pe cari de obicei Maistrul îi punea să lucreze la urmă. Asistam cu toţii ca la o reprezentaţie de circ şi, de multe ori, vedeam pe unii colegi de ai noştri, cum rămâ-

neau, cu ochii speriaţi şi cu mâinile pe gură, ca proştii, privind la minunatele exerciţii.

Leonida, Savu, Caracostea..... şi la sfârşit: *Posa în echilibru!* Curgeau aplauzele...

Sărmanul Posa! O mai fi trăind oare? Sau şti-va el, că ani întregi, cuvântul *„Posa în echilibru“* a răsunat zilnic ca un ecou de admiraţiune şi de vraje între zidurile Cantemirului!

* * *

Şi acum, gândul mi se întoarce către voi iubiţi şi respectaţi apostoli. Către voi „Profesorii noştri“ cari ne-aţi dăruit lumina gândului şi bunătatea voastră sufletească.

Şi dacă dintre toţi, v'am ales numai pe voi, să nu credeţi că pe ceilalţi nu i-am iubit şi respectat.

Din liniştea vieţii fără sfârşit, unde *de mult vă găsiţi cu toţii,* somnul să nu vă fie turburat, alegându-vă pe voi.

Personalitatea voastră, originalitatea voastră au fost mai puternice ca a tuturor celorlalţi.

Voi ne-aţi rămas mai dragi.

Bunătatea voastră, cuvintele voastre, àu făcut să picure printre noi şi stropii veseliei, pulberile de aur ale amintirilor frumoase, cari ne-au împletit anii scumpi ai primei copilării!

Şi poate din acele pulbere scumpe şi răsleţe azi, fiecare în amurgul vieţei „am clădit cel mai scump tezaur al ei“.

Amintirea duioasă a anilor din şcoală.

Nu ştiu de ce, în clipa când simt că mă apropii de voi, îmi vine în minte cuvintele

unuia dintre foştii voştri colegi, care cu puţin înainte de a eşi la pensie, vorbind de copilărie,

L'am auzit zicând:

„Ori de câte ori îmi aduc aminte de anii petrecuţi în şcoală, mi se umezesc ochii".

Ce sfânt adevăr!

In aceste clipe îl înţeleg mai bine ca oricând.

Profesorul de religie

Intre anii 1892—1895 — titularul catedrei de religie era Preotul N.... dela biserica Zlătari.

Preot în vârstă, dar nu prea bătrân; potrivit de statură, nici gras, nici slab, Cu o față bronzată rumenie, încadrată de o barbă în colțuri, potrivit de lungă. O adevărată barbă de Preot. Cu o privire blândă, cu un mers liniștit și cu vorba domoală apăsând pe cuvinte. Cu părul cărunțit, terminat cu o coadă stufoasă ce sta ascunsă sub giubea, cum era portul vremei la toți Preoții.

Făcuse sărmanul Preot o puzderie de copii, și nu sunt tocmai sigur, dar așa îmi aduc aminte, mi se pare, că mai toți copiii eșiseră fete.

Cum le o fi crescut bunul nostru Preot, el știe, în „Hanul Zlătarilor", la etaj, în câteva odăițe, la care până să ajungi, trebuia să te agăți ca mâța pe o scară strâmbă de lemn învechită.

Numai sufletul lui știe. Așa lesne nu cred că i-a fost, căci, cu toată sfânta Biserică și

leafa Cantemirului, omul se văita mereu de greutatea vieţei.

Biserică înconjurată de evrei şi de toate alte naţii streine. Avea omul dreptate.

Aşa că marele reazăm, tot în leafa Cantemirului rămăsese, mai ales, că, acum înspre sfârşitul carierei, gradaţiile o mai rotunjise frumuşel.

Om al datoriei, suflet bun, conştiincios, Părintele îşi vedea de catedră; Şi nici odată nu se pomenea să-l vezi întârziind peste ora intrărei în clasă.

Era tipul bunătăţii, în viaţa lui n'a lăsat pe nimeni corijent; dar încă repetent.

Când îl necăjea vreun elev, îi punea notă rea la studii, dar asta aşa numai cà o sperietură pentru 2 luni; căci în ultima zi a trimestrului se pomenea elevul cu nota ca de premiant.

Câtă carte o fi învăţat pe vremea lui, asta o ştia părintele şi anuarul Ministerului.

Încă din clasa II-a avea în catalog doi Francezi şi pe un altul, pe care el îl credea tot strein, dar de ce naţie, nimeni nu ştia.

Pe cei doi Francezi îi chemau:

Doneaud şi Montoux — pe cel de al treilea Ernest Constantin.

In Septembrie — prima oră de religie — strigă părintele catalogul: Donaudu Ernestu şi.... Montoxu Gheorghe... apoi Ernestu Constantinu.

Părintelui îi plăcea aşa rar, şi sacadat cum vorbea, să adauge la numele elevilor câte un U. Râseră Băeţii.

Dar, Părintele cu vocea lui blândă își urmă liniștit strigarea catalogului. Mai înainte însă de a-și începe tacticos lecția ne zise: Mă copii! când să strigă catalogul nimeni nici nu suflă. Ei, ne-am înțeles? Așa să știți! Și apoi își trecu liniștit degetele prin barba lui cărunțită.

A doua lecție, iar Donaudu, iar Montoxu.

Unul mai îndrăzneț vrea să-i explice el; râsul băeților.

Ce e cu tine fiule?

Păi, uite ce e Părinte... Aștia sunt Francezi și se pronunță așa: Dono și Montu.

Tu vezi-ți de treaba ta... *Eu trebue să-i strig cum i-a scris la cancelarie*. Auzi? Ei stai jos Filozofule!

Ani de-a rândul cât i-a avut elevi, din *Donaudu* și *Montoxu* — nu i-a mai scos.

* * *

Toată viața la lecție scotea câte trei elevi în ordinea cataloguluii, așa că fiecare elev, minus poate cei ce vroiau să se facă popi, învățau trei patru lecții pe an, iar la examen încă vreo două trei, căci chestiunile de examen ajunsese să le știe și Niculae portarul. Erau mereu aceleași.

Intr'o zi, scoate o serie de trei.

In serie se vede prins ca într'o horă și unul Dumitrescu. Iși făcuse omul socoteala *că rândul lui venea lecția viitoare* așa că nu știa nici ce lecție era în ziua aceea.

Celălalt Dumitrescu dinaintea lui lipsea.

Galben ca ceara, tocmai lângă catedră vede că Dumitrescu dinaintea lui nu era în bancă;

cu ochii ţaglă la locul lui Dumitrescu tot făcea mereu semne celorlalţi colegi, ca şi cum ar fi vrut să le spună: „Scoateţi măi băeţi pe Dumitrescu"!

Nu vedeţi? S'a ascuns sub bancă.

Băeţii râdeau, parcă erau la circ.

Deodată Dumitrescu furios şi revoltat — scuturând din cap, cu voce tare zise: Părinte să vă spun ceva: nu e rândul meu astăzi; azi era rândul lui Dumitrescu M. Dumitru; eu sunt Dumitrescu Constantin.

Unul din bancă, cu glas tare „Chiorul". Râsul era la culme.

Staţi mă Hunilor! Staţi, zise bunul părinte. Staţi, că poate *are creştinul dreptate!*

Şi apoi, pune părintele ochelarii pe nas şi începe încetişor, numărându-i pe grupe de câte trei:

Adam, Alexe, Arsenescu, Bă.... bă.... Băicoianu, Bădulescu, Băl.... băl.... cescu; şi deodată ridică capul din catalog, se uită cu compătimire şi blândeţe la el, scoate ochelarii şi pronunţă cu glas sacadat sentinţa:

Ai dreptate Dumitrescule! Nu e rândul tău azi.....

Dumitrescu s'a aşezat în bancă cu batista la nas şi şi-a pus în cap ghiozdanul vecinului pentru că râdea cu lăcrimi.

Era luna Noembrie, frig, polei afurisit.

După ora de religie dela 2 până la 3, venea ora de latină.

Evreii de obiceiu nu-şi măi pierdeau vremea să asiste la ora de religie. Aşa că devenise

tradiţie: ora de religie, fără picior de evreu.

Un coleg evreu, foarte studios, fiu de croitor, după ce a clănţănit de frig pe sală, cam pe la sfârşitul orei, s'a strecurat ca un câine plouat în clasa 2-a de unde ţinea fiindcă ştia de dimineaţă, că se făcea focul în clasă.

Tocmai spunea unul lecţia.

Odată din vre o treizeci de piepturi se aud urlete grozave: Eşi! — Eşi jidane! E jidan Părinte! La sinagogă cotoiule!..... Uo! Uo!!.....

Bietul evreu, care avea loc în banca 2-a, n'a ştiut cum să se ascundă în colţul băncii a 6-a din colţul clasei lângă zid.

Tremura ca varga. Şi-i cădeau cărţile din mână una după alta.

In sfârşit, după două minute, vacarmul care zguduia tot gimnaziul, se potoleşte.

Părintele netezindu-şi barba — şi dând din cap compătimitor la noi:

Ce Mezerabili sunteţi! — Păi, nu e şi el om!? Nu e colegul vostru? N'are şi el religia lui?

Stai.... Rombergică Tată! Stai liniştit îi zice părintele. Unde e banca ta? Ei stai la locul tău.... Şi citeşte-ţi lecţioarele tale.

Mezerabililor!.... Tasu îmi drege în fiecare iarnă blana. Şi voi mi-l daţi afară!

Când a eşit părintele din clasă, Romberg doar că nu s'a urcat în spinarea lui ca să fugă mai repede.

La latină unde de vreo două zile învăţa mereu, a tras la fit; uitându-şi şi resturile din cărţi pe sub bănci.

Un obicei pe care l'a practicat toată viaţa bunul părinte, era, ca din fiecare clasă să-şi aleagă un elev, care, la cel mai mic semn, sau cuvânt al părintelui, să-i aducă o cană de apă rasă dela cişmeaua băeţilor din curte în cănuţa de tinichea.

Erau aşa dar în tot gimnaziul 4 cărători de apă.

In clasa noastră îl alesese pe un Grec.

Nimeni n'a putut afla dece îl alesese tocmai pe el, pentru că fără să fi fost un bâeat prea urât, avea defectul că buzele nu-i putea acoperi dinţii; din această cauză, din când în când, îi curgea.... să zicem sau mai bine, îi lăsa gura apă!

Doi ani jumătate cât l'am avut profesor n'a lipsit zi în care să nu auzim:

Dioghenis Elado!

Dioghenis, se ridica imediat, păşea rar şi greoi, şi într'un minut venea cu cana de tablă plină cu apă şi o oferea vesel părintelui, la un pas de catedră. Părintele bea cana toată pe nerăsuflate. In timpul acela Dioghenis lăsa şi el câteva picături de apă pe scânduri, dacă nu avea timpul să le prindă în batistă, şi tot cu paşi rari, ducea cana să o atârne de lanţul cişmelei.

Uneori îl chema aşa de discret, încât nici nu îl auzeam; iar alte ori îi făcea numai semn, pe care numai Dioghenis din banca 4-a din faţa catedrei îl vedea şi-l prindea ca din sbor.

Intr'o zi Dioghenis a făcut trei drumuri.

Părintelui i se păru că trebue să se scuze:

Mâncai mă Tată, la masă, o ştiucă şi o udai numai cu vin. Uite, ce-mi făcu..... Ea tot la apă trage!

* * *

Acum — ultima dela serii mult mai vechi decât a noastră.

Pe vremuri, un elev sărman în mijlocul unei ierni cumplite, pierde pe tatăl său, unicul lui sprijin, al mamei lui şi a altor 5 frăţiori mai mici.

Fără haine de iarnă, nu se mai poate duce la şcoală. Se bagă la stăpân, şi nopţi dearândul prepară clasa pentru a da ca particular.

Preocupat de obiectele grele, ştiind şi bunătatea părintelui, îl ajunge examenul fără a deschide cartea de religie.

Dedu de dimineaţă examen la matematici şi trecuse.

Un coleg îi spune că tot în ziua aceea au şi examenul de religie.

Dar el n'avea nici carte.

O ideie îi fulgeră prin mintea şi sufletul lui chinuit de griji:

Spune-mi tu o lecţie frumoasă şi uşoară!

Colegul îi spune: „Invierea lui Lazăr".

La cinci pe seară, candidatul sărăcăcios îmbrăcat, tot spre catedra părintelui se întindea, parcă ar fi fost un păianjen, ce se întindea cu paşi mici pe zid.

Părinte, zise cu un glas rugător şi mai mult şoptind, ca să nu-l audă decât numai Profesorul: *Invierea lui Lazăr,* muşcându-şi

apoi tare buzele; şi faţa roşiindu-i-se ca sângele.

Părintele îl măsoară cu blândeţe de sus până jos. Rămâne o clipă pe gânduri. Mai pune o întrebare celui dinaintea lui, şi apoi urmă puţină pauză....

Şi cum zici că te chiamă fiule? Dăscălescu.

Da Tatu ce e?...

A fost părinte...., A fost „factor poştal" dar acum e mort.

A murit astă iarnă. Şi deabea l'am putut duce pe o sănioară prin troienii de zăpadă până la groapă, într'un cosciug de scânduri ne date la rândea;

A rămas mama şi încă 5 copii — fără nici o pensie şi fără nici un ban; m-am băgat părinte la stăpân — ca să nu-i las să moară de foame.

Părintele emoţionat — înţelese toată tragedia. Oftă adânc. Privi cu blândeţe icoana din perete ca şi cum ar fi întrebat: „Cum de nu te-ai îndurat „Tu".... Doamne!... se mai uită odată la el şi deabea reţinându-şi o lacrimă îi zise: Sărăcuţii de voi!

Şi apoi iar — o mică pauză....

Şi cum ziseşi că te chiamă?

Dăscălescu răspunse din nou elevul cu un glas încet şi rugător.

Ei ce să spui tu? Ce să spui tu? făcându-se că vrea să aleagă o întrebare.

Şi deodată, mulţumit că a găsit un subiect, îi zice:

Ia spune tu „Invierea lui Lazăru".

Părintele nu l'a lăsat ca să termine, că prea îi turuia gura.

Şi îi dădu un 8! scris aşa de mare, că putea încăpea în el şi doi de câte 10.

* * *

Când am ajuns în clasa 4-a înaintea Crăciunului — doar două lecţii a lipsit „sărmanul părinte".

Când am luat vacanţă, deabea atunci s'a aflat că era bolnav.

Iar într'o noapte înainte de Bobotează a murit.

Cât de rău le-a părut tuturora.!

M'am dus într'o dimineaţă pela 11 să-l mai văd pentru ultima oară.

L'am găsit pe un catafalc în mijlocul Bisericii Zlătari. Biserica era goală şi îngheţată. Patru mari făclii de ceară străjuiau lângă el.

Faţa lui blândă, n'am putut ca să i-o mai văd. Un petec de mătase neagră i-o acoperise pentru totdeauna. Subt ea, odăjdiile lui cele mai strălucitoare i acoperise inima lui bună, iar la piept ţinea strâns o cruce în mâinile încleştate ca de ceară.

Am vrut să i-le sărut o clipă.

Dar o frică m'a gonit pe stradă.

Până acasă pe toată Calea Victoriei n'a rămas vitrină, de orice fel, la care să nu mă opresc, şi în fiecare, mi se părea că se desemna pierdut în geamul aburit de ger câte o cruce strânsă în mâinile palide şi subţiri ale blândului Preot, adormit pentru totdeauna.!

Profesorul de istorie

După cum se întâmplă la multe din licee, ca unele catedre să fie deţinute zeci de ani de acelaş profesor, tot aşa şi Cantemirul avea câteva catedre, cu profesori aşa de vechi în cât elevi nu şi-ar fi putut închipui, cum ar putea fi catedra ocupată de un alt profesor.

Din catedră şi profesor, generaţiile de elevi făcuse o noţiune indivizibilă.

Unul dintre aceştia era profesorul de istorie una din cele mai strălucite şi mai reprezentative figuri de profesor al Catemirului.

Un adevărat convins apostol.

Inalt, slab, cu bustul relativ mic, pe cât de lungi îi erau picioarele, cu o figură mai mult prelungă, cu doi ochi mari căprui, puţin eşiţi din orbite, cu o frunte mare şi pe cap cu două petice de păr încă nealbite şi despărţite cu o cărare adâncă în mijlocul lor, care le făcea să pară ca două mici aripioare deasupra frunţii, cu un gât înalt şi subţire, cu o privire totdeauna severă, cu râsul

absent în toată lunga-i carieră; şi cu o ţinută de o eleganţă deosebită, atât în mers, cât şi în gesturi.

Intotdeauna cu sacoul la două rânduri, făcut la cei mai mari croitori, cu pantaloni mai lungi decât lungimea obişnuită, lăsându-i să cadă în cute pe nişte ghete impresionabile de lungi, mai lungi bănuesc decât nevoia picioarelor de intra în ele, încât te mirai cum de nu dădea în nas când umbla apăsat cu paşi mari, pe lungile lui picioare.

Şi veşnic prevăzut în buzunar cu o enormă batistă (elevii îi ziceau basma) de mătase totdeauna colorată, şi de o mărime — după aprecierea elevilor, cam aproape de un metru pătrat.

Pe stradă, mersul său era impunător, cu capul totdeauna sus, cu privirea severă şi fără ochelarii pe cari în timpul lecţiunilor îi ţinea veşnic pe nas, animaţi de un lanţ foarte scump şi fin de aur.

Licenţiat şi în Drept, fost procuror de Curte de Apel, se bucura de mult prestigiu printre colegii lui de aceiaş vârstă şi de a celor tineri.

Lecţiunile le explica, înainte de a se aşeza pe catedră ca să asculte băeţii.

Le explica în totdeauna plimbându-se dela un cap la altul al clasei, explica clar, admirabil, fără mare lux de amănunte — dar cu un dar de a stârni interesul încât captiva atenţiunea întregei clase.

In clasa 4-a când explica Istoria Românilor, expunerea și gesturile lui erau înaripate.

Când ajungea la marele epoci, se înflăcăra, accentua măreția evenimentelor, parcă mai mult cu sufletul lui entuziast și înamorat de studiul istoriei, decât cu gesturile.

Dela elevi, el nu pretindea o narațiune mai mult automată. Pe el nu-l impresiona un elev, care voia să-i turuie gura.

De cele mai multe ori ascultarea era mai mult un coloquiu; — Profesorul întreba — iar elevul răspundea. Cerea dela elevi rațiune mai mult, decât memorie; așa că majoritatea elevilor luau mai mult note după explicații, rămânând ca în urmă să-și complecteze lecția, citind și în carte.

Tot ce era în afară de explicație și ascultarea elevilor, pentru el era inexistent, sau dacă era forțat să ia contact cu vre o cerere persistentă, se enerva.

Când vedea vre un elev cu mâna ridicată în sus, ceeace înseamnă că se afla la limita puterilor omenești, se făcea că nu-l vede și-și continua explicarea, însă mai enervat; iar dacă mâna încă continua să stea ridicată, atunci tremurând tot de enervare, îl auzeai: *Du-te la doică, flăcăule, sau la spital!*

Catalogul îl striga o singură dată la începutul anului, un fel de cunoștință cu chipurile elevilor; restul anului — i se dedeau absențele de către chestorul clasei.

Era foarte punctual; n'a lipsit nici odată, cel puțin cât timp l'am avut eu profesor.

Nu permitea să-i vie nimeni în clasă.

Intr'o zi, un inspector școlar, nu tocmai în vârstă, a apărut pe ușe.

Profesorul îl lasă să intre, și își continuă lecția. Părându-i-se situațiunea dusă la limită, — îi face onoarea să-l întrebe:

— „Dumneavoastră ce poftiți"?.... — „Sunt inspectorul X". Profesorul îl măsoară de sus până jos, având aerul că ar vrea să se oprească mai mult la lungimea nasului inspectorului, apoi degetul lui arătător, fenomenal de lung, îl îndreaptă asupra unui elev: „Băete", — du-te de adu un scaun pentru Domnul. Și a continuat lecția ca *și cum nimeni nu intrase în clasă* — și a luat catalogul mare cât un bloc de desemn Nr. 8, la subțioară, a eșit, și l'a lăsat pe Inspector să vină după el în cancelarie.

Ce s'a mai întâmplat? Numai pereții cancelariei poate să știe și bătrânul nostru Director. Eram prea mici să ne interesăm de asemenea lucruri. Și profesorul nostru era prea mare în ochii noștri.!

Avea o blană de samur splendidă — o căciulă de biber scump de formă ungurească. Il puteai lua drept cel mai mare demnitar; totuși, nimeni nu răspundea mai bine la salutul pușcilor chiar de clasa I-a — ca profesorul nostru de istorie.

Cu toată ținuta lui severă, cu toată marea lui prestanță, era foarte iubit de elevi.

Il iubeau pentru frumusețea olimpiană cu care își îndeplinea apostolatul. Il iubeau pen-

tru spiritul lui de dreptate, în darea notelor.

Cine şi-ar putea închipui, că acest profesor sever, al cărui râs, *nu i l'a cunoscut câteva zeci de promoţii,* totuşi prin felul său original de a chestiona elevii, ne procura momente de humor, ce descreţea toate frunţile, afară de a lui.

Mimica cu care îşi întovărăşea nemulţumirea faţă de răspunsul slab al elevului, de multe ori era actoricească.

Se uita pe deasupra ochelarilor cuprinzând toată clasa. Se întorcea la elevul rămas stană de ceară la tablă, îl măsura de sus până jos, şi cu mâna în vânt agitată de nervozitate îi zicea:

„Bună ziua babă, castraveţi pe iarbă“... Mi-ai măcelărit bunătatea de subiect. Treci la loc!

Rare ori se mai întâmpla ca să mai obosească.

Atunci pentru a nu se aşeza pe catedră, rămânea rezemat în picioare de ea, veşnic în acciaş poziţie, lipit de faţa catedrei, rezemându-se cu un cot de ea, şi cu mâna cealaltă aşezată pe şoldul piciorului stâng, în această poziţie, de multe ori ni se părea că un mare cocor s'a oprit din sbor şi acum, într'un picior, sta să se odihnească.

Intr'o zi în clasa III-a — lecţia cuprindea şi pe Schakespeare.

Scoate un elev — şi acesta începe să-i turue gura — pronunţând Schakespeare ca pe româneşte.

Profesorul caşcă ochii speriat, se uită,

la el, se uită la clasă, elevul din ce în ce ca o moară stricată dedea mereu cu Schakespeare. Profesorul pe catedră se agita, băeţii leşinau de râs; Profesorul aşteaptă să termine; el de loc. Bietul Profesor se sălta — parcă era cufundat într'o bae pe care cădea stropi de apă şi de unde nu putea eşi. In sfârşit elevul se potoleşte. Se face pauză, în care se auzeau doar ultimele sughiţuri de râs a le clasei ce se potolea.

Apoi liniştea se restabileşte complect.

Profesorul cu basmaua lui mare îşi ştergea năduşala. Termină, îşi înfundă basmaua în buzunar, şi în liniştea profundă a clasei se adresează tuturor, arătându-l cu mâna pe elev.

Uitaţi-vă la el!..... Şi spuneţi dacă omul ăsta n'are sticleţi în cap. Şecspir Şecspir, neisprăvitule!

Du-te din faţa mea.

In ora aceea, Profesorul a eşit cu câteva minute mai înainte din clasă.

In primii ani, la examen, când veneau părinţii, nu întreba pe nici unul pentru ce elev a venit.

Examina după catalog. Şi îi lăsa în plata Domnului.

După câţi-va ani, la examenul de istorie, doar unii părinţi mai curioşi, aşteptau prin curte sfârşitul examenului.

Când eram în clasa II-a, Ministrul de Justiţie Stătescu, un Ministru foarte sever şi inabordabil, l'a numit în înaltul post de Con-

silier de Curte de Apel, la Curtea din Bucureşti.

Săptămâni întregi după amiazi, un grup de elevi, urcam scările Palatului de Justiţie, ca să vedem pe falnicul nostru profesor, îmbrăcat cu ledunga bleu-ciel.

Aşteptare zadarnică!.

Deşi avea orele dimineaţa, cum le-a avut toată viaţa lui 8—10, deşi legea cumulului, îi permitea să aibă şi această înaltă funcţiune, în amurgul întârziat al vieţii, n'a vroit să se despartă de şcoala lui dragă, de catedra lui.

A refuzat funcţiunea.

Până la moarte, a predat cu suflet micilor copii, cu pantaloni scurţi, murdari şi poate unii desculţi, „elevilor săraci ai Cantemirului, studiul „Istoriei".

Acolo era viaţa lui!. In acele momente el simţea că trăiea cu adevărat.

Şi în acest simţământ de înflăcărat apostol, se explică şi *taina statorniciei* şi *singurei lui îndeletniciri,* care a făcut pe un foarte vechiu elev al lui ajuns medic bătrân şi cunoscut, să-şi înceapă panegiricul la căpătâiul Profesorului lui iubit, şi mort la adânci bătrâneţi — cu aceste cuvinte:

„Nu plâng numai pe un admirabil şi vechiu Profesor al copilăriei mele, „nu plâng numai pe un prieten iubit şi respectat, pe „Mihail Zenide" — dar plâng, pe un mare apostol, "pe un înamorat de studiul istoriei, pe o podoabă rară a învăţământului românesc"!.

Profesorul de limba elenă

Cine nu l'a cunoscut? — în timpul celor mai bine de 40 ani de învăţământ ca profesor pentru clasa 3 şi 4 gimnazială la gimnaziul Cantemir şi liceul Matei Basarab.

Cine nu l'a simpatizat?

Cine nu i-a admirat ascuţita lui inteligenţă.

Cine nu l'a necăjit cel puţin odată, şi cari dintre foştii lui elevi ar putea astăzi să nu-şi mai aducă aminte de el.

De statură mică, puţin la trup, cu mers nervos, totdeauna grăbit, cu picioarele lui scurte îţi făcea impresia că parcă târşia în picioare nişte mici papuci. Un cap oval, cu o frunte bombată, cu un nas mic, în care-i stau înfipte două nări, mai mult rotunde, cu o buză concavă, presărată cu câteva fire de mustăţi rare de păr alb, lăsată peste bărbia rotundă îmbrăcată cu un strat ca de lână albă de păr, cu ochii mici, neobişnuit de mici, şi de o vioiciune şi mobilitate diavolească.

Când se urca pe catedră, şi sub fruntea lui îi vedeai ochii mici sclipind când într'o parte,

când în alta, în timp ce cu o mână îşi scărpina nervos barba.

Vedeai imediat, că teoria lui Darwin, era adevărată.

Burduf de carte, şi în special de greacă.

Ştia atâta că ar fi putut învăţa şi pe alţi profesori. Lipsit însă de metodă.

In Septembrie, în prima lecţie de clasa 3-a tipa, tipa, cu piciorușele lui mici în gheroc lung negru încheiat la 2 rânduri de nasturi, şi cu guler întotdeauna răsfrânt, alb, scrobit, şi întins mult pe piept, cu o cravată mică întotdeauna de mătase neagră, vârâtă sub colţurile gulerului, să ducea la tablă, lua creta şi cum nu putea ajunge tocmai la extremitatea de sus a tablei, dacă era pusă mai ridicată dela pământ, la mijlocul tablei începea cu mâinile lui scurte, nervos, să scrie alfabetul grec:

Răsucea pe loc creta pe tablă, parcă înşurupa mici piroane α. β. γ. δ ... alfabetul. Apoi, dădea explicaţii cum se citeşte, şi de acolo înainte luaţi după carte. Şi aşa mereu timp de peste 40 de ani.

Toată viaţa a fost în luptă cu canaliile.

Canaliile erau elevii care nu învăţau, şi pe deasupra mai făceau şi diferite obrăznicii în clasă.

Dat în primire după *„obiceiul pământului"*, dela o promoţie la alta, elevii îl necăjeau.

Cu ticul lui nervos, cuvântul Dumneavoastră se prescurtase în decursul anilor în Mavoastră!

In fiecare oră, avea ocazia să repete de câteva ori aceste cuvinte stereotipe: Mă rog!.... Mă rog!.... Mavoastră! Canalie! eşiţi la lecţie; sau de cele mai multe ori.... Eşiţi afară!

Aceste cuvinte ce erau însoţite întotdeauna de gestul nervos şi repetat al scărpinărei barbei, şi de cele mai multe ori însoţit şi de un râs simpatic de satisfacţie, ce-l făcea ca buza de jos să o îmbuce pe cea de sus; rămânându-i sub nas toată bărbia.

Dar cuvântul „Canalie" nu era numai expresia enervării, cu care admonesta elevul, ea mai avea şi altă menire:

Prin canalie, profesorul vroia să deosibească pe cei ticăloşi de restul clasei, cari pentru el era tot: Mă rog!.... Mă rog!.... dar *„Cetăţeni Onorabili"*, după împrejurări şi circumstanţe.

Una din cerinţele statornice a le profesorului, era ca în cl. IV, elevii să aibă scrisă cu cerneală lecţiunea în caet.

Norocul băeţilor era că, ora de greacă, era în aceiaş zi cu cea de matematici, în care învăţam ecuaţiile.

Aproape toţi aveau o singură foae scrisă cu cerneală, de cele mai multe ori dela matematici, pe care o ţineau deschisă când profesorul cu mersul lui grăbit, trecea prin cele 4 rânduri de bănci împărţind câteva Mavoastră.... Mavoastră... când în dreapta când în stânga; dar fără a controla nici un caet.

Dar păcăleala, nu se oprea numai aici, cei cărora le era frică că ar putea fi scoşi la lecţie în ziua aceea, ca să se asigure că nu

vor fi strigaţi la tablă, inventase un sistem, adevărat până atunci nebrevetat, dar care nu a dat greş decât o singură dată.

Când profesorul trecea, *elevul cu chestia*, se ridica puţin aşa ca o mâţă pe pupitru, trăgându-se cu mâinile de marginea băncii, şi cu un ton foarte rugător şi miorlăit se adresa profesorului:

Domnule profesor! vă rog foarte mult, examinaţi-mă şi pe mine astăzi.

Profesorul care le cunoştea numele la toţi îl auzeai: Hm! hm! râzând radios şi scărpinându-şi nervos barba, Canalie, canalie!.... „*Nu te scot când vrei tu, ci când vreu eu*" şi ducându-se spre catedră, cu ochii lui mici şi vioi se uita la întreaga clasă, arătându-l pe solicitator caşi cum ar fi vrut să ne spuie: „Ar vrea el, să scape doar cu o lecţie. *Nu mă păcăleşte el pe mine*".

Dacă cuvântul canalie ar fi fost însemnat cu cretă, sau ar fi fost tăiat pe răboaje, şi dacă acest material ar fi dat azi pe mâna unui contabil expert (de care e plin pământul după răsboi) ca să-l socotească, ar eşi sume astronomice.

După cum povesteam mai sus „*sistemul cu cerutul la lecţie*" cum îl botezasem noi, mai înainte de a fi brevetat, pentru ca să-l lăsăm şi noi moştenire la cei din clasa III-a. Intr'o bună zi de Aprilie a dat greş.

Mai erau două lecţiuni până la vacanţa Paştelui.

Intre ora 10 la 11 limba elenă.

Ferestrele deschise, un soare primăvăratec, miros de flori, behăituri de miei ce veneau de alături din hală, voioşie în toţi băeţii.

In toată clasa o atmosferă de linişte. Miros de Paşti.

Uşa se deschide. Profesorul cu catalogul e-norm, pe care mâinile lui mici nu-l puteau ţine la subţioară, şi-l ducea ţinut de un căpătâi, aşa că-i ajungea până aproape de scânduri. Se aşează pe catedră, strigă catalogul; şi apoi începe obişnuita inspecţie a caetelor.

Când ajunge în rândul din mijloc din a doua bancă din faţă, se ridică colegul M.... infirm de picior, şi repetă miorlăiala obişnuită.

Profesorul îl cunoştea, dar nu prea îl avea în bine. A' a' Mavoastră!.... mavoastră!.... Ca-nalie! *„Nu te scot când vrei tu, ci, când vreau eu“.*

Bine! atâta a aşteptat şi bietul M... ca să se liniştească.

Şi în timp ce profesorul după obicei, citea din carte, câteva verbe neregulate şi apoi din „Dialogul Morţilor“ traducerea pentru lecţia viitoare, M.... liniştit îşi pusese cărţile în pu-pitru, îşi întindea picioarele mai mult ca în alte ore de griji, se juca cu creionul, asvâr-lindu-l în sus şi prinzându-l, râdea şi făcea în surdină spirit cu vecinul lui Mtx., stând cu mâinile amândouă băgate în buzunar, pri-vind cu milă la nenorociţii care încasau 3-iuri în ziua aceea.

Fie, că profesorul spre sfârşitul orei s'a gân-

dit să-l asculte şi pe M...., ca să vadă dacă ştie.

Fie, că tot controlând catalogul celor neexaminaţi, acum la încheerea trimestrului a văzut o rubrică goală şi apoi cu degetele lui mici ca de copil, cu ochelarii pe nas, a urmărit linia care l'a dus la căsuţa cu numele lui M....

Fie că profesorul uitase. Cea ce ştiu: e că deodată ca o lovitură de trăsnet, s'a auzit în clasă numele colegului M....

Dacă 40 de plesnitori ar fi fost lovite odată de pereţi, nu ar fi pocnit mai înfricoşetor ca pocnetele noastre de râs.

Orchestră de râs, să fi fost şi, tot nu puteam să intrăm toţi odată, cum intrasem atunci.

M.... galben ca ceara, să tot căsnea să scoată cărţile din pupitru, întrebând printre înjurături ce lecţie aveam.

Vecinul lui de bancă, un francez şugubeţ, aproape urla, ca să nu leşine de râs, şi făcându-se că-i pompează piciorul infirm, ca şi cum pompezi o motocicletă, ca să iasă.

In sfârşit secundele treceau. Profesorul îl aştepta, rânjind la el, poftindu-l mereu la lecţie.

M... şiret, ca să mai poată auzi câte ceva despre lecţie, de la cei din spate se prefăcea că vrea să iasă din bancă, dar ca o găină care i se împiedecase un picior printre scânduri, se ridica şi iar cădea pe bancă.

Pe măsură ce noi leşinam de râs, profesorul din ce în ce se scărpina mai nervos în barbă,

şi faţa i se înveselea din ce în ce aşteptându-şi prada.

Parcă aştepta un cireş copt.

Mă rog poftiţi Domnul M.... Poftiţi la lecţie.

Nici fulgerile lui Sf. Ilie, nu s'ar fi uitat mai urât la profesor cum s'a uitat M.... târându-şi piciorul (Tibiedru) umflându-se ca un curcan, şi blestemând printre dinţi pe profesor.

In sfârşit se făcu linişte.

Se juca acum în faţa noastră actul al II-lea al tragi-comediei din ziua aceia.

Era lecţia din „Dialogul Morţilor".

Băeţii i-au dat cartea deschisă unde trebuia.

Se aşează M.... pe citit, şi pe măsură ce înainta în citit, se prefăcea că nu are lumină destulă şi se apropia din ce în ce cu spatele de bănci, ca să prindă din sbor traducerea.

Mă rog.... aţi citit destul! Citiţi foarte bine.

Vă rog traduceţi... M... se uită urât la profesor, tuşeşte şi începe:

Ia priveşte, îi suflă un coleg. M.... Ia priveşte.... profesorul repetă şi el ia priveşte, M....

In infern.

Mă rog exact spune profesorul din ce în ce mai nervos. In infern.

Un alt elev cu mâna făcută pâlnie la gură. *In dreapta.*

M... Ia priveşte în infern. Mă rog exact spune profesorul repetând nervos de tot. „Da aşa e". Ia priveşte în infern.

Mai departe, vă rog!

M.... In direcţiunea mâinei drepte!

Profesorul. Da, căutând cu ochelarii partida

lui M... în catalog şi repetând: Canalie! *In direcţiunea mâinei drepte.* Mă rog.... *da, în direcţiunea mâinei drepte,* puricându-i cu creionul locul în catalog.

Poftiţi la loc. Canalie! Nota 1.

Nici la Naţional, când juca Haşnaş, Niculescu, Brezeanu nu s'a râs, cât s'a râs în clasa noastră în ziua aceia.

Era în clasa III-a pela sfârşitul trimestrului al II-lea.

Intr'o dimineaţă, cam pe la sfârşitul orei, uşa se deschide şi un bărbat trecut de 50 ani, de statură potrivită, slab, cu obrajii supţi, dar roşietici, cu o barbă mică în colţuri, cu ochii adânciţi în fundul capului, cu părul pieptănat cu cărare şi în redingotă, cu cravată neagră şi cu ghetele cam vechi, lustruite până la desperare, se ploconeşte lângă uşe, la doi paşi de catedră.

Ochii mici, foarte mobili ai profesorului îl prind imediat. Işi pune ochelarii pe nas, şi îl întreabă: *Mavoastră ce doriţi?“*

Musafirul care era german de origină şi patronul unui atelier de croitorie de lux din centru, interesându-se de situaţia fiului său H.... la elenă, găsi de cuviinţă să vină să ceară ca fiul său să fie ascultat, crezând că în acest fel îi poate îndrepta nota.

Ştiind foarte bine româneşte se adresă profesorului nostru cu un glas foarte mieros:

Domnule profesor a-şi ruga bunătatea Dv. să ascultaţi azi pe H....

Profesorul începe să-şi frece barba, ca şi

cum ar fi vrut să o curețe nervos de mătreață.

Incepe să râdă ironic, ca un „Mefisto" și îi răspunde tatălui lui H....:

Ha! ha! desigur, Mavoastră, la vârsta mavoastră cunoașteți foarte bine *„Parabola cu Mirele pregătite și nepregătite"* (o nimerise ca Eremia H.... era catolic).

Profesorul continua apăsând pe cuvinte H... când aude Mire pregătite, cu ochii speriosi, căuta prin toată clasa, ochii fiului său, făcându-i speriat un semn, ca și cum l-ar fi întrebat: Ce e cu profesorul ăsta?.....

Profesorul continuă: Nu se știe.... când....

H.... mai speriat începuse să se închee grăbit, pe rând la nasturii redingotei, la fiecare încheere de nasturi ploconindu-se și retrăgându-se cu câte un pas ca și cum s'ar fi șters de noroi pe picioare.

Și crezând că profesorul e nebun, cu ochii pieziși, tot căuta să nimerească ușa.

Când profesorul a zis: *Când va veni fiul Domnului* Vâști! și H.... pe ușe trântind'o. *Poc!*

După ce râsul, care duduia clasa, cu multă greutate s'a potolit, profesorul cu ochii la H!...

„Tata Mavoastră! Nu e așa? Canalie!....... Hm!.... *Nu te scot când vrei tu. Când vreau eu!*

Intr'o zi un coleg, care era ținut numai în treiuri de profesori, un coleg dintr'o foarte bună familie și foarte inteligent, însă care își făcea o plăcere să-l necăjească pe profesor,

pe când profesorul citea un verb neregulat, verbul τυμσκῶ a muri, ajungând la viitorul al treilea mediu sau exact, ne spune că la acest timp verbul face: τετυμκτμσοlωαι pe românește = Voi fi mort.

M.... care în ora aceea rămăsese în vizită în banca unui coleg din fund, cu gura cam pe jumătate adaugă: *Când?... Să-ți fac o coroană!* Noi din jurul lui începem să râdem. Profesorul a le cărui urechi mici prindeau sunetele ca un Radio perfecționat din zilele noastre, îl aude.

Și pe loc, strigă M.... Canalie!... Canalie!... eși afară!

M.... ca să nu se apropie de catedra profesorului, sare prin fund, peste băncile colegilor și fuge pe ușe ca un câine jigărit, gonit dintr'o curte streină.

La examen treiurile lui M.... stăteau înșiruite în catalog, ca soldații din capul unei coloane de marș.

Ca să treacă îi trebuia șapte la examen. Cum să-l ia? Când să învețe de 7?

Șiret, inteligent, ce-a făcut, nu știm.

In ziua examenului, tremuram de frică aproape toată clasa, chiar și cei cu media anuală 8. Cu profesorul M.... nu era de glumă, lăsa corijenți pe capete. Numai M.... era vesel, și făcea tot felul de glume, plictisit că nu-i vine odată rândul ca să scape la plimbare.

In sfârșit pe la ora 4 profesorul îl scoate cap de serie de trei.

Mavoastră M.... să-mi conjugați indicativul

dela νικαῶ Un fel de litera A din clasa 3-a; iar nu din a 4-a.

In ochii speriaţi ai clasei M.... începe să-l conjuge:

Parcă înghiţea gutui din ce în ce mai mari.

Le-ar fi înghiţit el şi până la urmă, dar nemai putându-se stăpâni de râs, căci conjuga râzând, profesorul îl salvă cu cuvintele: Bravo M.... *Ţi-ai salvat situaţia!*

După trei luni, risipiţi prin liceele unde ne înscrisesem, circula povestea: că M.... reuşise ţinându-se mereu după el pe stradă, să-i insufle o frică soră cu moartea.

Dar necazurile bietului profesor, nu se terminau cu eşirea din clasă.

In special, în câteva săptămâni, în timpul examenelor, trăia zile de adevărată teroare.

Cei lăsaţi corijenţi, sau în preajma de a fi lăsaţi, îi făceau să-i parvie ameninţări serioase şi grave.

Unii spuneau că în aceste săptămâni profesorul nu pleca niciodată singur acasă. Alţii, că la doi paşi întorcea mereu capul îndărăt, şi dacă vedea că cel din urma lui era vreun elev, se oprea şi foarte politicos *îl poftea pe elev înainte*. In timpul ce elevul trecea, profesorul se pipăia în buzunarul dela spate al pantalonilor, ridicându-şi pulpana lungă a redingotei, parcă ridica poalele unei rochi, în scopul ca elevul să poată să vadă tocul revolverului din buzunar.

Şi ani de ani, pe această temă, un şir nesfârşit de legende şi de glume s'au înşiruit,

din cari s'ar fi putut scri, numai din ele o carte întreagă; afară de altele cari apăreau la lumina zilei.

Un elev lăsat corijent pentru a doua oară, ca să-l sperie, îi aşează acasă pe scara intrărei din faţă, o cutioară de lemn pătrat.

Când se întoarce acasă, profesorul o vede. Speriat fuge, la secţie.... Mă rog!... Mă rog!... Mavoastră d-le comisar! Veniţi cu mine. Atentat! Sunt profesor. Vă rog constataţi. Cutie, bombe. Mă rog!.... Sunt cetăţean. Şunt cetăţean onorabil! Soţie, copii!

Comisarul om cu experienţă, râzând:

Fiţi liniştit d-le profesor! E o cutie goală. Comisarul se apleacă, o ridică şi zice: A. Ba nu, are şi un bilet:

„Dacă ne mai laşi corijenţi, sbori bucăţi în aer!"

In momentul când comisarul dedea un picior cutiei, profesorului îi clănţăneau dinţii mai abitir ca celor cari scot crucea la Bobotează din apă.

După spusele colegilor săi, singura lui mulţumire şi linişte n'o găsea decât în mijlocul importantei lui biblioteci.

Aproape zilnic cumpăra cărţi, nu pentru ca să le aibă, dar pentru ca să le citească cu voluptate.

Colegii îl iubeau pentru cuvintele lui de duh, pentru gesturile lui simpatice, pentru spiritul lui de colegialitate.

O rudă a mea, coleg cu dânsul, îmi spunea: Sunt zile când pe Matei îţi vine să-l săruţi.

Atât e de comunicativ. De interesant, de mucălit, de fermecător!

Elevilor buni deasemenea le era drag.

Rămânea de o parte numai *canaliile,* care toată viaţa, de ar fi putut, l'ar fi exterminat.

In specialitatea lui, era respectat de elenişti. Directorul liceului Matei Basarab, Z. Demarat, un mare elenist, când avea nevoe de o carte mai rară, tot în casa modestă a lui Matei o găsea.

Păcat, că un asemenea cărturar, i-a fost hărăzit de soartă să trăească într'un mediu scăzut de gimnaziu, necăjit, şi plin de greutăţi familiare; şi că n'a putut ca adâncile lui cunoştinţe să le răspândească dela înălţimea unei catedre universitare.

Intâmplarea a făcut că având funcţiunea mea în provincie, să mă aflu în Bucureşti, în ziua îmormântărei lui.

M'am pomenit pe o zi geroasă de plină iarnă, luând drumul cimitirului Sf. Vineri.

Când directorul gimnaziului repauzatul Bogdan Duică, s'a adresat grupului de elevi cu cuvintele aceste simple, nemeşteşugite; dar pline de o dureroasă realitate:

„Uitaţi-vă băeţi la profesorul vostru Matei".

El doarme! Acum se odihneşte! Este prima lui odihnă! Toată viaţa a muncit, a citit, şi s'a cultiivat.

Cunoştea profund: filozofia antică.... Cunoştea.... etc. etc.

L'am lăsat înşiruindu-i munca de o viaţă.

Am plecat — mila şi durerea mă copleşise!

Directorul

Directorul gimnaziului pe timpul acela era Pană Constantinescu. Director de multă vreme, acum bătrân şi bolnav.

Preda: Ştiinţele naturale.

In tinereţea sa fusese profesor de seamă. Doctor în Ştiinţele Naturale din Italia. Nu era un naturalist de duzină.

Vârsta înaintată, boala, îl făcea a nu se mai putea ocupa de catedră şi a-şi reînoi cunoştinţele şi a le pune la curent cu progresul ştiinţei.

Mânuia cu multă greutate, nişte cartoane îngălbenite; pe cari erau scrise notele lui din tinereţe.

De statură potrivită, slab la trup, cu figura blândă, senină, încadrată de nişte favoriţi mari, lungi şi albe, cu o frunte lată, cu ochi mari căprui şi blânzi şi veşnic cu ochelarii pe nas.

Imbrăcat întotdeauna în redingotă lungă neagră, cu reveruri de mătase şi cu pantalon de stofă mai deschisă, cu ghete cu elastic, cu

talpa subţire, urca cu multă greutate treptele scării având în mână un coş plin cu minerale, ca să le arate elevilor de clasa III-a repetându-le de zeci de ori: „Uite Domnilor Mica“.... Uite Quarţul.... Uite.... etc. de le ştiau şi cunoşteau aproape toţi elevii.

La clasa II-a transporta, când câteva părţi dintr'un schelet omenesc, când câte-un borcan cu subiecte de anatomie; sau oricâte o pasăre sau animal împăiat din care sburau moliile ca muştele.

In toate clasele ţinea cel puţin odată pe săptămână, să explice legătura dintre regnuri.

Şi pentru ca această legătură, să fie mai bine înţeleasă de către elevi, se servea de un exemplu practic:

Pentru elevul care o auzea pentru prima oară în Septembrie, era interesantă şi sugestivă.

Pentru cel ce o auzea pentru a cincizecea oară, era un prilej bun ca să tragă un pui de somn cu capul pe pupitru; dacă nu era ocupat poate în acel moment, să se distreze, pieptănând părul colegului din faţă cu vârful creionului.

Explicaţia urma cam în felul următor:

„In univers se cunosc trei regnuri: animal, vegetal şi mineral. Intre ele există o mare legătură. *Totul se transformă. Nimic nu se pierde în natură*“.

Apoi dându-şi la o parte cu mâna lănţişorul subţire şi fin de aur, de cari erau legaţi ochelarii şi care se cam încurca des prin fi-

rele de barbă albă, îl auzeai cu o voce blândă și înceată:

Mielușelul mănâncă iarba. Omul mănâncă pe miel. Omul moare, peste el crește iarba. Mielușelul iar mănâncă iarba, omul iar îl mănâncă pe mielușel. Omul iar moare.

Apoi, făcând o mică pauză, în care de multe ori limba îi mai rămânea afară din gură, în semn poate de admirație pentru acest fenomen explicat, cu glasul mai puternic adăuga: dar dece? Și pentru ce se produc aceste fenomene?

Ei bine!... Ei bine! Acestea sunt: *Minunile naturii*.

De atâtea ori, și în toate clasele s'a tot auzit, explicându-se aceste *Minuni a le Naturii*, încât începând cu câțiva ani înainte de epoca mea, numele directorului aproape se uitase.

Era greu să auzi după sunarea clopotului: Păzea băieți că vine d-l director. In fiecare zi auzeai:

La o parte măi! că vine *Minunile Naturii*.

Cu toate acestea, în clasă era liniște și elevii nu rămâneau nepăsători la sforțările pe cari bătrânul profesor le făcea de a ne da cât mai exacte noțiuni de anatomie și apoi de zoologie; cari formau obiectul de învățământ la naturale în clasa II-a.

Intr'o zi, explicând despre sistemul osos, făcurăm cunoștință cu cele două oase: Tibia și Peroneum. Atât i-a trebuit unui elev francez de origină, foarte vioi, și nebunatec, cu fața roșie ca a unei rodii, și cu părul galben ca

mătasea de porumb. Şi imediat lăsând mâna subt bancă şi apucând piciorul infirm al vecinului lipit de el, să exclame încât să poată fi auzit de mai toată clasa:

Tibia fire-ai al dracului!

Din momentul acela, botezul să săvârşise, fără nici un alt ritual.

Colegul nostru M.... devenise: Tibia M....

Unii însă, în mângâitură tot din ziua aceea, i-a zis Tibiedru, cuvinte adăugate la numele său; pe care a trebuit să le poarte sărmanul încă trei ani, până la eşirea din gimnaziu.

Pe vremea aceea, era obiceiul ca în Veselia care apărea Sâmbăta, să se publice numele celor ce au deslegat şarade.

Dealtfel, ele erau foarte uşoare, şi în fiecare Sâmbătă, 40 pânăla 50 de nume numai din Bucureşti, se puteau citi în ziar.

Un coleg, pe care M.... îl identificase în persoana unui alt coleg: Dumitrescu zis Chioru (pentru că avea un ochiu lipsă) anunţă printre cei ce au deslegat din Bucureşti, şi pe Tibia M....

Directorul cu toată bătrâneţea şi boala lui, tot se mai ocupa, pe cât slabele lui puteri îi mai îngăduiau şi de administraţia gimnaziului. Mai controla curtea, sălile, cafeneaua din piaţa mică, unde cei mari trăgând la fit, jucau table şi biliard, etc....

Mai prindea, pe câte unul, îl certa şi nu uita după obiceiul lui, făcându-i morală, să-i dăruiască la urmă întrebător: *Ei dece mă! Să*

faci aşa.... Bată-te Mama lui Dumnezeu, trăgându-i şi câte o scuipătură ca încheere.

In dimineaţa, în care numele lui M.... apăruse în Veselia, între ora 9 până la 10, după sunarea clopotului, numai M.... rămăsese pe sală, călca grav, şi se plimba ca un planton pe sala de jos care despărţea clasa I--a de a II-a, având în mână un număr din Veselia în care avusese grije să-şi sublinieze cu roşu numele. Şi aştepta nerăbdător pe director, care avea oră cu noi în clasa II-a unde era şi M....

Peste câteva minute, Profesorul intră, cu pasul lui bătrânesc, măsurat, ţinând cu amândouă mâinile lui uscate şi care de bătrâneţe începuse să cam tremure, catalogul mare obişnuit al clasei.

După el M . . . vesel, umflat ca un curcan, păşea, parcă era un ginere când intră în biserică.

Până să ajungă profesorul la catedra care era lipită de peretele de vis-a-vis de uşe, în fund M. . . . . a avut timp de câteva ori să facă lui Dumitrescu gestul cunoscut al pumnului strâns, tremurat de câteva ori în lături, care însemna:.... te-am operat.

Profesorul se aşeză pe catedră, îşi scoate ochelarii din cutioara neagră de carton, veche şi cu marginile roase şi albite, îi aşează cu multă osteneală pe nas, îşi mută cu mâna lui uscată lanţul subţire, aproape invizibil de aur după favoritele lui lungi, ca să nu se în-

curce în firele favoritelor lui albe, şi începe să strige catalogul.

M.... in acest timp din bancă, dedea semne de nervositate, i se umflase nările aproape să-i deá sângele pe nas, se înălţa pe piciorul cel cu tibia, parcă era un birjar care se tot ridica de pe capră, şi nu-şi mişca ochii dela profesor.

După terminarea catalogului, profesorul îşi scoase câteva cartoane înguste, îngălbenite din buzunarul din năuntru al redingotei. Mai dedu iar la o parte lanţul dupe favoriţi şi începu să citească domol, titlul lecţiunei din ziua aceea.

Băeţii care înţelesese, ce anume operase M..... pe sală, deabea să ţineau de râs.

M..... întărâtat, se ridică brusc în sus, întrerupe pe profesor, aducându-i aminte de reclamaţia cu Dumitrescu.

Profesorul, bun, blând, fără a-i face observaţie pentru necuvinţa că l'a întrerupt. Incepe:

Ei şi care este ăla care te-a dat la jurnal?

M.... arătându-l pe Dumitrescu cu capul: D-lui.....

Dumitrescu se ridică în bancă şi aşteaptă morala directorului.

M..... să-l soarbă cu ochii de mulţumire pe director.

„Directorul cu ochii la Dumitrescu“: Bine mă.... Bătu-te-ar mama lui Dumnezeu să te bată! M..... şi mai vesel.

Dece să-l dai mă la jurnal? M.... nu mai putea de bucurie.

Directorul în continuare:

„Nu e el destul de bătut de Dumnezeu, pentru toată viaţa, că n'are şi el picioare ca toţi oamenii....“

Auu! D-zeule, când aude M.... *cum îl apăra* directorul, în care îşi pusese toată nădejdea, şi când vede şi pe afurisitul de francez de lângă el, că leşinase de râs în bancă, zguduind pupitrul gol, ca vacarmul să fie şi mai mare, faţa i se injectase şi murmura cuvinte, din care printre dinţi se auzea din când în când câte un „Paşte“ iar Dumitrescu la largul lui cu pumnul lui mai mare şi mai osos îi făcea el acum gestul: Că-l operase directorul.

Două minute râsetele nu mai încetau. Directorul rămăsese stană de piatră pe catedră, după care timp, când liniştea se restabili, îşi începu cititul obişnuit al cartonaşelor lui.

Bată-te mama lui D-zeu, era singura răzbunare a blândului director, faţă de necazurile pe cari i le făcea zilnic şi canaliile profesorului M.....; şi celelalte haimanale ale Cantemirului.

Intr'o zi de iarnă, Directorul trecu la un mijloc de represalii mai serios.

In unire cu comisarul secţiunei a 9-a de poliţie, vecină cu gimnaziul, făcu cu sergenţii, cu Niculae portarul şi cu secretarul, o descindere inopinată la cafeneaua din piaţa mică.

Deabea au intrat, şi în timp ce toţi dedeau

asalt la paltoane, căciuli şi pălării, directorul îi binecuvânta cu câte un: Bătuv'ar mama lui D-zeu de haimanale, pe toţi cari fugeau ca şoarecii, cari pe uşi, cari pe subt obloanele pivniţei.

Peste câteva minute, era o nostimadă convoiul, ce intra pe poarta plină de ninsoare a gimnziului.

Parcă veneau din Hala Vechiturilor.

Dar cel mai caraghios rămăsese Niculae portarul, care fusese încărcat cu atâtea paltoane, încât neputându-le cuprinde în braţele lui mici ca de copil le pusese în cap, încât rămăsese o movilă de paltoane puse pe două picioare mici, cu amândouă mâinile sprijinindu-le şi lovindu-se de pereţii porţii; căci nu vedea pe unde merge, şi nu nimerea pe unde să intre.

Peste o oră, gerul trimetea pe rând pe unul câte unul la cancelarie ca să-şi ceară ertare „Pater pecavi", după care formalitate, directorul îi dăruia un bată-te mama lui D-zeu.., secretarul îl nota pe listă pentru comunicare acasă; iar Niculae la uşe primea printre dinţii elevilor, câte o dulce înjurătură, pentru că i-a trădat, şi nu i-a anunţat la timp.

Ajunsese aşa de nedespărţită această blestemătură de figura blajină şi bună a bătrânului director, încât când se întâmpla să uite vreodată ca s'o adauge, ni se părea, ca o frază începută şi neterminată.

In clasa 2-a un coleg, cu vre-o 4-5 ani mai

mare decât noi „chestor de linişte“ îl imita dumnezeeşte.

In recreaţiile ce precedau ore mai puţin grele a le profesorilor zbiri, cari întunecau clasa, cu privirile lor severe, chiar şi în zilele când soarele râdea prin toate colţurile, făceam şi noi teatrul nostru.... Odată auzeai pe unul: Spiroiule Vasile:.... I-a fă tu pe Pană!

Spiroiu ai cărui ochi mari şi galeşi semănau cu ai directorului se ducea la banca unuia, rămânea lângă el în picioare şi începea, clătinând din cap să-l facă pe Pană!

De câte ori, profesorul care urma să vină, nu era primit de un cor întreg de râs, şi de câte ori nu eram siliţi să-i explicăm, că nu era nimic adresat lui, şi că doar Spiroiu ne făcea pe Pană.

Şi pentrucă felul cum făcea morală băeţilor era sursa cea mai bogată, din care ne învârteam de câte o suită de râs mai cu temei, fără nici un risc pentru noi, când treceau mai multe luni, fără să mai avem vreuna proaspătă, ne rugam la Dumnezeu, ca la icoane: mai dă-ne Doamne una să mai râdem şi noi niţel.

Dar Dumnezeu bun, prin clasa III-a ne-a auzit rugăciunea:

Printre noi era şi un coleg — ţigan sadea — îl chema Teodorescu Niculae, înalt, cu picioare lungi, subţiri, negru ca fundul tingirii, cu o gură mică cât o căpşună, cu buze groase şi roşii ca sângele, cu o bărbie mică de îi a-

propia buza de jos aproape să o îmbuce pe cea de sus, şi să ii le vâre pe amândouă sub nas, şi cu un păr negru, făcut tot numai în inele, de părea capul acoperit de funingine amestecată cu smoală.

Şi leneş, leneş, de o lene împărătească.

Se ţineau doiurile şi treiurile în catalog, ca pulberea după câine.

Când lua patru, era vesel parcă luase zece.

Purta haine negre, de stofă bună, avea ghete cu scârţietori şi cu tocuri înalte şi ascuţite, cămăşi albe bune, şi cravate de mătase la fel; şi dacă n'am fi ştiut cu toţii cine era tatăl său, puteai să crezi că e fiul vreunui om bogat.

Colegul era cam taciturn. Urât şi negru parcă ar fi fost din altă rasă, evita contactul cu restul clasei. Un mucălit Rădulescu Filoti care stătea în banca din spatele lui îl necăjea zilnic.

Ii făcuse un cântec cu cuvinte alandala. Şi nu putea bietul ţigan, să se aşeze odată în bancă, ca celălalt să nu-i cânte cântecul:

Cântecul începea cu aceste cuvinte:

Perucă blondă! perucă blondă! cu părul cernit....

Ţiganul scrâşnea de mânie, şi uneori când lecţia era mai grea, ajuns la disperare, să răsbuna şi el cum putea, pe ţigăneşte:

Se întorcea cu faţa la Filoti răsucindu-se, şi printre dinţii lui albi ca fildeşul, îi ţâşnea câte un scuipat pe obraz de făcea pe Rădulescu Filoti (mucălitul) să mai împrumute

şi câte o batistă de la altul, drept prosop.

Intr'o zi prin recreaţia dintre ora 2-a şi a 3-a de dimineaţă, se pomeneşte directorul cu un zaplan de ţigan bătrân, zdrenţeros, cu o barbă albă zbârlită, slab, cu o faţă amărâtă, şi cu praftoriţa la spinare, voind să intre în cancelarie, o sală lungă cu geamlâc.

Directorul îl întreabă: Ce cauţi mă ţigane? N'am nimic de lucru. Cine te-a chemat?

Ţiganul bătrân, se scarpină necăjit pe sub căciula lui veche şi prăfuită.... Sărut mâna Măria Ta boerule! Nu ieste vorba de lucrat.

Ia venii şi ieu pentru fiimiu din a 3-a. Niculae al lui Tudor, că aşa mă cheamă.

Directorul chemă pe Niculae portarul, ca să-i ia praftoriţa din spinare. Niculae puse praftoriţa pe scânduri, iar directorul îl chemă în cancelarie.

Ii arătă catalaogul plin de 2 şi 3 şi îi spuse: că dacă nu se aşează fiul său pe carte, iar rămâne repetent.

Ţiganul, văitându-se cu căciula în mână, şi cu ochii rugători la director, îi promise: că de mâine are să pue cărbuni aprinşi pe el, până o trece şi el clasa.

Peste cinci minute directorul intră în clasă. Nu mai strigă catalogul. Şi îl strigă imediat pe Teodorescu.

Teodorescu înalt ca un plop şi negru ca un stâlp de telegraf uns cu smoală, se ridică în sus.

„A venit mă bată-te mama lui Dumnezeu de

leneş, taică-tu cu praftoriţa, să-ţi vadă pricopseala.

,El umblă săracul, bătrân slăbit, zdrenţeros, prin ploaie, pe zăpadă, ca să te îmbrace pe tine şi să te hrănească.... Şi tu stai la căldură.

Bată-te mama lui Dumnezeu. Ptiu! îl scuipă directorul.

Dece nu înveţi mă păcătosule?

Băeţii, unii se uitau cu milă la el, alţii râdeau, iar Rădulescu Filoti cu aer compătimitor, legănând din cap şi învârtind mâna în aer ca şi cum învârtea manivela unei flaşnete, îi cânta la spate în surdină, în tot timpul admonestărei.

Perucă blondă, perucă blondă, cu părul cernit şi lăsându-şi capul niţel mai jos. Fire-ai al dracului de leneş!

După plecarea directorului, Teodorescu s'a încăerat cu Filoti, ca doi cocoşi, unul cu penele negre şi altul cu penele roşii.

Dacă n'ar fi sărit toată clasa, se făceau roşii de sânge amândoi.

Peste un an şi ceva, boala bunului nostru director, agravându-se, a fost trântit la pat.

Iar în primăvara următoare, un gimnaziu întreg, eşalonat pe rânduri de câte patru, în ordine şi pe clase, având cu toţii cocarde negre cu alb, i-a urmat cortegiul până la cimitirul Belu, întorcându-se cu regretul că pe lângă un bătrân director plecase dintre dânşii şi un suflet bun iubitor, şi cald de părinte.

Profesorul de geografie

Aproape un ctitor al Cantemirului.

Cu greu ar putea să se găsească astăzi un fost elev, fie el cât de bătrân, care să poată spune cine a fost înaintea lui la catedra de geografie.

Câţi au fost? Şi mai ales cum i-au chemat!

Dacă s'ar scri în stil biblic istoria Cantemirului cu drept cuvânt s'ar putea scri:

La început a fost Cantemirul şi profesor de geografie a fost Nicolae Bărcănescu.

Fiu de preot dela ţară, român neaoş, din glia fecundă şi curată a ţărei, din Comuna Bărcăneşti după Ialomiţa. Căci aşa-i era lui drag să zică.

Frate mai mic al neuitatului tenor *„Costache Bărcănescu"*, a fost adus de el la Bucureşti, să înveţe carte.

S'a ţinut de el, întocmai ca un copil, căruia îi este teamă, ca dacă scapă mâna celui care-l conduce, sau îl pierde din ochi, rămâne între streini, ca într'un haos.

Il aştepta în seri întârziate în culise, cu

cartea în mână, picotind de somn, sau de oboseală.

Pe scenă cânta tenorul. El îl aştepta pe Nenea! soarele lui călăuzitor, singurul lui protector, singurul lui reazăm.

Şi aşa s'au scurs anii.

Sub căldura iubirii de frate, a învăţat cartea bună a timpului aceluia, atât cât era ea, şi a ajuns om. S'a făcut profesor de geografie.

De statură potrivită, aproape înălticuţ, voinic, cu o faţă albă curată, cu ochi frumoşi, sub sprâncene negre pronunţate, cu nas expresiv armonios, subt care două mustăţi groase ca două rândunici cu cozi frumoase, ascuţite, îi dedeau o înfăţişare impozantă.

O privire simpatică dar severă, cu un păr în tinereţe negru şi bogat, pieptănat totdeauna în sus.

Un mers hotărît de om voinic. Un bărbat în adevăr frumos.

Preda studiul geografiei admirabil. Desena hărţile cu creta la tablă cu o exactitate şi frumuseţe de artist. In desenarea hărţilor nu l'a putut egala nici unul din elevii lui în timpul celor peste patru zeci ani cât a ilustrat catedra Cantemirului, dela care numai moartea lui neaşteptată, la vârsta de 64 de ani, l'a putut rupe şi îndepărta.

In şcoală era tipul dascălului desăvârşit (căci dascăl i-a plăcut lui toată viaţa să se intituleze) dar era tipul celei mai statornice severităţi.

Nimeni din elevii lui, n'au putut vre-odată să vadă cum este Bărcănescu când râde. Şi-l imaginau numai!

Şi totuşi, era foarte iubit şi simpatizat de către toţi elevii.

Severitatea lui nu era forţată. El nu brusca pe elevi. Nu se răstea la ei. Nu striga. El nu făcea observaţii. El era veşnic acelaşi. In afară de expunerea lecţiei, care era întotdeauna interesantă, frumuseţea vocei lui cu timbru clar tenorial, îi fascinau şi îi umpleau de o admiraţiune şi un respect desăvârşit.

In afară de această singură preocupare, era un taciturn.

Severitatea lui devenise o a doua natură. Parcă oficia un cult din practicarea ei, de o statornicie de bronz.

Trăia în acest om, o dublă personalitate, foarte distinctă una de alta.

Altul era Bărcănescu profesorul. Cu totul altul era Bărcănescu omul.....

Şi totuşi, sufletul lui era un luceafăr de bunătate, ale cărui raze nu radiau, decât printr'un dinamism ascuns.

Decâte ori în cei peste 40 ani de învăţământ, n'a fost văzut pornind din cancelarie cu râsul voios, şi cu faţa veselă zâmbitoare, din atmosfera de glume, de spirit, de înţepături, şi de discuţii a cancelariei; pentru ca în cei ultimii paşi ce îi mai avea până la uşa clasei, faţa să i se încrunte, să devie severă, ca a unui preot care oficia în odăjdii.

Şi cât de fermecător era în viaţa de toate zilele.

Avea o delicateţe înăscută, el omul plecat dela ţară. O delicateţe ce o întrecea pe a tuturor celor născuţi cu sânge albastru.

Atât de mult respect acumulase acest distins dascăl, încât cu mulţi ani înainte de moarte, nu se mai putea rămâne corijent la geografie.

Devenise o tradiţie. Se cristalizase ca o lege scrisă: La geografie tot Cantemirul trebuea să înveţe. Să ştie.....

Pentru frumuseţea olimpiană, pentru sufletul cu care preda, elevilor li se părea, că i-ar fi mustrat conştiinţa.... *Să nu înveţe la Bărcănescu?!*

Şi cât de departe era de a fi fost un pedant, un demodat.

In fiecare an aducea sisteme noi de expunere a lecţiilor, sisteme noi de cercetări şi de inovaţii fericite.

Cu avânt şi entuziasm tineresc, a explicat câteva zile înainte de moarte, lecţiunile tinerilor elevi.

S'ar putea zice, că a murit la catedră.

Şi-a lăsat notiţele şi hărţile lui dragi, şi catalogul pe birou. Şi s'a urcat ca un filozof stoic pe masa de operaţie.

Peste două zile s'a stins, senin, cu un zâmbet de linişte pe faţa lui frumoasă.

Să fi fost liniştea supremă a îndeplinirii tutulor îndatoririlor! Să fi fost imaginea li-

niei drepte şi curate care ia caracterizat toată viaţa?.....

Să fi fost liniştea conştiinţei că şi-a ajutat cu toată căldura sufletului, pe toţi foarte numeroşii lui nepoţi, pe cari i-a ţinut pe rând în casa lui, pe lângă dânsul, până ce i-a făcut pe toţi oameni?

Sau iluminarea, că în viaţă a făcut numai bine, că şi-a iubit familia, şi copii până la uitarea de sine, şi până la sacrificiu?!

Omagiile multiplelor lui calităţi, au fost multe.

Regretele au fost unanime şi adânci.

Dar, nimeni nu i-a adus un omagiu mai sfânt, decât doi mici elevi, cari surprinşi pe strada Carol de către marele geograf Simion-Mehedinţi, deschizând ziarul, şi citind anunţul mortuar au exclamat: Ce păcat! A murit cel mai bun profesor de geografie din Bucureşti.

In panegiricul făcut peste câteva zile de acest distins profesor universitar, d-sa a repetat cu multă admiraţiune pentru defunctul profesor, că aprecierea micilor elevi, este purul adevăr.

Iar ultimul şi supremul omagiu i-a fost adus în după amiaza viscoloasă a unei zile de Februarie de armata întreagă de sute de elevi ai Cantemirului şi liceului Lazăr, cari se adunase ca şi la o mobilizare, venind toţi până la unul, numai din respect şi dragoste pentru dascălul dispărut, de marele grup de profesori ai tutulor liceelor, şi al părinţilor

elevilor, cum şi al sutelor de cetăţeni, aduşi de un regret profund şi de o simpatie caldă; ce i-au urmat impunătorul şi impresionantul cortegiu. Un cortegiu pe care numai acel al fostului ministru Haret l'a putut întrece.

Sub viscolul naturii, părea că o furtună de simpatii, de dragoste, de recunoştinţă şi adânci regrete, se deslănţuise şi se îmbulzeau spre el, înconjurându-l şi învăluindu-l de toate părţile ca să-l încălzească!

In cancelaria Cantemirului el azi n'are nici un bust, fie el cât de mic, sau de modest.

Dar, dacă deschizi uşa mare dela intrare a liceului, din peretele din hall, îţi apare mai întâi figura lui simpatică, depe o pânză în ulei, care te primeşte caşicum ai fi intrat în casa lui.

Tinerilor profesori parcă le-ar spune:

Fiţi şi voi demni urmaşi ai mei!

Iar foştilor lui elevi:

Nu mă uitaţi!

Dar mai valoros ca bronzul, sau ca marmora, el a lăsat o nepieritoare moştenire.

A lăsat o amintire neştearsă de apostol rar, al cărui nume sute de elevi îl pronunţă şi astăzi, cu o admiraţiune şi un respect, până la înălţimi de apoteoză!....

Profesorul de franceză

Il chema Nicolae Kirilov. Un atlet. Un original.

De statură potrivită, cu corpul plin, fără a fi gras, cu nişte omoplaţi desvoltaţi, cu un umăr lăsat puţin în jos, cu o faţă rotundă, cu un nas puţin borcănat, ochii vii inteligenţi albaştri, cu o mustaţă blondă stufoasă, tunsă englezeşte, cu părul când cu o jumătate de cărare, când nepieptănat. Şi mai întotdeauna îmbrăcat cu un pardesiu scurt de culoare beij, de stofă foarte bună, şi cu jumătate din gulerul pardesiului ridicat, şi cu o înfăţişare ca şi cum s'ar fi sculat atunci din somn, unde a dormit îmbrăcat.

O inteligenţă sclipitoare, o putere de muncă în anii tinereţii, prodigioasă, matematician reputat, contabil excelent, licenţiat în drept, avocat strălucit, licenţiat în litere. Profesor titular de limba franceză, pronunţa admirabil limba franceză, şi cu toată originalitatea lui avea metodă.

Un tip nervos, dar ca toţi nervoşii cu o

inimă bună. Nu lăsa corijenţi decât foarte rar. Se ocupa în special ca elevii se citească corect franţuzeşte, apăsând pe accente.

Când la palatul Justiţiei, pe atunci în localul din piaţa Walter Mărăcineanu, lipsea Procurorul şi Preşedintele, îi solicita concursul, era o sărbătoare, rechizitorul lui Kirilov avocatul.

La eşirea din palat, un coleg într'o zi, a avut ocazia să vadă ce poate profesorul lui de limba franceză, Atletul.

Un birjar a fost obraznic cu el. Cu o palmă l'a rostogolit depe capră, dându-l d'adura pe caldarâm.

Kirilov avea o muşchiulatură de Hercule.

Râsul îi era simpatic, dar era aşa de ruşinos ca o fată.

Intr'o zi, neglijent cum era, rămăsese descheiat tocmai unde nu trebuia, un elev îi atrage atenţiunea. Profesorul îşi muşcă buza, se ascunde după tabla susţinută pe trepied, şi revine la catedră, cu o figură, de parcă îi venea să plângă, de timiditate, şi de ruşine.

Era un original. In cancelarie sta trântit pe canapea, fuma şi picioarele le ţinea în orice poziţie i se părea lui mai comodă, uneori proptindu-şi un picior, sau chiar amândouă picioarele pe pereţi.

Dar tocmai pentru că era original, extra ordinar de inteligent, excesiv de bun, simpatic. Ne era drag la toţi. Il iubeau băeţii cu adevărat. Iar isprăvile lui originale, n-il făceau şi mai simpatic.

De multe ori ni se părea, că nu intra profesorul în clasă, ci mai curând un prieten, un frate mai mare al nostru; care vroia să ne insufle frumuseţile limbei franceze.

Şi cum intra în clasă Dumnezeule?!

De multe ori ne speriam. Un cap apărea pe uşe, şi ţinând numai cu două degete de un colţ marele catalog, cu pardesiul cu un colţ de guler ridicat, cu altul lăsat, întreba pe primul din ultima bancă de lângă uşe: *Ai caet?*.... Bietul băeat până să aibă timp să-i arate caetul scris, Profesorul înainta cu un umăr lăsat în jos, parcă s'ar fi întors dela un chef (deşi nu bea şi nu se îmbăta niciodată), întrebând când în dreapta, când în stânga, pe alţi trei patru elevi până ce ajungea la catedră; fără însă să-şi arunce ochii pe vreun caet.

Acolo, regulat în mod stereotipic, se agăţa de absenţele imaginare ale unuia pe care-l scotea la lecţie: „Ai o serie incomensurabilă de absenţe". Era o frază care îi plăcea şi simţea plăcerea organică ca să o plaseze în fiecare lecţie, chiar şi celui care avea o frecvenţă ca şi a calendarului. Băeţii nu mai ripostau, pentru că ştiau că pe această chestie, nu se mai putea discuta. Jurisprudenţa era stabilită. Dreptatea era de partea profesorului, pentru că aşa vroia el.

Dacă originalitatea lui s'ar fi oprit aci n'ar fi fost nimic. Dar ea mergea şi mai departe.

Intr'o zi, scoate la lecţie în clasa 2-a pe

Ionescu M. Dumitru, care tocmai în ziua aceea lipsea. Un altul, Dumitrescu M. Ioan, care învăţase bine lecţia în ziua aceea, ese el la tablă, şi începe să citească.

Un duşman al lui, se ridică din bancă şi respectuos îi trage atenţia profesorului: că cel ce a ieşit e Dumitrescu M. Ion, iar nu Ionescu M. Dumitru.

Profesorul examinează catalogul, sugându-şi măselele, după cum obişnuia foarte des, şi în linişţea de mormânt a clasei spune: Ionescu M. Dumitru, Dumitrescu M. Ion. „*E tot una*“. Stai jos!

Adevărat. Unul era inversul numelui celuilalt, însă erau două persoane distincte. In zadar câteva minute diferiţi elevi au voit să-l convingă. După ce se făcea linişte, profesorul adăoga: *E tot una!*

Atunci, un elev mai îndrâsneţ, şi mucălit, îşi cere voe să explice el. Băeţii simt că vrea să spuie vre o trăznae, ca să râdem, tăcură cu toţii deodată, rămânând cu ochii fixaţi numai la el. Şi elevul adăugă.... cu un ton foarte convingător, forţându-se, să nu pufnească el întâi de râs:

Domnule profesor, în clasă la noi există, doi Dumitreşti, Profesorul. Desigur. Exact! Şi, continuă elevul.... Pe unul îl cheamă Ionescu M. Dumitru, care azi lipseşte, şi căruia noi îi zicem „Găinaru“ pentrucă măsa e precupeaţă de păsări în piaţă. Bun! zise profesorul zâmbind uşor. Pe celălalt îl cheamă Dumitrescu M. Ion, şi noi îi zicem „Pupăză Moar-

tă". Este cu ochii mici. Se uită şasiu şi are părul zbârlit după cum îl vedeţi şi dumneavoastră şi umblă nespălat, şi murdar.

Dumneavoastră a-ţi scos la lecţie pe „Găinaru" şi a ieşit „Pupăza Moartă", care stă în faţa dumneavoastră.

Profesorul după ce şi-a muşcat buza, a lăsat capul puţin aplecat pe catedră, şi uitându-se puţin la capul şi părul lui Dumitrescu M. Ion, care rămăsese înţepenit cu cartea în mână, s'a aşezat pe un râs cu sughiţuri, cum poate n'a râs, în toată viaţa lui de profesor.

Inima lui bună nu l'a lăsat să traducă mult, căci imediat i-a pus un 7, trecându-l la loc, şi urmărindu-i paşii cu un aer compătimitor până la bancă, şi zicând: Bietul băeat! Ce afurisiţi sunteţi şi voi!

Soarta a fost nemiloasă cu această strălucitoare inteligenţă, cu această forţă fizică.

După o boală nemiloasă, care nu iartă, şi care l'a chinuit în casă aproape un an. Un cancer, al limbei, care pronunţa atât de frumos franţuzeşte, la vârsta numai de 40 ani, ni l'a răpit dintre noi, cărora ne era atât de drag!

Acul dela Cantemir

Dacă toţi viitorii dascăli, şi-ar da seama, de însemnătatea momentului când se urcă pe catedră pentru prima oară, cred, că mulţi dintre ei, puţin siguri pe severitatea figurii lor, pe a gesturilor lor, săptămâni întregi ar rămâne obsedaţi, numai de prepararea celui dintâi examen, pe care ar trebui să-l dea înaintea nu a unei singure clase, dar înaintea unui şir nesfârşit de promoţii viitoare, până la terminarea carierei.

Un moment solemn, hotărîtor. Un moment fatal sau fericit, după cum natura l'a înzestrat, sau l'a oropsit, după cum prevederea l'a ajutat, sau neglijenţa l'a micşorat.

Ca un artist ce pentru prima oară apare pe scenă, şi-ar cerceta îmbrăcămintea, mimica, cuvintele, şi ar repeta prima lecţie în oglindă.

Şi tremurând de emoţiune s'ar închina lui Dumnezeu, mai înainte de a păşi pe catedră.

Elevii îl aşteaptă cu nerăbdarea unui public de premieră.

In momentul intrării, zeci de ochi cu experientă stau aţintiţi asupra noului profesor. Consemnul e dat de mult între ei.

Niciodată, o solidaritate mai puternică, nu se înjgheabă mai uşor, ca pentru primirea noului profesor.

Celelalte clase a le liceului, aşteaptă rezultatul cu înfrigurare.

Problema e una şi aceiaş, veche de când lumea:

„E rost să-l încălecăm?.... Sau ne încalecă el.

Dacă prima înfăţişare, primele cuvinte, dau speranţa unei încălecări, acţiunea începe:

Unii încep să tuşească, deşi este Septembrie, şi ferestrele încă sunt deschise din cauza căldurii. Alţii încep să se ceară afară.... Alţii râd. Alţii se fac că le-a căzut câte o carte din pupitru. Alţii încep să scuture cutiile pupitrelor. Altul arde o palmă celui din banca din faţă.

In câteva minute liniştea clasei e tulburată.

Deacum lupta este deschisă, profesorul urmează să intervie.

Dacă intervenirea este slabă, fără sancţiune, nu e rapidă, exemplară, severă. Partida e pierdută.

Marii maiştrii ai clasei intră pe loc în funcţiune: Dialogurile curg. Se erijează în apărători ai celor admonestaţi. Lecţiunea e sfârtecată. Autoritatea profesorului învinsă.

Noul dascăl a pierdut partida pentru toată cariera lui.

In recreaţie, rezultatul pătrunde ca un *virus*, de la elev la elev, de la clasă la clasă. Cei din ora doua îl aşteaptă, frecându-şi mâinile de bucurie. Maiştrii de nebunii şi-au luat grija lecţiunei. Cu toţii meditează cum să-şi împartă rolurile mai bine, ca reprezentaţia din clasa lor să iasă şi mai bine.

A doua zi, mamele, fraţii, prietenii, ştiu ce a păţit profesorul; reputaţia se întinde.

In câteva zile, ca recipisa unei scrisori recomandate, ea se întoarce în cancelaria profesorilor şi a directorului. Decretul neiscălit de M. S. Regele, dar de astă dată, iscălit de opinia şcolărească, apare:

„Un profesor slab, un profesor fără autoritate, s'a urcat pe catedra de limba.... pentru a-şi purta *calvarul unei cariere*".

Dacă tânărul Fodor, trimis să predea limba franceză la catedra regretatului Kirilov, şi-ar fi adus aminte de toate aceste eventualităţi, şi şi-ar fi luat măsurile necesare din vreme. Poate nu ar fi fost eroul victimă al acului de la Cantemir.

Ce ac afurisit!....

Să fi înţepat un mare balon cu gaze axfixiante care s'ar fi răspândit în tot Bucureştii, nu s'ar fi aflat mai bine, cum s'a aflat şi răspândit povestea „Acului dela Cantemir", în tot oraşul.

Tânăr, îmi pare, încă în facultate, a fost trimis să suplinească catedra de la Cantemir.

De statură mai mult înaltă, slab.. cu fața mai mult prelungă, cu ochii mari negri, cu sprâncene stufoase, cu o bărbie mică, cam ascuțită, cu un nas cam măricel, cărnos și borcănat, cu nări mari și cam arcuite în părțile de sus, cu buza de sus prea apropiată de baza nasului, așa că cele două mici mustăți înghesuite subt nas, păreau mai mult că sunt lipite acolo, cum le lipesc actori în anumite roluri; și cu urechi destul de mari, nu dedea înfățișarea unui om prea urât, dar nici tocmai simpatic nu era.

Și apoi mersul și vorba prea „ardelenească“ nu era de natură, ca să câștige cel puțin bunăvoința „Cantemirenilor“, de pe vremea aceea.

Dece s'au năpustit pe el, cu atâta răutate?

Nici azi nu-mi dau seama.

Prea au fost cruzi cu bietul suplinitor.

Să-l fi omorît el pe Kirilov, ca să îi ia el catedra, și tot dacă prin închipuire numai, s'ar fi putut petrece acest fapt, încă nu putea să se răzbune mai crud.

La vacarmul primei lecții, luat prea repede, fără experiență, se apăra doar cu aceste cuvinte, zise pe un ton blând:

Domnilor! Faceți liniște vă rog!

Era așa de slabă această armă, ca și cum te-ai fi dus la un incendiu în bătaia vântului, să-l stingi cu un pahar cu apă.

In câteva luni, ora de limba franceză devenise oră de scandal, care în toate clasele

de multe ori necesita, intervenţiunea directorului Pană Constantinescu.

Dar directorul nu putea sta toată ora de planton, lângă catedră.

Ne trăgea şi el după obicei, un: „Bată-vă Mama lui Dumnezeu“, *aşa ceva mai colectiv*, ca popa care e grăbit, şi nu mai poate citi pe fiecare la pomelnic.

Un fel de, cum ar fi zis: „Cu neamul lor, în loc de cel *adormit*“. Parcă ne zicea: *Cu neamul vostru afurisit*.

Lupta, odată începută, cu pungaşii Cantemirului nu era de loc uşoară.

Părându-li-se că nu l'au necăjit destul, în taină, într'o zi un elev îi instală un ac în scaunul catedrei.

Care a fost technica acestei instalări, n'o cred necesar ca să o mai descriu. Faptul a fost reprobabil. *Şi sperăm că nu va mai găsi imitatori.*

Autorul însă n'a putut fi descoperit; deşi după cum am aflat mai târziu, majoritatea din clasă, îl cunoştea.

A doua zi, ancheta începe, şcoalele celelalte află.

După trei zile de cercetări ale directorului, încep cercetările profesorilor cei mai severi ai „Cantemirului“, rezultatul zilnic. Nimic!

In timp ce misterul se întindea mereu, solidaritatea să strângea din ce în ce mai mult, ca într'un cerc de beton armat, pe care nici o severitate, fie cât de iscusită, nu-l putea sparge.

Cu cât cercetările erau mai dârji, cu atât întunericul să lăsa mai adânc.

Consemn pe viaţă şi pe moarte de a nu divulga pe technicianul clasei.

După câteva somaţiuni verbale, dar foarte solemne, însă fără nici un efect, într'o Duminică dimineaţa „Marele Aeropag al Cantemirului" a fost convocat.

Ce zi noroasă!.... Ce zi solemnă! ziua din ajun.

In cancelaria de sus, Niculae portarul aşeza scaunele în jurul unei mese şi ştergea praful prin toate colţurile.

Când am deschis puţin uşa cancelariei, mi s'a părut că şi figura pictată în ulei a lui *Cantemir* din perete *„Patronul Gimnaziului"*, se uita mai crunt, şi mai dojenitor acum la noi.

A doua zi. O zi decisivă. Consiliul profesorilor urma după cum ne anunţase, să dea afară din 5 în 5 prin tragere la sorţi pe elevii clasei, unde profesorul suplinitor a fost înţepat cu acul.

Profesorii încă mai sperau în ivirea vreunei delaţiuni, până în minutul începerei conferinţei.

Adevărat. Nici unul dintre noi, nu aproba faptul.

Dar ce spirit de colegialitate!... Ce solidaritate sublimă!....

Nu numai, că în mintea nici unuia dintre noi, n'a putut încolţi ideia denunţării. Dar toţi până la unul, în semn de protestare,

cu un stoicism antic, în ziua conferinţei, nici n'am vrut să ne apropiem de gimnaziu; cu atât mai mult, să ne arătăm curioşi, de a afla deciziunea consiliului.

A doua zi Luni. Directorul Gimnaziului ne-a citit lista celor eşiţi la sorţi. *„Daţi afară pe tot anul“*.

Sărmani colegi nevinovaţi! printre ei, sorţul stupid, lovise şi pe un premiant.

Pe adevăratul vinovat îl ocrotise.

Sentinţa suna lugubru: *„Afară pe tot anul“*.

In disperarea lor, aşteptam ca vreunul să se ridice, şi să divulge numele autorului actului nesocotit.

Când i-am văzut aplecaţi pe bănci, strângându-şi cărţile una câte una, când soarele primăvăratec le lumina aşa de frumos obrajii lor tineri, şi când rând pe rând, şi unii dintre ei cu ochii umezi, au eşit în linişte pe uşe, ni se părea că ceva s'a rupt din sufletul nostru, în această clipă hotărâtoare.

După 2 săptămâni, când pedeapsa a fost ridicată, ne-am îmbrăţişat şi sărutat ca fraţii în zi de mare sărbătoare.

Din ziua acelei isprăvi, suplinirea profesorului a încetat. Iar o soartă ingrată, a făcut ca într'un număr din „Veselia“, care apărea Sâmbăta regulat cu coperta în gravură colorată, acul care înţepase pe Fodor, în Veselia înţepa tot, pe bietul director Pană Constantinescu, desemnat cu un picior ridicat în sus, cu pulpanele redingotei în vânt, cu faţa

crispată de durere, şi cu ochelarii săriţi de pe nas în aer sub titlul, *„Acul de Cantemir“*.

Peste patru ani, când am făcut ca bacalaureat voluntariatul, am avut printre alţi camarazi amânaţi, şi pe fostul meu profesor Fodor.

Eu, categorisit, împreună cu alţii câţiva, din cauza tinereţei mele, ca mânzi ai companiei, i-am purtat şease luni, cât a ţinut şcoala până ce am eşit ofiţeri de rezervă, aceiaşi deferenţă pe care, o purtam camarazilor cu 8 până la 9 ani mai mari ca noi.

Dar ori de câte ori mă apropiam de el, sau îi vorbeam, tot de atâtea ori, îmi era teamă, să nu scap vre-o vorbă.....

Şi să afle, că am învăţat şi eu la Cantemir!

Maistrul de muzică

Un bărbat de vre o 58 de ani, de statură mai mult mică, slab, oacheş, cu capul mare faţă decât de mic îi era trupul, o figură mai mult prelungă, încadrată de o barbă mică în colţuri, veşnic neregulat resfirată, cu un păr negru albit, dar cu un aspect fumuriu, pieptănat cu cărare care îi despărţea o clae întreagă de păr. Cu ochi mici, verzi, înfundaţi în orbite, subt o frunte mare, cu obrajii supţi, şi de un aspect de culoare pământie cadaverică, cu un nas mare ascuţit şi cam înovoiat, în care două nări prea scobite îi dădeau aspectul unei păsări răpitoare, cu un gât subţire, puţin cocoşat, cu mâini mici şi usate cari în timpul când nu le întrebuinţa pentru scobirea nărilor, le ţinea mai mult la spate.

Imbrăcat veşnic cu sacoul la două rânduri, cu ghete cu elastic, cu scârţietori şi cu tocuri înalte şi ascuţite, plimbându-se prin clasă cu paşi mari, asvârlind în mers piciorul şi umărul drept, şi de cele mai multe ori mâncând

seminţe de dovleac sau de floarea soarelui, ale căror coji le scuipa cu voluptate pe scânduri.

Acesta era fostul nostru maistru de muzică al Cantemirului de pe vremuri: — I. Vasilescu zis Ţiganu.

Profesor vechiu al Cantemirului, până la seria noastră, vre o 35 de promoţii şi mai bine, trecuse prin *palmele* şi *portativele* lui.

Era un tip caracteristic. Un specimen de originalitate rară.

Toată viaţa lui de profesor, a luptat ca la Cantemir „Muzica" să nu fie considerată un fleac.

Şi cât de bine a reuşit!

Ora de muzică era spaima băeţilor.

Toată vieaţa lui de profesor a bătut cu o voluptate rară pe băeţi, şi tot cu aceiaşi voluptate i-a batjocorit.

Procedeele lui ajunsese atât de bine fixate, atât de cunoscute, de toată suflarea şcolărească din Bucureşti, de parcă erau legi scrise.

Scotea trei elevi. In fiecare clasă existau două table speciale pentru muzică. Una cu portativul cu linii roşii, şi alta pentru măsură.

Imediat atribuţiunea fiiecăruia era determinată:

Niculescu . . . Gama lui Mi Bemol major . . . . . . Popescu măsura 6/8 . . . . Alexandrescu . . Solfegiu.

Toate aceste atribuţiuni le pronunţa cu vocea lui baritonală, însoţită de un gest actori-

cesc, ce dedeau începutului lecției, o mare solemnitate.

Cobora imediat după catedră, își punea la spate mâinile mici și uscate ce îi eșeau din niște burlane de manșete.

Și cu mersul lui obișnuit se plimba prin clasă, cu un aer de a tot stăpânitor al orei și al științei muzicale.

In clasă liniște ca în mormânt.

Din când în când arunca cu coada ochiului câte o privire de „satană“, ca să savureze chinurile nenorociților cari tot scriau și ștergeau cu bunetele tabla.

In sfârșit venea momentul tragic. Scotea un ceasornic mare de aur, se uita la el, și stând cu spatele la cei scoși la tablă, întreba cu glas tare: Păi tot nu e gata? Și apoi tot el adăoga cu satisfacție:

Păi da!... pentrucă muzica nu este nimic! Muzica nu este obiect . . . Și tot el continua: La muzică nu se poate rămâne corijent . . . Scârț!.

Aceste cuvinte le pronunța din ce în ce mai tare, parcă urca o gamă, făcând cu ochiul întregei clase.

Să fi îndrăsnit vreunul să râdă, era foarte greu. Cu mâinile lui uscate și noduroase îți plesnea câte o palmă, de îți venea miros de praf la nas.

Vagmistru de cavalerie să fi fost, și tot nu ar fi băgat atâta frică în băeți, cum băgase această fărămitură de om, plină de nervi, de tuberculoză și de răutate.

Scotea ochelarii, şi îi aşeza pe nas, şi se ducea întotdeauna mai întâi la tabla cu gamă. Acolo coborând îl auzeai: To-ton-semiton-ton . şi imediat ce ajungea la greşală haţ! cu mâna lui uscată ca o pasăre de pradă apuca pe elev de braţ ca să-l ţină lângă el pentru orice eventualitate.

Şi într'o clipă continuând, odată îl auzeai: Ton-ton şi poc! ori mâna bietului elev, ori capul i-l pocnea de tablă.

Radios, trecea la a doua victimă cel cu 6-8.

Cum vedea greşeala, jarţ, o palmă, două, după dispoziţie.

Enervat, se urca pe catedră şi lua lângă el pe cel cu solfegii.

De cele mai multe ori, înainte de solfegiere, se încingea cam acelaş dialog:

Profesorul cu vocea de bariton, Do-Sol-Mi-Re . . Elevul galben la faţă îl asculta privind aiurit la profesor.

Cântă, striga profesorul răstit.

Elevul . . . Domnule profesor: n'am voce. Profesorul: N'ai voce? . . . Da ce eşti peşte? Numai peştii n'au voce . . .

Domnule profesor! . . . Taci! striga profesorul. Să vedem mai întâi măsura-tactul.

Ii lua apoi mâna elevului, i-o băga în ghiara lui osoasă şi uscată şi bătând tactul cu mâna lui în care o ţinea ca într'un cleşte pe a elevului, profesorul cânta Do-Sol- Mi-Re baritonal, cald, frumos.

Elevul ca o pisică miorlăită repeta, Do-Sol-Mi-Re, subţire şi cu glasul aproape stins de

emoţie şi de frică, şi poc! la timpul al 4-lea îl plesnea pe elev cu propria lui mână peste obraz.

Şi apoi tot el continua: Gamă nu ştii! Măsură ioc! Solfegii eşti peşte! numărând toate aceste neştiinţe pe degetele lui uscate. Atunci ce ştii? întreba solemn cu glas tare, rămânând cu ochii aţintiţi la întreaga clasă; pentru a prinde efectul . . . *Nimica?* Intreba tot el apăsând pe ultima silabă şi lăsând o mare pauză.... ca şi cum aştepta aplauzele întregei clase.

Şi nimica e ceva!.... zicea el schimonosindu-se, şi apoi: Scârţ!... pronunţat aşa, parcă le-ar fi dat cu sâc!...

Şi apoi cu ton dispreţuitor: *Dă-te în vorbă cu Septembrie!; la loc câte-şi trei puşlamalelor!*

In pensioanele de fete, găsind că acest:

Dă-te în vorbă cu Septembrie, ar fi fost foarte deplasat, era înlocuit prin cuvintele:

Ehei! Domnişoară! Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi nişte bieţi papuci!

De când s'a născut acest celebru: *Dă-te în vorbă cu Septembrie,* aparţinea mai mult istoricului Cantemirului, atât se încetăţenise acest cuvânt, încât ca şi bietul director, căruia băeţii îi ziceau *„Minunile Naturii“*, tot aşa şi cu Vasilescu, când îl vedeau, băeţii venind auzeai:

Păzea băeţi, că vine să ne atingă *„Dă-te în vorbă cu Septembrie!“*

Pe vremea mea „Dă-te în vorbă cu Septem-

brie“ îl găseai pronunţat prin toate familiile profesorilor, prin ale elevilor. Il ştiau ordonanţele, slujnicele, portarul gimnaziului, vardistul de pe strada Primăverci, librarii şi plăcintarii din Piaţa mică.

O lume întreagă se servea de acest celebru: *Dă-te în vorbă* . . când voia să arate că afacerea n'a reuşit, şi că trebue s'o mai iei deacapul. încăodată.

Una din marele lui satisfacţii, era când cei lăsaţi cu duiumul corijenţi la „Muzică“ mai erau corijenţi şi la obiecte mai serioase de exemplu: Matemätică, Geografie, Elenă, Istorie, Latină, etc.

Cu ce satisfacţie, cu iavaşiaua pe nas, răsturnat picior peste picior pe canapeaua din cancelarie, citea lista corijenţilor: Dumitrescu M. Ion: Matematică Istorie Muzică . . .

Ha! ha! Bravo! . . Păi da! . . . Muzica, muzica nu e obiect, la muzică nu se poate lăsa corijent, etc. . . . . .

In tinereţe, avea o frumoasă voce de bariton. Un timbru cald, şi mulţi ani era cel mai de seamă bariton al corului de la Mitropolie. Legenda spunea că, într'o noapte de înviiere, când în biserică se afla M. S. Regele Carol I, luând o notă prea înaltă, a avut o hemoptizie, care l-a făcut să se menajeze ani de zile dearândul.

Poate din această cauză, corurile pe cari le făcea în clasă erau foarte rare şi tot foarte rar mai cânta şi el împreună cu elevii.

Acum vre-o 20 de ani, într'o seară ploioasă

de sfârşit de Septembrie, aşteptând tramvaiul pe strada Vasile Lascăr, văd eşind după colţ poticnindu-se, doi cai înhămaţi la o trăsură. Pe capră în ploaie, un băiat ţinea o cruce de lemn.

La lumina felinarului cu geamurile pline de picături de ploae, deabea zăresc un nume începând cu V.

Când un dric modest cu doi cai apăru şi el, urmând trăsura, întreb pe dascălul bisericii: „Cine a murit?"

Murise profesorul meu de muzică.

La ultimul examen al vieţii, căzuse şi el.

Se dase în vorbă cu Septembrie!

S F Â R Ş I T

Cuprinsul

PAG.

De acelaş autor

„SUB VULTURUL MOLDOVEI"

(AMINTIRILE UNUI MAGISTRAT)

Lucrare unanim elogiată de întreaga critică literară

Lei 60

